

Sprawozdanie merytoryczne
z realizacji zadania pt. „Dofinansowanie działalności Pomorskiego Zespołu
Parków Krajobrazowych w zakresie ochrony przyrody
i edukacji ekologicznej wg harmonogramu rzeczowo – finansowego
do umowy nr WFOŚ/D/723/24/2013
za rok 2013.

Uczestnicy wszystkich zadań edukacyjnych Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych zostali poinformowani o dofinansowaniu zadań ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku.

Pkt. 1. Dofinansowanie działalności Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych – Park Krajobrazowy „Mierzeja Wiślana” w zakresie ochrony przyrody i edukacji ekologicznej.

Odtwarzanie i uzupełnianie korytarzy ekologicznych w żuławskiej części otuliny Parku

Podjęte z zakresu czynnej ochrony przyrody działania, zrealizowane w ramach zadania pn. „**Odtwarzanie i uzupełnianie korytarzy ekologicznych w żuławskiej części otuliny**” ukierunkowane są na przywrócenie walorów przyrodniczych obszarów wiejskich Parku i jego otuliny oraz odtworzenie istotnych – a niemal całkowicie zanikłych elementów tradycyjnego krajobrazu rolniczego o znaczeniu mikroklimatycznym, glebochronnym i kulturowym.

Region w którym realizowany jest projekt, to obszar bardzo cenny przyrodniczo m.in. pod względem ilości zwierząt, jednakże obecne tam gatunki mają utrudnione warunki bytowania, z uwagi na istniejące tu wielkopowierzchniowe gospodarstwa rolne. Usytuowany jest w bardzo bliskim sąsiedztwie obszarów Natura 2000 – „Zalew Wiślany” oraz „Zalew Wiślany i Mierzeja Wiślana”. W rejonie prowadzenia działań - w sąsiedztwie Zalewu Wiślanego, podobnie jak na pozostałej części Żuław Wiślanych, powojenne tendencje w rolnictwie doprowadziły do zmian w krajobrazie, polegających na usunięciu szpalerów wierzbowych, zadrzewień i zakrzaczeń.

W konsekwencji takich działań wiele zwierząt oraz roślin straciło swoje siedliska i wycofało się z wcześniejszych stanowisk. Mając na uwadze zastopowanie niekorzystnych zmian i wskazanie właściwych kierunków oraz możliwości gospodarowania na terenach rolniczych, po raz kolejny przystąpiono do działań, mających na celu przywrócenie oraz zachowanie cennych elementów środowiska przyrodniczego.

Wzorem lat ubiegłych grunty pod nowe wierzby udostępnił Urząd Gminy w Sztutowie oraz rolnicy z gmin Stegna i Sztutowo. Zgodnie z harmonogramem zadania ze środków WFOŚiGW w Gdańsku pozyskano 400 szt. żywokołów o dł. 2,5 m. Na tym etapie do wykonania prac zatrudniono firmę, która zajęła się uporządkowaniem terenu po pracach oraz późniejszymi zabiegami pielęgnacyjnymi. Nasadzenia rozpoczęte zostały w kwietniu z uwagi na nawrót zimowej aury. Następnie zakupiono 100 szt. drzew, którymi zastąpiono ubytki z ubiegłorocznych nasadzeń. Żywokoły posłużyły do stworzenia pasów zadrzewień o łącznej

długości 1600 m. Remiza, w której uzupełniano nasadzenia ma pow. 0.5 ha.

Zgodnie z założeniem zadania zakupiono również sadzonki drzew owocowych (jabłoni i gruszy) które w części przekazano rolnikom współpracujących w ramach projektu, celem odtworzenia dawnych nasadzeń sadowniczych oraz wykorzystano jako element wzbogacający szpalery wierzbowe. Ze środków WFOŚiGW w Gdańsk zakupiono również mieszankę traw, która zostanie wysiana w pobliżu korytarzy ekologicznych oraz w rejonie miejsc, które w przyszłym roku zostaną objęte projektem ochrony siedlisk ptaków. Na potrzeby edukacji ekologicznej i warsztatów przyrodniczych zakupiono pomoce dydaktyczne - zestawy okazów owadów związanych z łąkami i polami.

Do prac w ramach projektu, czynnie włączyły się dzieci i młodzież ze Świetlicy Środowiskowej w Sztutowie, rolnicy oraz myśliwymi z Koła Łowieckiego „Sokół” Nr 7 z Gdańska.

Nowo utworzone i zeszłoroczne korytarze, a także remizy poddawane były kilkukrotnej kontroli, akcjom porządkowym oraz zabiegom pielęgnacyjnym przeprowadzonym w czerwcu i w lipcu w celu ułatwienia wzrostu sadzonkom.

Projekt stanowi kontynuację działań rozpoczętych w 2008 roku. Obserwacje przyrodnicze dowodzą, że kilkuletnie obecnie szpalery wierzbowe oraz remizy już stanowią miejsce koncentracji licznych gatunków roślin i zwierząt, które znajdują tu schronienie oraz pożywienie. Zgodnie ze swoim przeznaczeniem nasadzenia stanowią lokalne korytarze ekologiczne, którymi bezpiecznie migrują ssaki i ptaki. Tegoroczne drzewa i żywokoły w przyszłości wzmocnią tworzącą się powoli sieć korytarzy, przyczyniając się do poprawy stanu środowiska przyrodniczego w regionie, w konsekwencji doprowadzi to do wzmocnienia zależności między gatunkami w kontekście bioróżnorodności. Zadrzewienia śródpolne żywią bogate spektrum bezkręgowców, stanowiących dietę wielu zwierząt, często traktowanych jako sprzymierzeńcy człowieka w walce z tzw. szkodnikami – przyczyniają się więc do ograniczenia zbędnego stosowania pestycydów. Są cennym miejscem żerowania i schronienia ssaków oraz dla lęgów ptaków i rozrodu owadów. Działania w ramach projektu służą również wzbogaceniu szaty roślinnej, poprzez zainicjowanie regeneracji zbiorowisk welonowych i okrajkowych, towarzyszących zadrzewieniem śródpolnym. Wzbogacone składu gatunkowego łąk w sąsiedztwie korytarzy ekologicznych wpłynie na poprawę warunków bytowania owadów zapylających, w konsekwencji wzbogacenie diety ptaków i wzmocnienie istniejących sieci troficznych. Pozwoli to na wzbogacenie bioróżnorodności gatunkowej na terenie objętych projektem.

Realizacja zadania przynosi wymierne efekty w postaci wzrostu zainteresowania działaniami tego typu wśród lokalnej społeczności. Miejscowi rolnicy sami sygnalizują pracownikom Parku chęć udostępnienia gruntów, dostrzegając dobroczynny wpływ zadrzewień na otoczenie (poprawa czystości powietrza i środowiska, ochrona gruntów uprawnych przed wiatrami i erozją, regulacja stosunków wodnych na polach), i często również sami we własnym zakresie dokonują nasadzeń. Ważnym aspektem jest ciągłość projektu, co zdecydowanie ma pozytywny wpływ na propagowanie zasad gospodarki rolnej przyjaznej środowisku przyrodniczemu. Towarzyszące projektowi spotkania, prelekcje i promocja w lokalnych mediach mają odpowiedni wydźwięk docierając do coraz większej liczby mieszkańców, instytucji działających na tym terenie, a także turystów wypoczywających na tym terenie.

Edukacja Ekologiczna

Drugim zadaniem zrealizowanym przez PKMW jest **Edukacja ekologiczna**. W ramach jej poszczególnych składowych podęte zostały działania mające na celu kreowanie odpowiednich postaw i kształtowanie świadomości ekologicznej naszego społeczeństwa. Jest to doskonała inwestycja w przyszłość środowiska przyrodniczego naszego kraju i okazja do tworzenia odpowiedniego gruntu do działań i samodzielnych inicjatyw ludzi na rzecz ochrony przyrody i środowiska.

Jednym z narzędzi edukacji ekologicznej są terenowe i kameralne warsztaty oraz prelekcje. Oferta Parku spotyka się z coraz większym zainteresowaniem ze strony szkół oraz zorganizowanych grup osób dorosłych z całego kraju i zagranicy. W celu usprawnienia i ulepszenia warunków pracy zgodnie z harmonogramem środków WFOŚiGW w Gdańsku zakupiono przenośny zestaw nagłaśniający. Urządzenie to doskonale sprawdza się w terenie i ułatwia pracę z grupami o dużej liczebności uczestników. Na potrzeby zajęć terenowych z zakresu botaniki i zoologii bezkręgowców zakupiono również kieszonkowy mikroskop cyfrowy z wyświetlaczem LCD i odpowiednim wyposażeniem. Dzięki tego rodzaju sprzętowi uczestnicy warsztatów mogą zapoznać się z elementami drobnych szczegółów budowy organizmów niedostępnych dla nieuzbrojonego oka.

W celu sprawnej organizacji zajęć edukacyjnych prowadzonych w siedzibie Parku zakupiono 25 pulpitów do krzesel, dzięki którym uczniowie mogą swobodnie sporządzać notatki. Zgodnie z harmonogramem zakupiono również materiały papiernicze w celu samodzielnego sporządzenia pomocy dydaktycznych. Park Krajobrazowy „Mierzeja Wiślana” i jego otulina obejmuje zasięgiem 6 szkół różnych szczebli edukacji, liczne świetlice środowiskowe. W bliskim sąsiedztwie otuliny Parku znajdują się kolejne placówki z terenu powiatu nowodworskiego, które od lat prowadzą ścisłą współpracę z Parkiem. Dzięki środkom WFOŚiGW w Gdańsku przeznaczonym na zakup paliwa możliwe były dojazdy na warsztaty i zielone lekcje do wszystkich placówek w ramach realizacji poszczególnych składowych zadania.

W ciągu całego roku odbyło się 60 spotkań w formie warsztatów, prelekcji, pogadank w których udział wzięło ponad 5200 uczestników. W trakcie działań kładziono szczególny nacisk na poszerzenie wiedzy o środowisku przyrodniczym zarówno w skali regionu, jak i w skali całego kraju. W efekcie zdobyte podczas spotkań edukacyjnych z pracownikami Parku wiadomości i umiejętności posłużą uczestnikom zajęć do wnikliwego obserwowania przyrody. Dzięki użyciu nowoczesnych pomocy dydaktycznych i sprzętu zajęcia stają się atrakcyjniejsze i wzbudzają zainteresowanie osób w każdym wieku.

Jednym z narzędzi edukacji ekologicznej jest promocja walorów przyrodniczych i kulturowych Parku i otuliny. Od kilku lat Park Krajobrazowy „Mierzeja Wiślana” jest jedną z wiodących instytucji, które na swoim terenie wkraczają z wiedzą ekologiczną na imprezy promujące region. Pracownicy Parku podczas różnego rodzaju wydarzeń kulturalno-oświatowych na terenie całego województwa pomorskiego nie ograniczają się do biernego wystawiennictwa materiałów promocyjnych i informatorów, ale prowadzą zajęcia i pogadanki, kładąc nacisk na poznanie naturalnej, ochronnej roli roślinności i procesów zachodzących w niestabilnym krajobrazie nadmorskim. Zgodnie z harmonogramem zadania ze środków WFOŚiGW w Gdańsku wykonano 3 magnetyczne tablice edukacyjne poświęcone

wrażliwym elementem środowiska przyrodniczego regionu - roślinności siedlisk wydmych i ptactwu oraz tablicę z mapą Parku Krajobrazowego „Mierzeja Wiślana” i jego otuliny, na której zawarte zostały wszystkie istotne informacje dotyczące tego obiektu.

Zaletą tych pomocy dydaktycznych jest ich uniwersalność i możliwość wielokrotnego użytku w różnych warunkach terenowych.

Ze środków WFOŚiGW w Gdańsku zakupiono również artykuły papiernicze w celu wykonania według własnych pomysłów szeregu zadań, łamigłówek przyrodniczych oraz kolorowanek dla najmłodszych. Jak pokazały doświadczenia z poprzednich lat takie drobne zadania są doskonałą formą zapoczątkowania procesu edukacyjnego. Chęć sprawdzenia własnych wiadomości, pozwala na rozbudzenie ciekawości otaczającym środowiskiem, co w konsekwencji prowadzi do wzrostu zrozumienia procesów zachodzących w przyrodzie, zależności między organizmami i poznania zagrożeń środowiska naturalnego.

W efekcie działań pracowników Parku podczas takich masowych, plenerowych imprez obserwuje się wzrost zainteresowania atrakcjami znajdującymi się w regionie zarówno przyrodniczymi, jak i kulturowymi. W br. pracownicy Parku dotarli z informacją o walorach Parku i otuliny do rekordowej liczby osób m.in. na Mistrzostwach Świata w Poławianiu Bursztynu (2000 osób), III Ptasięgo Pikniku na Mierzei Wiślanej (860) oraz TugaBioblitz (300). Wykonane pomoce dydaktyczne cieszyły się ogromnym zainteresowaniem, dzięki czemu odwiedzający stanowisko zwiększyli zasób swoich informacji nt. walorów regionu oraz zagrożeń środowiska przyrodniczego Mierzei Wiślanej.

W ramach zadania Edukacja Ekologiczna znalazły się również projekty pn. Warsztaty przyrodnicze: „Jeziora i inne zbiorniki wodne – cenne ostoje przyrody”, „Zioła wokół nas” oraz „Poznaj grzyby Parku Krajobrazowego „Mierzeja Wiślana”.

Trzonem warsztatów „Jeziora i inne zbiorniki wodne – cenne ostoje przyrody” był III Rajd Pieszy Szlakami Mierzei Wiślanej, którego trasa została zaplanowana w taki sposób, aby w związku z Rokiem Jezior Pomorza, zapoznać uczestników warsztatów z nielicznymi jeziorami występującymi na terenie otuliny Parku oraz zaprezentować bogate walory krajobrazowe i przyrodnicze tej części regionu. Na przystankach Pracownicy Parku omówili specyfikę jeziora w Jantarze a następnie jezior w Mikoszewie, ich genezę oraz szatę roślinną i faunę występującą w rejonie obiektów. Zajęcia terenowe objęły również tematykę związaną z walorami przyrodniczymi siedlisk leśnych i specyfiki nadmorskich zbiorowisk roślinnych (wydmy szara i biała). Podczas warsztatów przeprowadzono również kilka konkursów związanych z tematyką warsztatów oraz z ogólnej znajomości walorów przyrodniczych regionu, a najlepszych nagrodzono publikacjami poświęconymi ptactwu oraz roślinności jezior i rzek zakupionych zgodnie z harmonogramem ze środków WFOŚiGW w Gdańsku.

W warsztatach i rajdzie uczestniczyło blisko 80 osób – uczniów i mieszkańców regionu oraz turystów. Na zakończenie odbyło się ognisko na plaży. Udział w warsztatach był doskonałą okazją do poznania specyfiki Parku i zaprezentowania rangi i roli jezior i innych zbiorników wodnych w środowisku przyrodniczym. Bezpośrednia obserwacja przedmiotu warsztatów umożliwiła wskazanie zagrożeń konkretnych zbiorników zarówno ze strony człowieka, jak i przemian, które zachodzą w nich na skutek naturalnych procesów limnologicznych.

Z uwagi na ogromne zainteresowanie w trakcie rajdu przeprowadzone zostały również warsztaty ze znajomości rodzimych ziół i ich właściwości leczniczych pn. „Zioła wokół nas”.

Pracownik Parku zaprezentował znane większości uczestnikom pospolicie występujące rośliny, przedstawił słuchaczom ich wartości użytkowe. Zgodnie z planem na ich zakończenie przeprowadzony został konkurs z nagrodami książkowymi, o tematyce florystycznej, ze znajomości prezentowanych wcześniej gatunków.

W warsztatach „Poznaj grzyby Parku Krajobrazowego ‘Mierzeja Wiślana’ ” wzięło udział 23 grzybiarzy. Po blisko trzygodzinnym grzybobraniu odbyła się pogadanka przeprowadzona przez pracownika PKMW – Sebastiana Nowakowskiego z wykorzystaniem zebranego materiału. W trakcie spotkania szczegółowo omówione zostały również zagadnienia dotyczące roli grzybów w przyrodzie.

Na potrzeby realizacji składowej zadania zgodnie z harmonogramem zakupiono również paliwo na dojazdy oraz artykuły papirnicze na wykonanie pomocy dydaktycznych.

Kolejnym punktem zadania Edukacji Ekologicznej był konkurs przyrodniczy „Mój sąsiad bocian”. Spotkał się on z bardzo dużym odzewem ze strony uczniów – zgodnie z deklaracjami do konkursu przystąpiło 80 dwuosobowych zespołów z dwóch kategoriach wiekowych – przedszkola i szkoły podstawowe oraz gimnazja i szkoły ponadgimnazjalne. Duże zainteresowanie konkursem zawdzięczamy również artykułom w Dzienniku Bałtyckim. Zgodnie z harmonogramem zadania ze środków WFOŚiGW w Gdańsku zakupiono nagrody dla laureatów konkursu, materiały papirnicze niezbędne do wykonania kart pracy, dyplomów i podziękowań. Uczestnicy konkursu prowadzili częste (czasem nawet codzienne) obserwacje wybranego gniazda, sporządzili notatki, dokumentację fotograficzną. W efekcie uzyskali kompleksowe i rzetelne informacje na temat biologii gatunku, z którym stykają się bezpośrednio przez dużą część roku, jego pozycji w środowisku przyrodniczym i relacjach z człowiekiem oraz ewentualnym zagrożeniom jego populacji. Codzienna, wnikliwa obserwacja wybranego gniazda pozwoliła również na wyrobienie nawyku systematyczności podejmowanych działań. Prace konkursowe złożyło 20 zespołów (40 uczniów). Uroczyste rozstrzygnięcie konkursu odbyło się w Żuławskim Parku Historycznym w Nowym Dworze Gdańskim 29 października 2013 r. Wręczenie nagród poprzedzone zostało seminarium poświęconemu bocianom białym na terenie Parków Krajobrazowych – „Mierzeja Wiślana” i Trójmiejskiego. Prelekcje wygłosili pracownicy parków Jolanta Bulak oraz Dariusz Ożarowski. W seminarium wzięło udział 150 osób. Podczas uroczystości wręczono również podziękowania dla rodziców i nauczycieli, którzy opiekowali się uczestnikami konkursu i nadzorowali prace zespołów. W konkursie udział wzięli uczniowie z terenu Parku i otuliny oraz pozostałej części powiatu nowodworskiego z placówek prowadzących stałą współpracę z Parkiem.

Podobnie jak w latach ubiegłych w ramach omawianego zadania przygotowano projekty, które skierowano do dzieci, młodzieży oraz dorosłych. Uczniowie szkół z terenu powiatu nowodworskiego uczestniczyli w spotkaniach i pogadankach w ramach składowej zadania pn. „Jestem EKO – dbam o swój dom” – cykl spotkań w ramach obchodów „Dnia Ziemi” i „Sprzątania Świata”. Ogółem odbyło się 6 spotkań w formie prelekcji i pogadek, w których uczestniczyło 380 osób. Przeprowadzono poświęcone Dniu Ziemi prelekcje tematyczne, w trakcie których pracownik Parku, korzystając z prezentacji multimedialnej przybliżył uczestnikom hasło tegorocznych obchodów – „Elektroopady – proste zasady”,

zachęcając uczniów do segregowania odpadów i oddawania ich do punktów zbiórek. W ramach akcji towarzyszących tegorocznym obchodom Dnia Ziemi dzieci i młodzież ze świetlic środowiskowych w Grochowie Trzecim, Łaszce i Sztutowie oraz mieszkańcy regionu a także uczniowie z Młodzieżowego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego z Malborka dokonali wiosennych i jesiennych porządków w najbliższych okolicach swojego zamieszkania, a także terenów nadmorskich (m.in. wydma szara i biała w sąsiedztwie dojsć dopłażowych).

Zgodnie z harmonogramem ze środków WFOŚiGW dokonano opłat za wywóz nieczystości, paliwo na dojazdy na spotkania z dziećmi i młodzieżą oraz transport śmieci do kontenerów. Zakupiono również foliowe worki i rękawice do prac w terenie oraz materiały papiernicze, które posłużyły do przygotowania dyplomów dla dzieci i młodzieży oraz podziękowań dla nauczycieli.

Coraz częściej pojęcie formy ochrony przyrody, jaką jest park krajobrazowy, staje się synonimem czystej okolicy. Szereg akcji, w które obok dzieci i młodzieży stopniowo zaczynają się włączać osoby dorosłe, skutkuje wzrostem zainteresowania problemami nielegalnego porzucania odpadów. Podczas akcji porządkowania okolic miejsc swojego zamieszkania, młodzi ludzie zaangażowani w pozyteczną inicjatywę nabierają przeświadczenia, że w prosty sposób można dbać o przyrodę, a ich praca korzystnie wpływa na estetyzację walorów krajobrazowych i ochronę wartości przyrodniczych regionu. Łącznie przeprowadzono 6 akcji porządkowych.

Kolejne działania edukacyjne w ramach zadania dotyczyły tematyki dokarmiania zwierząt. Zadanie realizowane jest nieprzerwanie od kilku lat. Tegoroczna akcja „Pomóżmy zwierzętom przetrwać zimę” przyciągnęła uwagę ogromnej liczby uczniów z całego powiatu nowodworskiego, choć głównie z placówek z terenu Parku i otuliny. Począwszy od października w szkołach, przedszkolach oraz Regionalnej Pracowni Krajoznawczej PTTK w Elblągu odbyły się pogadanki tematyczne związane z dokarmianiem zwierząt w zimie i aktualną sytuacją dzikiej zwierzyny w regionie. Dzięki udziałowi w tegorocznych warsztatach edukacyjnych pracownicy wzbogacili formę spotkań o inscenizacje związane z tematyką właściwego dokarmiania zwierząt. Ze środków WFOŚiGW w Gdańsku zakupiono karmę, którą regularnie wykładano i wyklada się dla ptaków, przygotowano ogniska jako wyraz podziękowania za trud dzieci włożony w przygotowanie zapasów na zimę oraz paliwo na dojazdy do paśników i na spotkania z dziećmi. W celu uatrakcyjnienia zajęć wykonano również magnetyczną tablicę edukacyjną: Ssaki – ich tropy i przysmaki, która będzie wykorzystywana zarówno podczas akcji jak i w trakcie innych spotkań. W br. włączono do akcji nowy element: we współpracy z Nadleśnictwem Elbląg, Kołem Łowieckim Sokół Nr. 7 z Gdańska, Żuławskim Parkiem Historycznym w Nowym Dworze Gdańskim, pod patronatem Dziennika Bałtyckiego – przygotowano projekt pn. „Drzewko za kasztany i żołędzie”. Ten element kampanii cieszył się również dużym uznaniem – podczas jednego dnia zebrano ponad tonę kasztanów i żołędzi. Park Krajobrazowy „Mierzeja Wiślana” nagroził zaangażowane w akcję placówki grą planszową wydaną przez Park.

Akcja jest niezbędnym elementem zimowej edukacji w szkołach i świetlicach. Jej zadaniem jest zmiana niewłaściwych nawyków dotyczących dokarmiania zwierzyny. Podobnie jak w latach poprzednich tematyka spotkań obejmowała prawidłowości zachodzące w przyrodzie, gdzie zimowe zjawiska są naturalnym czynnikiem regulującym liczebność organizmów,

ewentualnej potrzeby oraz zasad prawidłowego dokarmiania dzikich zwierząt. Dzięki tej akcji sytuacja zwierząt w okresie trudnych warunków zimowych występujących ulega na terenie Parku i jego otuliny znaczącej poprawie. Łącznie odbyło się 12 spotkań, w tym przygotowano 4 ogniska dla najbardziej zaangażowanych uczestników akcji.

W ramach upowszechnienia informacji o zasobach przyrodniczych, oraz historycznych i kulturowych dokonano również w br. dalszej rozbudowy infrastruktury turystycznej promującej walory Parku. Doskonałym źródłem informacji o najcenniejszych obiektach przyrodniczych i historycznych są kolejne 3 mapy o dużym formacie. Usytuowane zostały w punktach o dużym natężeniu ruchu turystycznego, co jest gwarancją dotarcia z informacją do ogromnej rzeszy turystów – przy przeprawie promowej w Mikoszewie, w centrum miejscowości Kąty Rybackie oraz Piaski. Ponadto w powołanym w 2011 r. decyzją Rady Miasta Krynica Morska (przy ścisłej współpracy merytorycznej z Parkiem Krajobrazowym „Mierzeja Wiślana”) użytku ekologicznym o nazwie „Krynicki Starodrzew” ustawiono cztery tablice (na których ujęto informacje dot. pojęcia użytku ekologicznego, fauny, flory oraz ogólnych walorów obiektu).

Jest to forma ochrony przyrody dotychczas nie znana na terenie Parku i jego otuliny, w związku z czym zaistniała potrzeba stworzenia łatwo dostępnego źródła informacji na temat tego obiektu. Ponieważ jest to miejsce usytuowane niemal w samym centrum Krynicy Morskiej, jest bardzo często odwiedzane przez mieszkańców i turystów, stąd informacje dotrą do mieszkańców i rzeszy turystów. Zaprezentowane w estetyczny i czytelny sposób informacje na tablicach, przyczynią się do wzrostu świadomości w zakresie potrzeby ochrony przyrody Mierzei Wiślanej i jej najbliższych okolic.

W ramach zadania Edukacja Ekologiczna wykonano wielkoformatową grę planszową i jej miniaturę w tradycyjnej postaci w ilości 500 egz. umożliwiającą poznanie najciekawszych walorów Parku Krajobrazowego „Mierzeja Wiślana” i jego otuliny. Zasady gry opracowane zostały przez pracowników Parku tak, aby jej uczestnicy zapoznali się z najważniejszymi zasadami ochrony przyrody obowiązującymi na terenie Parku i poszczególnych rezerwatów przyrody. Ponadto gra pozwala na poznanie innych form ochrony przyrody, jakie występują na tym terenie, jak również najważniejszych obiektów zabytkowych i wybranych atrakcji turystycznych. Gra wielkoformatowa wykorzystana zostanie podczas różnego rodzaju zajęć plenerowych jako pomoc dydaktyczna. Natomiast tradycyjna gra planszowa przeznaczana jest na nagrody w akcjach, konkursach itp. imprez organizowanych przez Park. Trafi również do wszystkich komórek Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych oraz bibliotek i świetlic szkolnych na terenie Parku i otuliny. Atrakcyjna grafika przyciąga uwagę, a ciekawy tryb gry pozwolą wzbudzić w dzieciach i młodzieży zainteresowanie najbliższym otoczeniem i potrzebą ochrony przyrody.

Zakup literatury fachowej do biblioteki Parku oraz szkolenia pracowników PKMW

W ramach zadania trzeciego: **Zakup literatury fachowej do biblioteki Parku, udział w szkoleniach i konferencjach związanych z edukacją i ochroną przyrody** – pracownicy Parku uczestniczyli w szkoleniach mających na celu poznanie nowych narzędzi, metod i pomocy dydaktycznych, które mogą być wykorzystane w edukacji ekologicznej. Dzięki

temu możliwe było podniesienie kwalifikacji i poszerzanie wiadomości, pomocnych w procesie edukacji. Dokonano również zakupu publikacji książkowych, które pozwolą podnosić wiadomości pracowników, jak również zostaną wykorzystane jako pomoce dydaktyczne w różnego rodzaju spotkaniach z dziećmi i młodzieżą.

Efekt ekologiczny zadania „Dofinansowanie działalności Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych – Park Krajobrazowy Mierzeja Wiślana w zakresie ochrony przyrody i edukacji ekologicznej”

Liczba odbiorców działań edukacyjnych objętych przedsięwzięciem: (opracowano na podstawie prowadzonego w PKMW rejestrze spotkań edukacyjno-promocyjno-informacyjnych) – 5200 osób

Zasięg zrealizowanych przedsięwzięć edukacyjno-promocyjnych oraz informacyjnych (opracowano na podstawie prowadzonego w PKMW rejestrze spotkań edukacyjno-promocyjno-informacyjnych oraz danych szacunkowych) – 8000 osób

Budowa, remont, adaptacja obiektów służących prowadzeniu edukacji ekologicznej: w 2013 r. wykonano 3 tablice informacyjne o PKMW i 4 tablice o walorach użytku ekologicznego Krynicki Starodrzew.

Ochrona przyrody: W ramach działania „Odtwarzanie i uzupełnianie korytarzy ekologicznych w żuławskiej części otuliny” żywokoły posłużyły do stworzenia pasów zadrzewień o łącznej długości 1600 m. Remiza, w której uzupełniano nasadzenia ma pow. 0.5 ha.

Liczba gatunków z czerwonej księgi, gatunków zagrożonych, chronionych w wyniku realizacji przedsięwzięć (szt.): łączak, rybitwa popielata i czubata, biegus zmienny, Inica wonna, cis pospolity.

Obszary chronione krajowe i Natura 2000 na które wpłynęła realizacja zadania:

- PLB280010 – Zalew Wiślany (powierzchnia 32 224,1 ha);
- PLB220004 – Ujście Wisły (powierzchnia 1 748,1 ha);
- PLH280007 – Zalew Wiślany i Mierzeja Wiślana (powierzchnia 40 862,6 ha);
- PLH220044 – Ostoja w Ujściu Wisły (powierzchnia 883,5 ha);
- Park Krajobrazowy „Mierzeja Wiślana” (powierzchnia 4 110 ha, a wraz z otuliną – 27 113 ha);
- Rezerwat faunistyczny ptaków „Kąty Rybackie” (powierzchnia 165,4 ha wraz z otuliną);
- Rezerwat faunistyczny ptaków „Mewia Łacha” (powierzchnia 150,46 ha);
- Rezerwat leśny „Buki Mierzei Wiślanej” (powierzchnia 7 ha).

Pkt. 2. Dofinansowanie działalności Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych – Trójmiejski Park Krajobrazowy w zakresie ochrony przyrody i edukacji ekologicznej.

Druk kwartalnika dla młodzieży "Gawron"

Pracownicy TPK w ramach pracy własnej przygotowywali do druku wydawnictwo przyrodniczo-edukacyjne skierowane do młodzieży z Trójmiasta i szkół współpracujących z terenu województwa pomorskiego propagujące treści z zakresu ochrony przyrody, krajobrazu oraz szeroko pojętej edukacji przyrodniczej.

Czasopismo ukazuje się regularnie od 2000 r. Corocznie ukazują się 4 numery kwartalnika w nakładzie 1300 egzemplarzy. Pracownicy Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych w ramach pracy własnej piszą artykuły, wykonują zdjęcia redagują i przygotowują teksty do druku. Redagujący czasopismo starają się poruszać szeroki zakres tematów z dziedziny ochrony środowiska jak: gospodarka odpadami, ochrona wód. Z ochrony przyrody: formy ochrony przyrody, ochrona gatunkowa roślin i zwierząt, odnotowywać najnowsze odkrycia przyrodnicze, a także popularyzować turystykę aktywną poprzez upowszechnianie informacji o ścieżkach dydaktycznych, trasach rowerowych i wędrówkach przyrodniczych.

Czasopismo zawiera również artykuły osób współpracujących z innymi parków krajobrazowych i narodowych, a także środowiska przyrodniców.

Zdjęcia i artykuły zamieszczane są nieodpłatnie.

Czasopismo dociera do szkół z terenu woj pomorskiego, a szczególnie Trójmiasta. Celem wydawnictwa jest przybliżenie młodzieży szkolnej i zainteresowanym osobom wartości przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych terenów cennych przyrodniczo na terenie województwa oraz kształtowanie proekologicznych postaw wśród młodzieży i społeczeństwa. Stanowi pomoc merytoryczną dla uczniów, nauczycieli i osób zainteresowanych aktywnym wypoczynkiem połączonym z samodzielnym poznawaniem terenów atrakcyjnych przyrodniczo. Jest także źródłem wiedzy o środowisku przyrodniczym i problemach związanych z jego ochroną.

Ochrona czynna siedlisk łąkowych w rezerwacie przyrody

„Łęg nad Sweliną” i na ścieżce dydaktycznej w Dolinie Samborowo - Trójmiejski Park Krajobrazowy

Od czasu zaprzestania użytkowania kośnego większości łąk w TPK, gdy pojawiły się objawy sukcesji zagrażającej walorom krajobrazowym łąk i cechującej je bioróżnorodności, pracownicy TPK rozpoczęli starania na rzecz przeciwdziałania temu zjawisku. W roku 2002 własnoręcznie usunęli istniejący nalot i podrost gatunków drzewiastych na łące w Dolinie Samborowo. W latach 2003 - 2012 ze środków WFOŚiGW w Gdańsku skoszono łąkę w Dolinie Samborowo z uprzątnięciem pokosu, zaś w 2004 także część łąki w Dolinie Radości. W roku 2007 Zarząd TPK uzgodnił z Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody oraz autorami dokumentacji rezerwatu potrzebę i zalecany zakres prac w sprawie skoszenia łąk w rezerwacie przyrody „Łęg nad Sweliną”, zadanie to jest wykonywane co dwa lata w porozumieniu z Nadleśnictwem Gdańsk. Podobnie w Dolinie Samborowo w celu ochrony przed roślinnością ruderalną, botanicy zalecili jej koszenie nie rzadziej niż co dwa lata.

W 2013 roku były to:

Ochrona czynna stanowisk storczyków w rezerwacie „Łęg nad Sweliną”

Półnaturalne łąki kośne w rezerwacie „Łęg nad Sweliną” (oddz. 239 d, j leśnictwa Sopot, obr. Oliwa, Nadleśnictwo Gdańsk) i w Dolinie Samborowo są cennym elementem środowiska przyrodniczego. Występują tu rzadkie i zagrożone gatunki roślin, zwierząt i grzybów. Łąki są niezastąpionym źródłem uzupełniającego pokarmu dla saren, zajęcy, dzików i wielu ptaków, a także miejscem przebywania płazów i gadów. Szczególne znaczenie mają jako ostoja bogatej i interesującej fauny bezkręgowców. O łąkowym charakterze ekosystemu decyduje pokrywa roślinna, będąca pochodną warunków siedliskowych i klimatycznych oraz wpływów człowieka. Zanikanie tradycyjnego kośnego sposobu użytkowania łąk zagraża uwolnieniem procesu naturalnej sukcesji, prowadzącej do zdominowania urozmaiconej roślinności przez kilka pospolitych gatunków i w dalszej kolejności - do powrotu na to miejsce formacji drzewiastej. Jedynym skutecznym sposobem zachowania cennych pod względem bioróżnorodności półnaturalnych łąk jest czynna ochrona. Na terenie rezerwatu przyrody „Łęg nad Sweliną” obserwuje się wyraźną tendencję do wkraczania olchy czarnej na storczykową łąkę. Zapobiec temu może tylko aktywna interwencja, polega ona głównie na ich systematycznym koszeniu i usuwania nalotu olchy czarnej

Koszenie półnaturalnej łąki w Dolinie Samborowo

Półnaturalne łąki w Dolinie Samborowo są cennym elementem środowiska przyrodniczego. Występują tu rzadkie i zagrożone gatunki roślin, zwierząt i grzybów. Łąki są niezastąpionym źródłem uzupełniającego pokarmu dla saren, zajęcy, dzików i wielu ptaków, a także miejscem przebywania płazów i gadów. Szczególne znaczenie mają jako ostoja bogatej i interesującej fauny bezkręgowców. O łąkowym charakterze ekosystemu decyduje pokrywa roślinna, będąca pochodną warunków siedliskowych i klimatycznych oraz wpływów człowieka. Zanikanie tradycyjnego kośnego sposobu użytkowania łąk zagraża uwolnieniem procesu naturalnej sukcesji, prowadzącej do zdominowania urozmaiconej roślinności przez kilka pospolitych gatunków i w dalszej kolejności - do powrotu na to miejsce formacji drzewiastej. Jedynym skutecznym sposobem zachowania cennych pod względem bioróżnorodności półnaturalnych łąk jest czynna ochrona. W przypadku łąk polega ona głównie na ich systematycznym koszeniu.

Zachowanie walorów krajobrazowych i znaczenia ekologicznego łąk jako ostoi wielu chronionych, rzadkich i zagrożonych gatunków roślin i zwierząt, zwłaszcza bezkręgowców, płazów i gadów. Zachowanie niezbędnych dla wielu gatunków ptaków oraz ssaków miejsc czasowego przebywania, wypoczynku, żerowania i rozrodu.

Wykupienie części nakładu mapy „Trójmiejski Park Krajobrazowy

W ramach realizowanego projektu została wykupiona część nakładu mapy, obejmująca cały kompleks TPK z naniesioną szeroką informacją turystyczną: szlaki piesze, rowerowe, jazdy konnej, narciarstwa biegowego i przyrodniczą: rezerваты przyrody, pomniki przyrody, ścieżki dydaktyczne.

TPK w swojej pracy edukacyjnej z młodzieżą, zarówno w czasie imprez własnych jak i organizowanych wspólnie z instytucjami i organizacjami współpracującymi promuje walory

przyrodnicze Parku, min poprzez wręczanie najbardziej aktywnym wydawnictw typu: mapy, foldery, wędrowki przyrodnicze.

Mapa to cenne źródło informacji o Parku, zawiera bowiem kompendium wiedzy na jego temat. Pozwala na samodzielne poznawanie wartości przyrodniczych i kulturowych lasów oraz terenów wiejskich wchodzących w skład TPK.

Obecnie nakład mapy został wyczerpany, konieczne było jego wznowienie ze względu na duże zainteresowanie obszarem TPK przez turystów pieszych i kwalifikowanych.

Celem długofalowym projektu jest rozpowszechnienie wiedzy o Trójmiejskim Parku Krajobrazowym wśród mieszkańców Aglomeracji, młodzieży szkolnej. To także udostępnienie rzetelnego źródła informacji przyrodniczej, co ma doprowadzić do zrozumienia potrzeby ochrony wartości przyrodniczych Parku.

Stanowi pomoc merytoryczną dla uczniów szkół gimnazjalnych i średnich, przewodników grup zorganizowanych, nauczycieli prowadzących samodzielnie zajęcia terenowe ze swoimi uczniami jak również turystów indywidualnych samodzielnie wędrujących po terenie Parku.

Mapa jest cennym materiałem promującym teren TPK w czasie wszelkiego rodzaju imprez organizowanych przez Pracowników TPK, jednostki i organizacje współpracujące z Trójmiejskim Parkiem, a także dla osób indywidualnych.

Roczny cykl imprez przyrodniczo-edukacyjnych, promujących walory przyrodnicze TPK

Projekt zawierał pakiet imprez edukacyjnych skierowanych do szerokiego kręgu odbiorców: młodzieży szkolnej, przedstawicieli mediów, nauczycieli, turystów odwiedzających Park.

W 2013 roku były to:

Turystyczna majówka w Parku

Duża, coroczna, ogólnodostępna impreza dla miłośników przyrody i turystyki kwalifikowanej, odbyła się na terenie osiedla Sopot – Brodwin, 18 maja (Europejski Dzień Sąsiada) na osiedlu, które bezpośrednio sąsiaduje z obszarem TPK. Zorganizowana wspólnie ze Stowarzyszeniem na Drodze Ekspresji, Sopockim Centrum Organizacji Pozarządowych, Sopockim Centrum Wolontariatu, Radą Osiedla Brodwin, Urzędem Miasta w Sopocie w Sopocie, sopockimi szkołami i lokalną społecznością. Uczestnicy imprezy zapoznali się z wartościami przyrodniczymi i bioróżnorodnością lasów TPK w okolicach osiedla Brodwin. Podczas zlotu przeprowadzono konkursy wiedzy o parku, zorganizowano zabawy ekologiczne, warsztaty artystyczne, zaprezentowały się organizacje ekologiczne i turystyczne. Dużym zainteresowaniem cieszyła się gra planszowa „Wędrowka przyrodnicza po Trójmiejskim Parku Krajobrazowym”. Ustawiono stoiska z żywnością ekologiczną. Wystąpiły także zespoły muzyczne. O imprezie informowało na bieżąco Radio Gdańsk.

Konkurs wiedzy o Trójmiejskim Parku Krajobrazowym

Konkurs został przygotowany pod hasłem – „Ochrona Przyrody w Trójmiejskim Parku Krajobrazowym”. Finał konkursu odbył się w Dzień Ziemi, czyli 22 kwietnia 2013 roku w Szkole Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi nr 8 im. Jana Matejki w Sopocie. Konkurs adresowany był do uczniów szkół podstawowych i pierwszych klas szkół gimnazjalnych gmin

wchodzących w skład Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego. Był on kontynuacją konkursów poświęconych TPK organizowanych od kilku lat we współpracy z SP 8 w Sopocie.

Celem organizowanych corocznie konkursów jest rozszerzenie wiedzy przyrodniczej i wzbudzenie zainteresowań wśród uczniów szkół Trójmiasta.

W tegorocznej edycji konkursu wzięło udział kilkunastu uczniów z 5 placówek dydaktycznych.

Konkurs składał się z dwóch etapów: pisemnego i ustnego. W ramach pierwszego etapu uczniowie rozwiązywali testy przygotowane we współpracy z pracownikami parku.

W etapie ustnym uczestnicy konkursu musieli wykazać się, między innymi, praktyczną umiejętnością rozpoznawania różnych gatunków flory i fauny oraz umiejętnością lokalizowania obiektów przyrodniczych na mapach parku.

W skład komisji konkursowej weszli nauczyciele oraz przedstawiciel parku. Lista laureatów konkursu została zamieszczona na stronie internetowej Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego.

Konkurs fotograficzny „Jeziora Trójmiejskiego Parku ”

Konkurs adresowany był do fotografików amatorów i miał na celu przybliżenie różnorodności przyrodniczej Parku przeciętnemu mieszkańcowi Trójmiasta. Jury konkursu zwracało szczególną uwagę na artystyczne ujęcie tematu oraz kompozycje zdjęć.

Na konkurs wpłynęło łącznie 66 prac, charakterystyczna była duża rozpiętość wiekowa uczestników.

Najlepsze zdjęcia opublikowane zostały na stronie internetowej parku, znajdują się także w kwartalniku „Gawron”

Międzyszkolny projekt edukacji ekologicznej „Pomorskie Jeziora”

Projekt adresowany był do uczniów szkół podstawowych Gdańska i jest kontynuacją projektu „Pomorskie krajobrazy” organizowanego we współpracy ze Szkołą Podstawową nr 17 w Gdańsku. Celem projektu jest rozszerzenie wiedzy przyrodniczej i wzbudzenie zainteresowania przyrodą wśród uczniów szkół Gdańska. W jego ramach organizowane były konkursy literackie, plastyczne, wiedzy, zajęcia sportowe i warsztatowe oraz lekcje terenowe. Spotkania organizowano w szkołach biorących udział w projekcie, a ich urozmaiceniem były prezentacje prowadzone przez pracowników parku i współpracujących z parkiem przyrodników. W projekcie wzięło udział blisko 500 uczniów.

Cykl imprez edukacyjnych związanych z jesiennymi wędrówkami ptaków

Impreza organizowana jest przed BirdLife International - sieć zrzeszającą organizacje zajmujące się ochroną siedlisk ptasich w całej Europie. W Polsce koordynacją imprezy zajmuje się partner BirdLife – Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków.

Trójmiejski Park Krajobrazowy wspólnie z współpracującą z parkiem Trójmiejską Grupą OTOP zorganizował wycieczkę, której celem było przybliżenie uczestnikom różnorodności świata zwierząt oraz zjawiska jesiennej wędrówki zwierząt. Podczas Ptasiego Pikniku na Mierzei Wiślanej (organizatorzy Stowarzyszenie Drapolicz i Nadleśnictwo Elbląg) TPK wspólnie z Trójmiejską Grupą OTOP prowadził stoisko informacyjne organizując

jednocześnie konkursy przyrodnicze. W trójmiejskich szkołach odbył cykl zajęć poświęconych zimowemu dokarmianiu ptaków.

Drzewko za oponeę

Coroczna akcja organizowana z Klubem Dzentelmena Szos, odbywa się w wyznaczonych miejscach w sąsiedztwie Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego. Podczas akcji organizowany był konkurs wiedzy ekologicznej, a pracownicy parku informowali o działalności TPK. Uczestnicy zbiórki otrzymali materiały promocyjne Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego.

Partnerzy przy realizacji projektu:

L.p.	Partner	Rola partnera w projekcie
1.	Stowarzyszenie Na Drodze Ekspresji, Sopockie Centrum Organizacji Pozarządowych, Rada Osiedla Brodwin, społeczność lokalna, Nadleśnictwo Gdańsk, PTTK, Zarząd Okręgu LOP, Studenckie Koło Przewodników Turystycznych, Urząd Miasta Sopot, Związek Harcerstwa Polskiego, szkoły sopockie. Radio Gdańsk	Współpraca organizacyjna i merytoryczna podczas organizacji Turystycznej Majówki w Parku Sponsor medialny Turystycznej Majówki w Parku
2.	Szkoła Podstawowa nr 17 w Gdańsku	Współpraca organizacyjna i merytoryczna podczas organizacji i w trakcie realizacji projektu edukacji ekologicznej. Udostępnienie sali na zajęcia i zakończenie projektu.
3.	Klub Dzentelmena Szos, Centrum Edukacji i Informacji Ekologicznej, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych	Współpraca przy organizacji imprezy „Drzewko za oponeę”
4.	Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków	Dostarczy materiały promocyjne dla uczestników organizowanych wycieczek

Sąsiedztwo dużej aglomeracji i wynikające z tego faktu zagrożenia dla parku wymagają prowadzenia wśród jej mieszkańców stałej edukacji ekologicznej, rozszerzanej o nowe, coraz atrakcyjniejsze formy. Tradycją stała się największa impreza cykliczna – „Turystyczna Majówka”, podczas której jej uczestnicy oprócz możliwości zapoznania się z ciekawymi przyrodniczo miejscami w TPK, mogli porozmawiać z pracownikami Parku na interesujące ich tematy. Impreza przyciąga tłumy turystów i miłośników przyrody, a bieżąca transmisja na antenie Radia Gdańsk zapewnia promocję Parku. Celem konkursu

fotograficznego jest uaktywnienie osób odwiedzających tereny parku i uwrażliwienie na piękno otaczającej przyrody, zaś organizacja cyklu wycieczek ornitologicznych przybliży ich uczestnikom świat ptaków i jego zagrożenia. Międzyszkolny projekt edukacji ekologicznej adresowany jest do uczniów szkół podstawowych i służy poszerzeniu wiedzy o Trójmiejskim Parku Krajobrazowym, zainteresowaniu okoliczną przyrodą i wykształceniu proekologicznych postaw.

Efektom działań jest wzrost stanu świadomości ekologicznej wśród mieszkańców województwa pomorskiego. Zainteresowanie społeczności lokalnej przyrodą i problemami związanymi z jej ochroną. Kształtowanie właściwych postaw wobec wartości przyrodniczych parku. Poszerzenie wiedzy o Trójmiejskim Parku Krajobrazowym i ukazanie piękna jego przyrody.

Uzupełnienie i poprawienie stanu technicznego oznakowania granic Parku, rezerwatów, pomników przyrody

Ze względu na bliskość aglomeracji oznakowanie przyrodnicze parku narażone jest na stałą dewastację i wymaga stałego dozoru technicznego i konserwacji. Obecne zagospodarowanie w infrastrukturę turystyczną to: ścieżki dydaktyczne, wyznakowane szlaki piesze, trasy rowerowe, tablice informacyjne, tablice granic Parku. W ramach tego zadania wykonano remonty i wymianę oznakowania zniszczonego (wymiana tablic informacyjnych), oraz ustawiono nowe (daszki i słupy drewniane) w rezerwach przyrody, na ścieżce dydaktycznej, tablice granic. Oznakowano pomniki przyrody (głazy) oraz wymieniono zniszczone tablice informacyjne na ścieżce rowerowej Wejherowo - Gdynia – Gdańsk.

Działanie ma na celu estetyzację oznakowania granic parku, rezerwatów i pomników przyrody. Umieszczanie tablic informacyjnych rezerwatów i pomników przyrody, tras rowerowych, służy propagowaniu walorów przyrodniczych tychże miejsc wśród turystów. Podstawowym celem zadania jest udostępnienie Parku dla turystów i prowadzenia szeroko rozumianej edukacji ekologicznej. Na terenie Parku odbywają się jednodniowe wyprawy rajdy, zajęcia dydaktyczne i imprezy sportowe, w związku z tym istnieje zapotrzebowanie na informację turystyczną w terenie. Tworzenie nowego systemu ścieżek dydaktycznych, rowerowych, szlaków pieszych jest odpowiedzią na zainteresowanie parkiem. Służy koncentracji odwiedzających Park, w efekcie zabezpiecza pozostałą cenną przyrodniczo część TPK.

Zajęcia przyrodniczo - edukacyjne Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego

Sąsiedztwo dużej aglomeracji i wynikające z tego faktu zagrożenia dla parku wymagają prowadzenia wśród jej mieszkańców stałej edukacji ekologicznej, rozszerzanej o nowe, coraz atrakcyjniejsze formy. Musi ona trafiać nie tylko do szkół, lecz również do dorosłej części społeczeństwa. Stąd też oprócz tradycyjnych form (prelekcje w szkołach, wycieczki piesze) należy docierać do szerszego kręgu odbiorców poprzez prelekcje, konkursy, ekspozycje, imprezy typu marsze na orientację, rajdy turystyczne, pokazy itp. Obsługa tego typu imprez masowych wymaga przygotowania znacznie szerszej oferty, a więc wykorzystania większej ilości materiałów (papier, tusze, ksero, materiały fotograficzne).

W ramach zadania zredagowano ponownie treść folderu opisującego ścieżkę przyrodniczą pn.: „Dolina Samborowo”, która uległa dezaktualizacji w wyniku prowadzonych w dolinie prac leśnych. W okresie wiosenno – letnim w czasie kontroli ścieżki zostały zgromadzone aktualne dane o występowaniu flory i fauny, na ich podstawie zredagowana treść folderu, bogato ilustrowane zdjęciami.

W ostatnim czasie w szybkim tempie wzrasta zainteresowanie placówek oświatowych prowadzeniem zajęć edukacyjnych na obszarze Doliny Samborowo. Dlatego też niezbędna było zaktualizowanie i druk folderu, który stał się pomocny w prowadzeniu zajęć z młodzieżą. Równie niezastąpiony jest on dla osób, które odwiedzają dolinę i samodzielnie starają się poznawać jej wartości przyrodnicze.

Większość imprez edukacyjnych organizowana jest cyklicznie od kilku lat. Każdego roku oferta jest rozszerzana o kolejne propozycje, a szanse na kontynuowanie mają tylko cieszące się największą popularnością. Znacząco wzrosła ilość organizatorów imprez niekomercyjnych zwracających się do Parku o współpracę i ufundowanie nagród książkowych.

Z posiadanych środków zostały pokryte koszty zakupu materiałów papierniczych i eksploatacji sprzętu komputerowego na potrzeby prowadzonej edukacji ekologicznej wśród młodzieży trójmiejskich szkół.

Imprezy turystyczno-ekologiczne na terenie TPK (imprezy, których współorganizatorem był TPK bądź w nich uczestniczył) w 2013 roku

- XIII Międzyszkolny Konkurs Fotograficzny „Oliwa” – prace organizacyjne
- Międzyszkolny Projekt Ekologiczny „Osobliwości jezior Pomorza” – partnerstwo i współpraca ze Szkołą Podstawową nr 17 w Gdańsku
- Międzyszkolny konkurs „Ochrona Przyrody w Trójmiejskim Parku Krajobrazowym” – partnerstwo i współpraca ze Szkołą Podstawową nr 8 w Sopocie
- Cykl imprez organizowanych przez oddziały PTTK w tym, między innymi Ogólnopolski Konkurs „Poznajemy Ojcowiznę”
- Cykl imprez organizowanych przez Studenckie Koło Przewodników Turystycznych
- Współpraca i ufundowanie nagród w II edycji Powiatowego Konkursu Ekologicznego „Czysta woda” w Cedrach Wielkich
- Cykl spotkań i prelekcji w filii nr 6 Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gdańsku
- Przegląd Piosenki Ekologicznej w Przyjaźni
- „Zaprośmy ptaki do Gdyni” – wspólny projekt realizowany wspólnie z Urzędem Miasta w Gdyni (cykl prelekcji i zajęć warsztatowych w szkołach, konkursy i konferencja)
- Przestrzeń wokół nas – zajęcia edukacyjno-artystyczne przy współpracy z Nadbałtyckim Centrum Kultury i Urzędem Marszałkowskim i pomoc w realizacji lekcji pokazowej „Mój ślad”
- Współpraca i patronat nad imprezami organizowanymi przez Diecezjalny Ośrodek Duszpasterstwa Akademickiego „Na Czarnej”
- Patronat nad imprezami organizowanymi przez Pomorski Klub Orientacji „Harpagan”

- Współpraca z Radą Osiedla Oliwa (udział w spotkaniach z mieszkańcami, konkurs recytatorski „Ptaki w poezji”)
- Stała współpraca z Samorządową Szkołą Podstawową nr 8 w Sopocie (w tym prowadzenie zajęć przyrodniczych na obszarze Parku)
- Udział i prelekcja podczas XVI Spotkań Ekologicznych w Redzie
- Udział w imprezach organizowanych z okazji Dnia Ziemi
- Udział i konkursy w I Festynie Rodzinnym w Sopocie
- Współpraca z Komitetem Organizacyjnym Olimpiady Biologicznej
- Prelekcja podczas finału Olimpiady Ekologicznej
- Organizacja imprezy „Dzień Samorządowca w terenie”
- Współpraca organizacyjna i udział w plenerowej akcji edukacyjnej „Bioróżnorodność – poznaj by zachować”
- Zajęcia terenowe dla osób starszych i niepełnosprawnych – współpraca z Uniwersytetem III Wieku w Gdańsku oraz Komisją Turystyki Niepełnosprawnych PTTK
- Udział w innych imprezach i festynach
- Akcja „Drzewko za oponę” i „Drzewko za makulaturę”
- Współpraca z Centrum Informacji i Edukacji Ekologicznej w Gdańsku w realizacji projektu „Dojrzały smak przygody”
- Udział w XI Sopotkim Festynie Organizacji Pozarządowych – przeprowadzenie konkursów przyrodniczych
- Udział w pracach nad projektem trasy Europejskiego Szlaku Kulturowego – Pomorska Droga św. Jakuba
- Udział w komisji konkursu „Dbamy i mamy”, prelekcji i konkurs podczas zakończenia projektu
- Udział w komisjach konkursów fotograficznych i plastycznych organizowanych przez Zarząd Okręgu Ligi Ochrony Przyrody w Gdańsku
- Udział w akcji plenerowej „Dom z recyklingu” podczas Jarmarku Dominikańskiego w Gdańsku
- Udział w Festynie Leśnym

Zajęcia terenowe, których organizatorem (lub współorganizatorem) był TPK

	2013	Liczba uczestników
Wycieczki dla młodzieży szkolnej i różnych organizacji po TPK	23	870 osób
Konkursy - współpraca i nagrody	17	6000
Prelekcje w szkołach i siedzibach organizacji	22	2900
Spotkania z młodzieżą w siedzibie parku - prelekcje i przewodnictwo na ścieżce dydaktycznej	21	630
Audycje radiowe	10	słuchacze
Imprezy masowe - własne oraz te, w których uczestniczyli pracownicy parku	16	ok13.000

Informacja o działaniach edukacyjnych parku znajdują się na stronie internetowej, część imprez ogłaszana jest na łamach prasy i w audycjach radiowych. Informacje o parku i logo parku umieszczane są także na materiałach organizatorów.

Wzrost stanu świadomości ekologicznej wśród mieszkańców Trójmiasta i okolic. Zainteresowanie społeczności lokalnej przyrodą i problemami związanymi z jej ochroną, ukazanie piękna przyrody Parku. Uwrażliwienie biorących udział w imprezach na problemy ochrony przyrody i krajobrazu. Ukazanie problemów ochrony środowiska.

Poszerzenie wiedzy przyrodniczej uczniów. Zainteresowanie otaczającą przyrodą.

Informacja o działaniach edukacyjnych parku znajdują się na stronie internetowej, część imprez ogłaszana jest na łamach prasy i w audycjach radiowych. Konkurs wiedzy o parku realizowany jest przy współpracy z Radiem Gdańsk. Informacje o parku i logo parku umieszczane są także na materiałach organizatorów.

Uczestnictwo w konferencjach i szkoleniach. Dopuszczenie biblioteki TPK

W ramach prowadzonej przez Trójmiejskim Park biblioteki gromadzone są książki o tematyce przyrodniczej (dotychczas ok. 1100 egz.) oraz roczniki czasopism: Las Polski, Aura, Chrońmy Przyrodę Ojczystą, Parki Narodowe, wydawnictwa lokalne jak Jantarowe Szlaki, a także płyty DVD o treści przyrodniczej.

Z biblioteki korzysta młodzież i studenci trójmiejskich szkół, przygotowująca prace z zakresu ochrony przyrody, krajobrazu i ochrony środowiska.

Udział w konferencjach i szkoleniach ma na celu podnoszenie wiedzy i kwalifikacji pracowników, służy wymianie doświadczeń w zakresie ochrony przyrody, edukacji ekologicznej.

1. W 2013 roku pracownicy TPK uczestniczyli w następujących warsztatach, konferencjach i szkoleniach:

- 1) szkolenie „GIS w Pomorskim Zespole Parków Krajobrazowych”, 4-6 kwietnia 2013, OEE w Szymbarku
- 2) warsztaty z inwentaryzacji włośchatki i innych sów leśnych w Zaborskim Parku Krajobrazowym, 8-9 kwietnia 2013, Nadl. Laska
- 3) warsztaty herpetologiczne, 16 kwietnia 2013, OEE w Szymbarku
- 4) szkolenie z monitoringu ornitologicznego, 15-17 maja 2013, Schodno
- 5) warsztaty przyrodniczo-edukacyjne z okazji 35 rocznica powstania Nadmorskiego Parku Krajobrazowego, 24-25 maja 2013, Władysławowo
- 6) 56. Zjazd Polskiego Towarzystwa Botanicznego pt. „Interdyscyplinarne i aplikacyjne znaczenie nauk botanicznych”, 26-29 czerwca 2013, Olsztyn (prezentacja referatu pt. Zmiany bioty porostów rezerwatu Bielawa (N Polska) w ciągu ostatnich 60 lat)
- 7) warsztaty siedliskowe - metody hydromorfologicznej oceny wód płynących (RHS) oraz makrofitowej metody oceny rzek (MMOR), 2-5 lipca 2013, Schodno
- 8) konferencja pt. „Opracowanie programu ochrony i rekultywacji jezior kartuskich” z okazji XXX-lecia Kaszubskiego Parku Krajobrazowego, 19 września 2013, Kartuszy
- 9) szkolenie edukacyjne, 25-26 listopada 2013, Władysławowo

10) konferencja pt. „Systemy informacji geograficznej w zarządzaniu obszarami chronionymi – od teorii do praktyki”, 28-29 listopada 2013, Tucholski Park Krajobrazowy, Fojutowo

2. Udział w I Leśnym Spotkaniu Lichenologicznym, organizowanym w ramach V Dni Różnorodności Biologicznej na terenie Leśnego Kompleksu Promocyjnego Lasy Środkowopomorskie, 6-8 czerwca 2013

- spotkanie o charakterze naukowo-edukacyjnym: wstępne zbadanie bioty porostów terenu, edukacja w zakresie lichenologii ze szczególnym uwzględnieniem gatunków chronionych

3. Udział w seminarium edukacyjnym poświęconym ptakom w mieście organizowanym w ramach imprezy „Zapraszamy Ptaki do Gdyni 2013”, 15 marca 2013, Gdynia

Biblioteka prowadzona przez Trójmiejskim PK cieszy się dużym powodzeniem wśród młodzieży trójmiejskich szkół i studentów piszących prace z zakresu ochrony przyrody. Także pracownikom Parku w podnoszeniu wiedzy i kwalifikacji w zakresie ochrony przyrody, a także szeroko pojętej edukacji ekologicznej, oraz do przygotowywania zajęć dydaktycznych z młodzieżą szkolną o tematyce ekologicznej.

Dzięki zdobytej wiedzy w trakcie szkoleń pracownicy Parku podnoszą wiedzę w zakresie prawnych aspektów ochrony przyrody, nabywają umiejętności w metodyce prowadzenia zajęć terenowych. Wymieniają doświadczenia z innymi parkami krajobrazowymi i organizacjami ekologicznymi.

	Działanie	Zadanie	Cele szczegółowe	Wskaźnik	Miernik
1.	Ochrona przyrody i krajobrazu	Koszenie łąk w rezerwacie przyrody „Łęg nad Sweliną” i na ścieżce dydaktycznej „Dolina Samborowo”	1. utrzymanie siedlisk łąkowych i różnorodności gatunkowej flory 2. zachowanie stanowisk rzadkich i chronionych gatunków roślin	1. Siedliska z Zał. I DS, typ siedliska: 6410 – Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe oraz 6510 – Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie 2. Gatunki ściśle chronione: - rośliny: kukułka (stoplamek) szerokolistna (<i>Dactylorhiza majalis</i>), kukułka plamista (<i>D.</i>	100% powierzchni łąk (ok. 5,1 ha łącznie)

				<i>maculata</i>), kukułka Fuchsa (<i>D. fuchsii</i>), listera jajowata (<i>Listera ovata</i>)	
2.	Działalność wydawnicza	1. Kwartalnik Gawron 2. Wykupienie części nakładu mapy „Trójmiejski Park Krajobrazowy” 3. Wydanie folderu ścieżka dydaktyczna „Dolina Samborowo”	Edukacja ekologiczna i przyrodnicza społeczeństwa	Podniesienie i poszerzenie poziomu wiedzy z zakresu ochrony przyrody i krajobrazu	Wzrost liczby osób korzystających z terenu TPK w sposób aktywny połączony z poznawaniem zasobów przyrodniczych TPK
3.	Działalność edukacyjna	- wycieczki terenowe po TPK - prelekcje - konkursy ekologiczne - festyny i imprezy masowe - audycje radiowe	Edukacja ekologiczna i przyrodnicza społeczeństwa	34 wycieczki 32 prelekcje 17 konkursów 16 festynów 10 audycji	1200 uczestników 3200 uczestników 6000 uczestników Ok. 13.000 osób słuchacze Radia Gdańsk

Przebudowa siedziby TPK na potrzeby utworzenia Centrum Informacji i Edukacji Ekologicznej

W związku z włączeniem w struktury Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych Centrum Informacji i Edukacji Ekologicznej zaszła potrzeba dostosowania siedziby TPK do przyjęcia zwiększonej liczby osób. W związku z tym w 2013 roku opracowano dokumentację przebudowy siedziby TPK polegającą na adaptacji pomieszczeń oraz dobudowie klatki schodowej. W ramach projektu wydzielono część biurową na parterze, obejmującą 5 pomieszczeń dla pracowników oraz w ramach przebudowy holu powiększono część biurową budynku o salę seminaryjno szkoleniową znajdującą się na piętrze budynku.

Przebudowa ta stanowi I etap inwestycji, oprócz reorganizacji przestrzeni biurowej zakłada wyburzenie klatki schodowej wewnątrz budynku i przeniesienie jej na zewnątrz budynku od jego strony północnej. Przeniesienie klatki schodowej od ściany szczytowej miało na celu umożliwienie w niedalekiej przyszłości dalszą rozbudowę obiektu o tzw. II etap.

Zadanie miało na celu przebudowę i remont pomieszczeń w celu przyjęcia zwiększonej liczby osób (pracowników PZPK). Przebudowa piętra budynku umożliwiła powstanie sali seminaryjnej potencjalnie do przyjmowania grup młodzieży na zajęcia z zakresu edukacji ekologicznej.

W efekcie podjętych działań zwiększyła się powierzchnia użytkowa budynku administracyjnego z 215 do 243 metrów powierzchni użytkowej

Projekt techniczny budowy Sali edukacyjnej przy siedzibie TPK

W ramach zadania wykonano dokumentację techniczną II etapu rozbudowy siedziby TPK. Rozbudowa ma na celu zwiększenie kubatury budynków siedziby TPK o salę edukacyjną zaplanowaną do przyjmowania około 80 osób oraz bibliotekę przyrodniczą i zaplecze socjalne.

Planowana rozbudowa ma na celu powstanie przy siedzibie TPK obiektu o charakterze edukacyjnym, w którym prowadzone będą zajęcia z zakresu edukacji przyrodniczej.

W różnego rodzaju zajęciach, prezentacjach, wystawach przyrodniczych uczestniczyć będzie mogła młodzież i dorośli z terenu Trójmiasta i okolic.

Łączna powierzchnia użytkowa budynku w ramach II etapu planowanej rozbudowy to 415 m².

Efekt ekologiczny zadania „Dofinansowanie działalności Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych – Trójmiejski Park Krajobrazowy w zakresie ochrony przyrody i edukacji ekologicznej”

Liczba odbiorców działań edukacyjnych objętych przedsięwzięciem:

- 34 wycieczki i warsztaty plenerowe – 1200 uczestników;
- 32 prelekcje – 3200 uczestników;
- 17 przeprowadzonych konkursów – 6000 uczestników;
- 16 festynów – ok. 13000 osób;
- 10 audycji radiowych – słuchacze Radia Gdańsk.

Ochrona przyrody: wykoszono 5,10 ha łąk.

Liczba gatunków z czerwonej księgi, gatunków zagrożonych, chronionych w wyniku realizacji przedsięwzięć (szt.): kukułki: szerokolistna, plamista, Fuchsa, listera jajowata. Siedliska chronione – 6410 – zmiennowilgotne łąki trzęślicowe i 6510 – niżowe świeże łąki użytkowane ekstensywnie.

Obszary chronione krajowe i Natura 2000 na które wpłynęła realizacja zadania:

- Trójmiejski Park Krajobrazowy (powierzchnia 19 930 ha);
- Rezerwat przyrody „Łęg nad Sweliną” (powierzchnia 13,40 ha).

Pkt. 3. Dofinansowanie działalności Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych – Nadmorski Park Krajobrazowy w zakresie ochrony przyrody i edukacji ekologicznej.

Zakup literatury fachowej do biblioteki Parku, udział w szkoleniach i konferencjach związanych z edukacją przyrody

W ramach zadania dokonano:

- zakupu literatury fachowej do biblioteki Parku
- opłaty za prenumeratę czasopism przyrodniczych „Salamandra”, „Aura”
- opłaty za udział pracownika Parku w szkoleniu „Ekomediator”
- opłaty za udział pracownika Parku w konferencji „Aktywne Metody Ochrony Przyrody w Zrównoważonym Leśnictwie”
- opłaty za udział pracownika Parku w ogólnopolskiej konferencji chiropterologicznej
- opłaty za udział pracownika Parku w letnim kursie pn. „Ichtiologia morza”

Dzięki doposażeniu biblioteki oraz szkoleniom i udziałem pracowników w szkoleniach i konferencjach następuje zwiększenie kompetencji i efektywności działań pracowników parku w zakresie realizacji zadań związanych z ochroną środowiska i walorami przyrodniczo-krajobrazowymi. Wymiana wiedzy i doświadczeń z innymi praktykami i teoretykami ochrony przyrody.

Organizacja warsztatów ekologicznych związanych z obchodami 35-lecia Parku

Z okazji obchodów 35-lecia Parku zostały zorganizowane dwudniowe warsztaty ekologiczne nawiązujące do walorów przyrodniczo-krajobrazowych NPK. Pierwszego dnia uczestnicy warsztatów odbyli rejs po wodach Zatoki Puckiej, a drugiego odbył się wyjazd terenowy pod kierunkiem dr Tomasza Łabuza z Uniwersytetu Szczecińskiego. W czasie wyjazdu uczestnicy warsztatów mieli okazję zapoznać się z tematyką brzegów południowego Bałtyku

W ramach zadania:

- zakupiono paliwo do samochodu służbowego
- zakupiono materiały promocyjne
- wynajęto kuter badawczy i autokar
- opłacono wynagrodzenie dla prowadzącego warsztaty
- zapewniono wyżywienie uczestnikom warsztatów

Organizacja wystawy fotograficznej „Krajobrazy NPK - 35-lecie”

W ramach zorganizowanej wystawy fotograficznej zakupiono 6 podwodnych zdjęcia Zatoki Puckiej, ukazujące jej walory przyrodnicze oraz 13 zdjęć lotniczych terenu Nadmorskiego Parku Krajobrazowego wraz z otuliną. Zdjęcia zostały umieszczone na ściankach ekspozycyjnych, które usytuowane są w siedzibie NPK. Wystawa jest skierowana do mieszkańców Władysławowa i okolic, turystów odwiedzających ten teren oraz uczestników warsztatów organizowanych przez Błękitną Szkołę. Będzie także towarzyszyć w wydarzeniach plenerowych związanych z promocją NPK.

Wystawa przyczyniła się do poszerzenia wiedzy o NPK i ukazanie jego walorów przyrodniczych i krajobrazowych z niecodziennej perspektywy – zdjęcia podwodne i lotnicze.

Organizacja konkursu plastycznego „NPK - 35-lecie”

W ramach obchodów 35-lecia Nadmorskiego Parku Krajobrazowego został zorganizowany konkurs plastyczny pt. „*Nadmorskie pejzaże*” dla uczniów szkół gimnazjalnych z powiatu puckiego. Tematyka prac nawiązywała do walorów przyrodniczych Parku i miała na celu ukazać piękno i różnorodność nadmorskich krajobrazów. Najlepsze prace zostały opublikowane na stronie internetowej NPK. Dla laureatów konkursu zakupiono nagrody w postaci drobnego sprzętu turystycznego.

Organizacja wojewódzkiego etapu XII edycji konkursu wiedzy „Poznajemy Parki Krajobrazowe Polski”

W kwietniu odbył się IV etap (wojewódzki) konkursu „Poznajemy Parki Krajobrazowe Polski”, w którym brała udział młodzież gimnazjalna z pięciu Parków Krajobrazowych: Kaszubskiego, Nadmorskiego, Wdzydzkiego, Zaborskiego i Doliny Słupi. Zakres tematyczny obejmował ogólną wiedzę przyrodniczą i ekologiczną, znajomość form ochrony przyrody oraz chronionych gatunków roślin i zwierząt. Zwycięska drużyna reprezentowała województwo pomorskie na ogólnopolskim etapie, który odbył się w dniach 20-24 maja w Przysieku koło Torunia na obszarze Brodnickiego Parku Krajobrazowego.

W ramach zadania:

- zakupiono nagrody
- zapewniono transport dla zwycięskiej drużyny na finał konkursu
- wynajęto autokar dla uczestników konkursu
- zapewniono wyżywienie uczestnikom warsztatów

Konkursy ekologiczne służą rozwijaniu zainteresowań związanych z tematyką przyrodniczą oraz zwiększeniu świadomości ekologicznej i wiedzy dotyczącej parków krajobrazowych i form ochrony przyrody.

Zakup gier edukacyjnych

W ramach zadania zakupiono 5 tablic magnetycznych o tematyce przyrodniczej: „Grzyby jadalne i trujące”, „Dziuple i ich mieszkańcy”, „Ptaki wodne”, „Ptaki leśne i miejskie”, „Przyczyny i skutki degradacji wód”. Stanowią one doskonałą formę nauki rozpoznawania gatunków grzybowi i ptaków, zarówno pod okiem pracowników Parku, jak i podczas samodzielnych zajęć. Będą one wykorzystane podczas zajęć edukacyjnych i imprez plenerowych.

Inwentaryzacja i monitoring rzadkich i cennych gatunków roślin na terenie NPK

W ramach zadania zakupiono paliwo do samochodu służbowego oraz ponton w celu inwentaryzowania i monitoringu cennych gatunków roślin, m.in. mikołajka nadmorskiego, lniczy wodnej, trzciny pospolitej. Obszar badań obejmował głównie strefę brzegową otwartego morza i Zatoki Puckiej. Weryfikowana była obecność tych gatunków na znanych stanowiskach i oceniana liczebność ich populacji. Rejestrowane były także stanowiska nowe. Dodatkowo wykonany był opis warunków siedliskowych oraz dokumentacja fotograficzna. Wszystkie dane uzyskane podczas prac terenowych opracowane zostały przy użyciu oprogramowania gisowego oraz zgromadzone zostały w bazie danych Nadmorskiego Parku

Krajobrazowego. Opisane działania planuje się prowadzić w sposób cykliczny w kolejnych latach.

Określenie miejsc występowania rzadkich gatunków roślin pozwoli zintensyfikować ochronę na tych obszarach. Wiedza o zagrożeniach i tendencjach jakim podlegają populacje pozwoli w porę zapobiec niekorzystnym oddziaływaniom, a jeśli jest to niemożliwe, przynajmniej łagodzić ich skutki.

Remont dwóch „witaczy” (formy przestrzenne) oraz demontaż jednego „witacza”

W ramach tego zadania zakupiono paliwo do samochodu służbowego w celu wyznaczenia miejsc do ustawienia „witaczy”, które zostały wyremontowane. Odnowione dwa „witacze” (z napisem „Nadmorski Park Krajobrazowy”) usytuowano u nasady Kępy Swarzewskiej oraz u nasady Półwyspu Helskiego oraz wykonano demontaż „witacza” ustawionego na terenie stacji benzynowej w Odargowie na granicy otuliny NPK.

Oznakowanie granic Parku przyczynia się do lepszej informacji społeczeństwa o zasięgu granic obszaru chronionego oraz poprawienia wizerunku Parku i służb parkowych

Poprawa warunków lęgowych nietoperzy

W ramach tego zadania zakupiono 36 budek dla nietoperzy, które zostały rozwieszane w kompleksie leśnym na terenie Półwyspu Helskiego (okolice Kuźnicy). Zadanie zostało realizowane pod kierunkiem specjalisty z koła hiropterologicznego Uniwersytetu Gdańskiego. Dla celów dokumentacyjnych zakupiono aparat fotograficzny. W ciągu najbliższych lat pracownicy Parku planują przeprowadzać kontrolę rozwieszonych budek, a tym samym edukować społeczeństwo na temat zachowania populacji nietoperzy w Parku.

Stworzenie dogodnych miejsc rozrodu dla nietoperzy oraz poszerzenie wiedzy na temat populacji nietoperzy w Parku, czynnych działaniach jakie należy podjąć w celu ochrony tych ssaków.

Efekt ekologiczny zadania „Dofinansowanie działalności Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych – Nadmorski Park Krajobrazowy w zakresie ochrony przyrody i edukacji ekologicznej”

Liczba odbiorców działań edukacyjnych objętych warsztatami przyrodniczymi, akcjami plenerowymi, konkursami to 2000 osób.

Liczba gatunków z czerwonej księgi, gatunków zagrożonych, chronionych w wyniku realizacji przedsięwzięć (szt.): mikołajek nadmorski, aster solny, Inica wonna. Siedliska chronione: inicjalne stadia wydm nadmorskich, nadmorskie wydmy białe, nadmorskie wydmy szare, solniska nadmorskie.

Obszary chronione krajowe i Natura 2000 na które wpłynęła realizacja zadania:

- Nadmorski Park Krajobrazowy (powierzchnia 18 804 ha);
- rezerwat przyrody Helskie Wydmy (powierzchnia 108,48 ha)
- Natura 2000 PLH220031 Zatoka Pucka i Półwysep Helski (powierzchnia 79,90 ha).

Pkt. 4. Dofinansowanie działalności Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych – Kaszubski Park Krajobrazowy w zakresie ochrony przyrody i edukacji ekologicznej.

Organizacja i przeprowadzanie akcji i konkursów ekologicznych.

1)Ogólnopolski konkurs „Poznajemy Parki Krajobrazowe Polski”

- Trzeci etap XII edycji konkursu „Poznajemy Parki Krajobrazowe Polski”.

W dniu 15.01.2013 o godzinie 10:00 w siedzibie Kaszubskiego Parku Krajobrazowego odbył się trzeci etap (etap parkowy) konkursu „Poznajemy Parki Krajobrazowe Polski”. W konkursie brało udział 28 uczniów (po 4 osoby w drużynie) z 7 szkół gimnazjalnych:

- Gimnazjum im. Józefa Piłsudskiego w Sierakowicach,
- Zespół Kształtowania i Wychowania w Klukowej Hucie,
- Katolickie Gimnazjum im. Jana Pawła II w Kartuzach,
- Gimnazjum Publiczne im. Jana Pawła II w Somoninie,
- Zespół Szkoły Podstawowej i Gimnazjum w Czczewie,
- Zespół Kształcenia –Gimnazjum w Miechucinie,
- Gimnazjum nr 1 w Linii.

Uczniowie rozwiązywali pisemnie test składający się z 15 pytań ogólnobiologicznych oraz 10 pytań dotyczących Kaszubskiego Parku Krajobrazowego. Wygrała drużyna reprezentująca Gimnazjum Publiczne im. Jana Pawła II w Somoninie, która reprezentowała Kaszubski Parku Krajobrazowy w etapie wojewódzkim.

- Czwarty etap XI edycji konkursu „Poznajemy Parki Krajobrazowe Polski” .

W dniu 04.04.2013 w Błękitnej Szkole we Władysławowie odbył się IV etap (wojewódzki) konkursu „Poznajemy Parki Krajobrazowe Polski”. Brało w nim udział pięć zwycięskich szkół z pięciu Parków. Kaszubski Park Krajobrazowy reprezentowało Gimnazjum Publiczne im. Jana Pawła II w Somoninie. Konkurs składał się z dwóch etapów . Pierwszy etap polegał na indywidualnym pisemnym rozwiązaniu testu składającego się z 15 pytań ogólnobiologicznych i ekologicznych oraz 10 pytań na temat Wdzydzkiego, Zaborskiego, Kaszubskiego, Nadmorskiego oraz Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”. Drugi etap polegał na indywidualnym rozpoznawaniu przez uczniów zdjęć roślin i zwierząt chronionych. I miejsce zdobyło Gimnazjum w Brusach reprezentujące Zaborski Park Krajobrazowy natomiast Gimnazjum w Somoninie reprezentujące Kaszubski Park Krajobrazowy zajęło IV miejsce.

Zwycięska drużyna brała udział w finale konkursu, który odbył się 20-24.05.2013 w Brodnickim Parku Krajobrazowym.

- Pierwszy etap XIII edycji konkursu „Poznajemy Parki Krajobrazowe Polski”

Etap ten odbył się 07.11.2013 i brało w nim udział 99 uczniów z 7 szkół gimnazjalnych z terenu KPK. Uczniowie rozwiązywali test na podstawie, którego zostały wyłonione czteroosobowe drużyny, które będą reprezentować swoje szkoły w następnych etapach XIII edycji konkursu.

Młodzież gimnazjalna zapoznała się z zasadami ochrony cennych terenów pod względem przyrodniczym, krajobrazowym i kulturowym całej Polski. W konkursie brali udział

przedstawiciele z całego kraju zapoznając się ze wszystkimi wartościami Parków Krajobrazowych Polski, ich różnorodnością i formami ochrony. Zapoznali się również z zagrożeniami i walką z nimi w celu zachowania chronionych wartości. Konkurs ten jest na bardzo wysokim poziomie i wymaga od uczestników dużego zaangażowania i wiedzy.

2) Konkurs ekologiczny dla szkół podstawowych z gminy Stężycza

W dniu 09.04.2013 odbyła się ósma edycja gminnego konkursu ekologicznego dla uczniów szkół podstawowych z gminy Stężycza. Konkurs współorganizowany był przez szkołę podstawową w Gołubiu, Ośrodek Edukacji Ekologicznej oraz Kaszubski Park Krajobrazowy. W konkursie wzięli udział uczniowie ze szkół podstawowych z Gołubia, Stężycy, Klukowej Huty i Kamienicy Szlacheckiej. Dwuosobowe drużyny rozwiązywały test składający się z 25 pytań z zakresu ekologii i ochrony środowiska. Dzieci wykazały się dużą wiedzą, a walka między drużynami była bardzo zacięta. Komisja konkursowa składająca się z przedstawicieli Ośrodka Edukacji Ekologicznej i Kaszubskiego Parku Krajobrazowego wyłoniła zwycięzcę tegorocznej edycji konkursu, którym została drużyna ze szkoły podstawowej w Gołubiu.

Celem konkursu było zapoznanie i zainteresowanie dzieci ze szkół podstawowych z problemami związanymi z ochroną środowiska i ekologią oraz wskazanie prawidłowych postaw w celu zmniejszenia tych zagrożeń.

3) Wojewódzki konkurs ekologiczny „Oblicza globalizacji”

18.04.2013 r. Kaszubski Park Krajobrazowy wraz z Ośrodkiem Edukacji Ekologicznej w Szymbarku i Nadleśnictwem Kartuszy wziął udział w zorganizowaniu wojewódzkiego konkursu „Oblicza Globalizacji” w Gimnazjum im. Jana Pawła II w Somoninie. Tegoroczny konkurs odbył się pod hasłem: „Woda największym skarbem XXI w”. W konkursie wzięło udział 11 szkół. Każdą szkołę reprezentowała trzyosobowa drużyna. Konkurs rozpoczął się prezentacją na temat „Woda największym skarbem XXI w” przygotowaną przez przedstawiciela Kaszubskiego Parku. Na podstawie prezentacji uczniowie przygotowali dwa zadania oceniane przez jury w skład, którego wchodziły pani Joanna Kuśnierz (KPK), pan Mateusz Drężek (OEE), oraz pan Damian Wolański (NK). Młodzież wykazała się niesamowitą inwencją i pomysłowością przy wykonywaniu zadań. Jury musiało się bardzo natrudzić przy wyłonieniu zwycięzcy, którym zostało Gimnazjum im. Kazimierza Jagiellończyka w Trąbkach Wielkich.

Celem konkursu było zainteresowanie młodzieży z procesem globalizacji, jego pozytywnym i negatywnym wpływem na nasze życie. Przygotowanie prezentacji przez uczniów zachęca ich do głębszego zainteresowania się wybranymi problemami z zakresu ekologii i ochrony przyrody.

4) Konkurs fotograficzny „Wczoraj, dziś i jutro – piękno i zagrożenia, czyli 30 lat Parku”

Kaszubski Park Krajobrazowy z okazji swojego 30. lecia zorganizował konkurs fotograficzny pt. „Wczoraj, dziś i jutro – piękno i zagrożenia, czyli 30 lat Parku”. Do siedziby KPK przysłano ponad 60 zdjęć wykonanych przez dzieci, młodzież i osoby dorosłe. W wyborze

nadesłanych prac pomagało jury w osobie pani Janiny Stefanowskiej – dziennikarza Dziennika Bałtyckiego oraz pani Stanisławy Neubauer z Pracowni Plastyczno – Fotograficznej Multi Color w Kartuzach, którzy wspólnie z pracownikami Parku wyłonili zwycięzców konkursu. Prace zostały podzielone na 2 grupy wiekowe do lat 20 i powyżej.

W pierwszej grupie –młodzieżowej- wybrano prace następujących osób:

I m-ce Natalia Kuchta

II m-ce Kamila Jakubowska z Mezowa

III m-ce Natalia Bieniek z Kartuz

Oraz wyróżnienie przyznano Julii Karczewskiej z Kartuz

W grupie dorosłych wybrano prace następujących osób:

I m-ce Maria Karczewska z Kartuz

II m-ce Katarzyna Hinc z Sierakowic

III m-ce Sławomir Skierka z Sierakowic

Oraz wyróżnienie dla Adama Kobieli z Kartuz

Celem konkursu było zapoznanie i zainteresowanie lokalnej społeczności z walorami przyrodniczymi oraz z problemami związanymi z ochroną środowiska i ekologią na terenie KPK. Celem również było nakłonienie uczestników konkursu do wyjścia w teren i poznania piękna otaczającej ich przyrody oraz skutków niewłaściwych postaw lokalnej społeczności zanieczyszczających środowisko.

5) Konkurs plastyczny „Wspaniały świat owadów”

Kaszubski Park Krajobrazowy zorganizował konkurs plastyczny dla uczniów szkół podstawowych z terenu Parku i jego otuliny pt. „Wspaniały świat owadów”. Technika wykonywania prac była dowolna. Otrzymaliśmy ponad setkę prac wykonanych samodzielnie przez dzieci. Zaskoczyła nas pomysłowość dzieci przy wykonywaniu swoich prac. Można było zauważyć, że dzieci przygotowały się do tematu konkursu, gdyż na pracach można było rozpoznać poszczególne gatunki owadów. 17.06.2013 Kaszubski Park rozstrzygnął konkurs, którego laureatami są następujący uczniowie:

I miejsce Anna Białk

II miejsce Eliza Jankowska

III miejsce Błażej Leman

Wyróżnienie Oliwia Jarzębińska

Wyróżnienie Hubert Białk

Konkurs miał na celu zainteresowanie dzieci bioróżnorodnością świata owadów, które są również organizmami wskaźnikowymi na terenie Parku. Namalowanie owadów wymagało od dzieci obserwacji poszczególnych gatunków aby mogły jak najlepiej go przedstawić. Obserwacja owada zachęciła dzieci do zdobycia szerszej wiedzy na temat konkretnych gatunków owadów i do wyjścia w teren autorów nadesłanych prac.

6) Wiosenne warsztaty terenowe dla uczniów i przedszkolaków z terenu Parku i jego otuliny pt. „Poznajemy świat owadów”

Kaszubski Park Krajobrazowy zorganizował 5 wyjazdów dla uczniów z 5 szkół z terenu Parku i jego otuliny. Kaszubski Park podstawił autobus, którym dzieci były zawożone do miejsca odbywania się zajęć i odstawiane do szkoły.

Pierwszym etapem warsztatów była wędrowka po lesie, w czasie której poprzez obserwację dzieci uczyły się rozpoznawania szkod jakieg dokonują owady szkodniki oraz obserwując pracę żuka gnojarka i kolonii mrówek zapoznały się z ich pożyteczną działalnością. Nauczyły się również rozpoznawania podstawowych gatunków drzew liściastych i iglastych, poznały sekrety i historię jeziora Lubygość, zobaczyły jaskinie żwirowo – zlepieńcowe oraz zwiedziły bunkier „Gryfa Pomorskiego”.

Druga część warsztatów odbyła się na łące, gdzie dzieci podzielone na grupy poznawały fascynujący świat owadów. Warsztaty rozpoczęły się od krótkiego wykładu na temat owadów (ich budowy, cykli rozwojowych i roli w życiu człowieka), który przeprowadzili pracownicy KPK. Kolejnym etapem była indywidualna praca dzieci polegająca na tym, że każda grupa musiała wykonywać określone zadania. Pierwszym zadaniem była obserwacja przez specjalne szkła powiększające owadów, a następnie opisywanie poszczególnych części ich ciała. Drugim zadaniem było rozpoznawanie owadów szkodliwych, pożytecznych i chronionych przy użyciu zestawów owadów zatopionych w pleksi. Trzecim zadaniem było ułożenie cyklu życiowego motyla i biedronki (od jaja do postaci dorosłej) z gipsowych figurek a następnym było przerysowanie z wytłaczanych płytek poszczególnych gatunków owadów, które uczniowie musieli rozpoznać i podpisać. Ostatnim zadaniem cieszącym się największym zainteresowaniem było łapanie przez dzieci owadów za pomocą siatek entomologicznych i wspólnie z osobą prowadzącą określanie ich gatunków.

W warsztatach brało udział 172 uczniów.

Tabela zestawiająca szkoły, terminy wyjazdów oraz ilość uczniów biorących udział w zajęciach.

Lp.	Nazwa Szkoły	Liczba uczniów	Data wyjazdu
1.	SP w Somoninie	32	05.06.2013
2.	SP w Kolonii	38	06.06.2013
3.	SP w Egiertowie	38	07.06.2013
4.	SP w Kamienicy Szlacheckiej	24	10.06.2013
5.	SP w Szopie	40	11.06.2013

Dzieci i nauczyciele z terenu Parku i jego otuliny zapoznali się z bioróżnorodnością świata owadów. Poprzez praktyczne wykonywanie zadań dzieci mogły zobaczyć z bliska jak są zbudowane owady, poznać gatunki chronione, rzadkie i wskaźnikowe. W czasie wędrowki dzieci zwiedziły niezwykle cenny przyrodniczo obszar Parku jakim są Lasy Mirachowskie.

7) Zimowe warsztaty dla uczniów szkół podstawowych i przedszkolaków z terenu Kaszubskiego Parku

W marcu w siedzibie Parku zostały przeprowadzone zajęcia dla dzieci z kartuskiego przedszkola. Pracownicy KPK przygotowali dla dzieci liczne gry i zabawy edukacyjne oraz

krótką kreskówkę o zachowaniu się w lesie. Dzieci odgadywały zagadki poznając nasze rodzime zwierzęta i ich charakterystyczne zachowania, robiły pieczątki w postaci zwierząt i ich tropów. Na koniec wizyty dzieci własnoręcznie wykonywały ptasie „pyzy” ze smalcu i nasion. Każdy przedszkolak zabrał wykonana przez siebie „pyzę” do domu aby oglądać ptaszki, które do niej przylecą. Pracownicy KPK na zaproszenie Szkoły Podstawowej w Mojuszu przeprowadzili zajęcia edukacyjne dla uczniów klas I-III. Głównym tematem było dokarmianie zwierząt i ptaków podczas zimy. Natomiast zajęciem praktycznym dla klas III była budowa karmnika, a dla młodszych uczniów zrobienie ze smalcu i różnych ziaren ptasich „pyz”. Od listopada pracownicy Parku ponownie przeprowadzali zimowe warsztaty na temat dokarmiania ptaków zimą jeżdżąc do szkół i przedszkoli w Przodkowie, Somoninie i Kiełpinie. W warsztatach w sumie wzięło udział 713 dzieci.

Celem tej inicjatywy było zainteresowanie dzieci przyrodą także w czasie zimy. Wykonując karmiki nauczyły się wykorzystywania naturalnych przedmiotów nie zanieczyszczających środowisko. Wykonując kule dla ptaków nauczyły się jak prawidłowo dokarmiać ptaki, a wysłuchując wykładu pracowników KPK poznały interesujący świat ptaków. Wieszając karmiki i kule na balkonach i swoich ogródkach obserwowały różne gatunki ptaków przylatujących do nich.

8) Lekcje pokazowe dla przedszkolaków, dzieci i młodzieży ze szkół znajdujących się na terenie Parku i jego otuliny

- Seria zimowych zajęć pt. „Sen zimowy zwierząt” oraz „Zgadnij czyj to trop”

W warsztatach wzięło udział ok. 185 dzieci z 4 szkół podstawowych i przedszkola z terenu Kaszubskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny. Warsztaty cieszyły się dużym zainteresowaniem, zwłaszcza w małych wiejskich szkołach.

Celem zajęć było przekazanie dzieciom wiedzy z zakresu zachowań rodzimych zwierząt podczas zimy, ich problemów na jakie napotykają podczas mrozów i zalegającego śniegu. Uczniowie i przedszkolaki dowiedziały się, które zwierzęta i dlaczego zapadają w sen zimowy, dlaczego trzeba regularnie czyścić karmniki dla ptaków i czym je dokarmiać.

Na zajęciach, przy pomocy tablicy magnetycznej pt. „Tropy zwierząt”, uczniowie poznali podstawowe tropy zwierząt, a w terenie dzieci mogły wykorzystać swoją wiedzę na podstawie znalezionych tropów odcisniętych w śniegu. Najmłodszy dodatkowo uczyli się rozpoznawać zwierzęta za pomocą kolorowanek i pieczątek przedstawiających ich tropy.

- Seria zajęć pt. „Symptomy wiosny w przyrodzie”.

W zajęciach wzięło udział 314 dzieci z 5 szkół. Dzieci w czasie zajęć dowiedziały się, jakie zjawiska muszą zajść w przyrodzie (np. równonoc wiosenna, wyższa temperatura) aby rośliny ruszyły z wegetacją, a zwierzęta wybudziły się ze snu zimowego lub przyleciały do nas z ciepłych krajów. Dzieci dowiedziały się również, że drzewa pod względem rozpoczęcia wegetacji, można podzielić na trzy grupy: drzew najpierw wypuszczających liście, drzew najpierw kwitnących oraz drzew jednocześnie wypuszczających liście i kwiaty. Po prelekcji dzieci rozwiązywały konkursy na tablicach magnetycznych odgadując poszczególne gatunki roślin i zwierząt. Po zajęciach w klasie wszystkie grupy dzieci biorących udział w zajęciach wyruszały w teren z osobą prowadzącą i wspólnie szukali oznak wiosny w przyrodzie.

- Seria zajęć pt. „Ekologiczne dzieciaki”

W tej serii zajęć brało udział 280 dzieci z 3 szkół. Zajęcia rozpoczynały się krótkim wykładem na temat jak można dbać o środowisko w swoim domu. Dzieci nauczyły się jak oszczędzać prąd i wodę, jak można ekologicznie dojeżdżać do szkoły, jak segregować w swoim domu śmieci, co to jest recykling i jak z głową robić zakupy aby nie produkować więcej niepotrzebnych śmieci. Po wykładzie dzieci rozwiązywały konkursy na tablicach edukacyjnym pt. „Czas rozkładu śmieci” (dzieci musiały odgadnąć jak długo niektóre ze śmieci ulegają rozkładowi w środowisku) i pt. „Oszczędzamy wodę w swoim domu” (dzieci wskazywały prawidłowe postępowanie w gospodarstwie domowym, które ograniczało zużycie wody).

- Zajęcia terenowe na temat owadów i zajęcia pt. „Motyle latające kwiatuszki”

W zajęciach wzięło udział 140 uczniów z dwóch szkół.

Pierwszym etapem zajęć terenowych na temat owadów była wędrowka po lesie. Druga część zajęć odbyła się na łące przy szkole, gdzie dzieci podzielone na grupy poznawały fascynujący świat owadów. Warsztaty rozpoczęły się od krótkiego wykładu na temat owadów (ich budowy, cykli rozwojowych i roli w życiu człowieka), który przeprowadzili pracownicy KPK. Kolejnym etapem była indywidualna praca dzieci, które obserwowały przez specjalne szkła powiększające owady, używając zestawów owadów w pleksi, rozpoznawały gatunki owadów pożytecznych i szkodliwych, układały cykl życiowy motyla i biedronki z gipsowych figurek, przerysowywały z wytłaczanych płytek poszczególne gatunki owadów, łapały owady za pomocą siatek entomologicznych i wspólnie z osobą prowadzącą określały jego gatunek.

W zajęciach brały udział przedszkolaki, uczniowie ze szkoły podstawowej klasy I-VI oraz gimnazjaliści. Dzieci i młodzież zapoznały się z podstawowymi gatunkami owadów, ogólną budową ciała larwy oraz osobnika dojrzałego motyla, jak przebiega proces przeobrażenia zupełnego, gatunkami chronionymi motyli w Kaszubskim Parku oraz różnorodnością kolorów wśród gatunków dziennych i nocnych motyli. Następnie dzieci sprawdzały swoją wiedzę rozpoznając poszczególne gatunki motyli w gablotach.

- Zajęcia pt. „Budowa lasu i jego mieszkańcy”

W zajęciach brało udział 27 uczniów ze szkoły podstawowej nr 5 w Kartuzach. Zajęcia rozpoczęły się wykładem na temat budowy lasu. Dzieci zapoznały się z gatunkami roślin i zwierząt żyjących w poszczególnych warstwach lasu z zasadami zachowania w lesie i o tym jak negatywnie wpływają na środowisko śmieci wyrzucane w lesie. Po wykładzie dzieci wraz z osobą prowadzącą udały się do pobliskiego lasu gdzie rozpoznawały warstwy lasu i poznawały rodzime gatunki drzew liściastych i iglastych.

- Zajęcia terenowe z młodzieżą z Zespołu Szkół Zawodowych w Somoninie

Młodzież z Zespołu Szkół Zawodowych w Somoninie poprosiła pracowników Parku o zorganizowanie dla nich w dniach 18.06.2013 i 20.06.2013 wyjazdów terenowych pt. „Walory i zagrożenia Kaszubskiego Parku Krajobrazowego”. Młodzież szczególnie była zainteresowana zakazami jakie panują na terenie Parku oraz jakie warunki należy spełniać aby wybudować dom jednorodzinny na terenie Parku. Wspólnie odnajdywaliśmy w terenie budynki szpecące linie zabudowy wsi oraz perełki zabytkowej architektury. Zapoznaliśmy młodzież z problemem zabudowy linii brzegowej jezior kaszubskich i problemem intensywnej turystyki w tych rejonach. Kolejna część wyjazdu dotyczyła już przyjemniejszych tematów czyli piękna przyrody na terenie Parku. Krótka wycieczka po

lasach mirachowskich do bunkra „Ptasia Wola”, podczas której nauczyli się rozpoznawać rodzime gatunki drzew liściastych i iglastych, zwiedzili groty żwirowo-zlepieńcowe oraz poznali florę i faunę jeziora Lubygość, sprawiła młodzieży ogromną przyjemność. Na koniec wycieczki młodzież w grupach pracując z mapą rozwiązywała test na temat walorów i zagrożeń w Kaszubskim Parku.

- Zajęcia pt. „Ryby i raki w kaszubskich jeziorach”

W dniu 3.10.2013r Kaszubski Park Krajobrazowy przeprowadził serię zajęć pt. „Ryby i raki w kaszubskich jeziorach” dla dzieci z przedszkola w Sierakowicach. Na początku dzieci dowiedziały się do czego służą rybie płetwy i łuski oraz przeprowadziły eksperyment, dzięki któremu dowiedziały się dlaczego ryba pływa poznając zasadę funkcjonowania pęcherzyka pławnego. Poznały 3 gatunki ryb żyjących w naszych jeziorach i ich cechy charakterystyczne. Dowiedziały się również o życiu raka i zagrożeniach dla tego gatunku. Na koniec dzieci mogły sprawdzić swoją wiedzę poprzez zabawę z makatą edukacyjną. W zajęciach wzięło udział 112 dzieci w wieku od 4 do 6 lat.

- Zajęcia pt. „Drzewa naszych lasów”

Zajęcia te zostały przeprowadzone 21.10.2012 w Szkole Podstawowej nr 2 w Kartuzach. W zajęciach wzięli udział członkowie kółka przyrodniczego, którzy byli zainteresowani rodzimymi gatunkami drzew iglastych i liściastych oraz krzewów występujących w naszych lasach. Podczas prezentacji zostało omówionych 12 gatunków drzew liściastych oraz 5 gatunków drzew iglastych. Po prezentacji przeprowadzonej przez pracownika KPK dzieci musiały same wykonać ćwiczenia polegające na przyporządkowaniu pokroju drzewa, liścia oraz owocu do właściwego gatunku. W zajęciach brało udział 26 osób.

W sumie w zajęciach o tematyce przyrodniczo - ekologicznej wzięło udział **1213** dzieci i młodzieży.

Dzieci i młodzież z terenu KPK i jego otuliny zapoznały się z wybranymi problemami przyrodniczymi oraz zadaniami i problemami Kaszubskiego Parku. Dzięki bezpośredniemu kontaktowi z pracownikami KPK mogły również zadawać pytania i otrzymywać odpowiedzi dotyczące najróżniejszych problemów z zakresu ekologii, ochrony środowiska i przyrody, poszerzając swoją wiedzę na ten temat.

9) Rajd pieszy

Kaszubskim Parku Krajobrazowym zorganizował Rajd pieszy pt. „Śladami czwartorzędu”. Wzięła udział w nim 40 osobowa grupa młodzieży z II i III klasy gimnazjum w Kartuzach. W czasie rajdu młodzież nauczyła się odczytywania i wyznaczania azymutu, rozpoznawania w terenie form polodowcowych i zrozumienia ich powstawania z nawiązaniem do genezy jezior kaszubskich. Rajd wyznaczony został malowniczą trasą zapisaną w formie kodu. Każdy z uczestników otrzymał przebieg trasy w punktach, którymi były charakterystyczne elementy w terenie i dalej musiał kierować się według wyznaczonego azymutu. Po drodze zaznaczone były również miejsca, gdzie cała grupa spotykała się i omawialiśmy napotkane formy czwartorzędowe oraz ciekawostki przyrodnicze. Na trasie młodzież mogła zobaczyć głązy narzutowe – największym z nich był „Diabelski Kamień” nad jeziorem Kamiennym, mini dolinę wciosową, jar, przechodzili wśród wzgórz morenowych i jezior rynnowych dwójakiego pochodzenia. Trasa rajdu miała długość 8km i kończyła się w Mirachowie, gdzie

na wszystkich uczestników czekał poczęstunek. Na zakończenie przeprowadziliśmy konkurs wiedzy zdobytej podczas rajdu, który uczniowie zdali rewelacyjne.

Realizacja zadania przyczyniła się do poszerzenia wiedzy na temat obszaru chronionego jakim jest Park oraz podniesienia świadomości potrzeby ochrony miejsc wrażliwych przyrodniczo oraz ochrony środowiska. Umożliwiła również aktywne poznawanie i doświadczanie otaczającego świata oraz pogłębienie wiedzy przyrodniczo-geograficznej.

10) Akcja edukacyjno – przyrodnicza „Liczymy bociany w naszej okolicy”

W ramach akcji KPK przygotował i rozesłał do szkół regulamin akcji i karty pracy, które nauczyciele prowadzący wraz z grupą uczniów wypełniali na podstawie obserwacji gniazd znajdujących się w okolicy szkół i wywiadu z lokalną społecznością. Wypełnione karty pracy zostały odesłane do siedziby Parku. W zamian za wykonaną żmudną pracę związaną z długoterminową obserwacją gniazd, pracownicy Parku zorganizowali uczniom wyjazd na warsztaty do „Ośrodka rehabilitacji dzikich ptaków i małych ssaków-Ostoja” w Hejtusie. W czasie zajęć przeprowadzanych przez pracowników ośrodka uczestnicy warsztatów dowiedzieli się jak mają postępować z ranną lub chorą dziką zwierzyną oraz poznali aktualnych pacjentów „Ostoi”. W ośrodku znajdowały się między innymi bociany, którym dzieci mogły przyjrzeć się z bliska i dowiedzieć się różnych ciekawostek na ich temat. Poza tym poznały również sowę uszatą, wrony, pustułki, młodego żurawia, kawkę oraz jeża. Po wykładzie i zwiedzaniu ośrodka na dzieci czekał ciepły poczęstunek.

W warsztatach udział wzięło 84 uczniów wraz z opiekunami.

Zachęcenie dzieci do wspólnych wycieczek klasowych połączonych z poznaniem otaczającej przyrody oraz z zapoznaniem się z charakterystycznymi cechami gatunku jakim jest bocian biały. Dzieci w czasie takich wyjść zwiedzały swoją okolicę, nauczyły się posługiwaniem mapą w celu naniesienia gniazd i zaobserwowały jak zmieniają się dorastające bociany w obserwowanym gnieździe. Wyniki prac uczniów posłużą pracownikom Kaszubskiego Parku do wykonania statystyki zbiorczej na temat populacji bociana białego *Ciconia ciconia* na Tereniu Parku.

W sumie we wszystkich zajęciach warsztatach i prelekcjach wzięło udział 2313 uczniów

Akcje

- **„Dzień Ziemi”**

Kaszubski Park Krajobrazowy brał udział w akcji „Dzień Ziemi”, z okazji której rozwiózł około 170 opakowań worków na śmieci i 10 opakowań po 100 sztuk rękawiczek jednorazowych do szkół znajdujących się na terenie Kaszubskiego Parku. Dzieci wykorzystały je do zbiórki śmieci w okolicznych lasach. Pracownicy KPK brali udział w uroczystościach przygotowanych przez szkoły z okazji „Dnia Ziemi” w czasie których uczniowie przygotowywali ciekawe przedstawienia na temat segregacji śmieci i o oszczędzaniu wody.

W akcji w sumie wzięło około 2000 dzieci i młodzieży

- **„Zbieranie zużytych baterii”**

Kaszubski Park Krajobrazowy zakupił 83 pojemniki na zbieranie zużytych baterii. Pojemniki są systematycznie rozwożone po szkołach, przedszkolach i różnych instytucjach, które wykazują chęć wzięcia udziału w zorganizowanej akcji. Akcja rozdawania pojemników jest połączona z wykładami na temat czasu rozkładu zużytych baterii i konieczności ich segregacji. Baterie są systematycznie odbierane. W tym roku zebraliśmy około 1 tony zużytych baterii. Szkoły i przedszkola biorące udział w akcji zostały nagrodzone zgniatarkami do plastikowych butelek i planszami edukacyjnymi o tematyce przyrodniczej.

07.05.2013 w Kartuzach odbyła się akcja „Drzewko za makulaturę” organizowane przez Dziennik Bałtycki przy współpracy z Nadleśnictwem Kartuzy. Kaszubski Park Krajobrazowy przyłączył się do tej akcji organizując zbiórkę zużytych baterii. Każdy kto przyniósł zużyte baterie na stoisko plenerowe otrzymał nasiona kwiatów. Ludzie byli bardzo miło zaskoczeni naszą akcją a stoisko cieszyło się dużym zainteresowaniem zwłaszcza wśród dzieci, które mogły na stoisku pograć w różne gry o tematyce ekologicznej oraz rozwiązywać zagadki na tablicach edukacyjnych. Zebranych zostało ok.30 kg baterii oraz ok.11 ton makulatury . W akcji wzięło udział około 2900 dzieci i młodzieży z 28 szkół i przedszkoli.

- **„Dzień bez samochodu”**

W ostatnim tygodniu września Kaszubski Park Krajobrazowy po raz kolejny przyłączył się do obchodów „Międzynarodowego Dnia bez Samochodu”. Akcja miała na celu zachęcić jak najwięcej osób do korzystania z alternatywnych środków transportu i uświadomić o negatywnych skutkach nadużywania samochodów. Kaszubski Park przygotował drobne upominki dla kilku spotkanych tego dnia osób jadących na rowerze.

- **„Sprzątanie świata”**

Kaszubski Park Krajobrazowy brał udział w akcji „Sprzątanie Świata”, z okazji której dostarczył do szkół znajdujących się na terenie Kaszubskiego Parku około 170 opakowań worków na śmieci i 10 opakowań po 100 sztuk rękawiczek jednorazowych. Dzieci wykorzystywały je do zbiórki śmieci w swojej okolicy.

W tej akcji również wzięło udział około 2000 dzieci i młodzieży.

Cieszymy się dużym zainteresowaniem dzieci i młodzieży naszymi akcjami, gdyż świadczy to o wzrastającej świadomości ekologicznej w naszym społeczeństwie. Dzięki tym akcjom lokalne społeczeństwo zdobyło wiedzę na temat jak ważne jest aby zużyte baterie nie trafiły do zwykłych pojemników na śmieci, ponieważ zawierają one bardzo szkodliwe dla środowiska, a w związku z tym również dla nas składniki m. in. ołów, kadm, nikiel cynk, rtęć i mangan. Uświadamiamy dzieciom i młodzieży problemy zaśmiecania naszych terenów i zagrożeń wynikających z takich zachowań.

Prenumerata czasopism i zakup książek do biblioteki Kaszubskiego Parku, udział w szkoleniach i konferencjach związanych z edukacją i ochroną przyrody oraz wyposażenie Sali edukacyjnej w siedzibie KPK

Pracownicy KPK brali udział w następujących szkoleniach:

- W dniach 24-25 maja 2013 pani Joanna Kuśnierz brała udział w Konferencji „Edukacja Przygodą 2013”
- W dniach 26-27 marca pan Ryszard Szutenberg brał udział w szkoleniu z zakresu oceny stanu pielęgnacji oraz podejmowania decyzji o wycince drzew,

- W dniach 6-7 czerwca pan Ryszard Szutenberg brał udział w szkoleniu „Dobre praktyki w zakresie ochrony mokradeł”.

Doposażenie sali edukacyjnej:

W sali edukacyjnej w siedzibie KPK zostały przerobione szafki znajdujące się na wyposażeniu sali tak aby lepiej można było przechowywać pomoce dydaktyczne i materiały na wystawy. Zostały również zakupione pomoce dydaktyczne w postaci makatek jezioro i las oraz wytłaczanych płytek z szablonami liści rodzimych gatunków drzew. Sala została doposażona również w monitor do komputera, który służy do przeprowadzenia zajęć i prelekcji w sali oraz umożliwi korzystanie z komputera osobom szukającym materiałów przyrodniczo-ekologicznych w bibliotece w siedzibie KPK. Zakupiono również nowe pozycje książkowe, które wzbogacą i urozmaicą bibliotekę w siedzibie KPK.

Dzięki szkoleniom pracownicy KPK podnieśli swoje kwalifikacje zawodowe oraz wymienili swoje doświadczenia z innymi Parkami i innymi uczestnikami tych szkoleń i konferencji. Doposażenie sali edukacyjne pozwoliło na sprawniejsze przeprowadzenie zajęć, prelekcji i konferencji w siedzibie KPK. Zakupione książki będą dostarczały wiedzę zarówno pracownikom Parku jak i osobom, szukających informacji przyrodniczo-ekologicznych w bibliotece KPK.

Przeprowadzenie patroli zintegrowanych służb w celu lepszej ochrony terenu Kaszubskiego Parku Krajobrazowego.

W czasie minionego roku Straż Parku przeprowadziła 57 wizji i oględzin terenowych z Urzędami Gmin i Starostwem dotyczących bagrowania, wycinki i rekultywacji

Każda wizja w terenie wiązała się z pouczeniem i informowaniem osób zainteresowanych o przepisach ustawy o ochronie przyrody i Uchwały Sejmiku Województwa Pomorskiego oraz propagowaniem walorów przyrodniczych Parku.

Wspólnie ze Strażą Leśną wystawiono 62 mandaty karne:

- 7 mandatów karnych za wyrzucenie śmieci (art. 162 Kodeksu Wykroczeń),
- 3 mandaty karne za puszczanie psa bez smyczy (art. 166 Kodeksu Wykroczeń),
- 3 mandaty karne za używanie otwartego ognia w lesie (art. 82 Kodeksu Wykroczeń),
- 36 mandatów karnych za wjazd pojazdem mechanicznym do lasu (art. 161 Kodeksu Wykroczeń),
- 11 mandatów karnych za niszczenie lasu (art. 148 Kodeksu Wykroczeń),
- 1 mandat karny za niszczenie ściółki (art. 163 Kodeksu Wykroczeń),
- 1 mandat karny za kłusownictwo (art. 52 Ustawy o Ochronie przyrody).

Przekazano również 5 spraw do Państwowego Inspektora Nadzoru Budowlanego.

Patrole to nie tylko same kontrole w terenie, ale także uświadamianie społeczeństwa z zakresu naruszeń prawa dotyczącego ochrony środowiska i ochrony przyrody. Czasami są to nieświadome, ale niestety często są to przypadki świadomego naruszenia przepisów. Patrole pozwalają również na nawiązanie współpracy z wydziałami administracyjnymi w celu lepszego działania w zakresie ochrony przyrody.

Monitoring zawieszonych budek dla nietoperzy.

W ramach zeszłorocznej akcji zostało zakupione 115 szt. budek , które zostały zawieszono na wytyczonych i uzgodnionych z Nadleśnictwem Kartuzy drzewach w leśnictwach Przewóz, Kolońska Huta i Bącka Huta. W tym roku monitoring zawieszonych budek przez współpracujące z Parkiem koło chiropterologiczne Uniwersytetu Gdańskiego wykazał zasiedlenie przez karlika większego dwóch miejsc na terenie leśnictwa Sianowo i nad jeziorem Zamkowisko w leśnictwie Przewóz. Dodatkowo w budce w Kolońskiej Hucie stwierdzono pojedyncze odchody nietoperzy.

Celem zawieszenia 115 budek dla nietoperzy jest zwiększenie populacji nietoperzy na terenie KPK, ale także pokazywanie ich uczestnikom warsztatów terenowych oraz lekcji pokazowych w terenie. Celem jest również zapoznanie uczestników warsztatów z charakterystycznymi cechami tego gatunku, ale również o pozytywnej roli tych ssaków w środowisku. Trwający monitoring pokaże nam jak dużą populację nietoperzy i jakie gatunki posiadamy w naszym Parku.

Odnowienie tablic informacyjnych – map KPK oraz ich stelaży – 20 900,00 zł

Odnowienie 19 sztuk map turystyczno-krajoznawczych Kaszubskiego Parku Krajobrazowego na tablicach o wymiarach 145/195 cm polegające na wydrukowaniu w kolorze map, zalaminowaniu ich folią antygrafiti i przyklejenie ich na obecnej aluminiowej płycie oraz odnowienie stelaży stalowych poprzez wyczyszczenie z rdzy, pomalowanie farbą podkładową oraz farba nawierzchniową, poprawienie mocowania, prostowanie.

Lista tablic - map podlegających odnowieniu:

1. Borucino
2. Brodnica Górna
3. Goręczyno
4. Krzeszna
5. Kartuzy (koło Muzeum Kaszubskiego)
6. Kartuzy (koło Urzędu Gminy)
7. Linia
8. Łapalice
9. Sianowo Leśne (koło grzyba)
10. Sianowo (koło kościoła)
11. Somonino
12. Stężyca
13. Szymbark (na podwórku Ośrodka Edukacji Ekologicznej)
14. Wygoda Łączyńska
15. Złota Góra (parking)
16. Sierakowice (urząd Gminy)
17. Bącz
18. Bącka Huta
19. Mirachowo - Dworek

Tablice dostarczają podstawowej informacji o Parku oraz informacji z dziedziny przyrody, ochrony środowiska i szeroko rozumianej turystyki. Zarówno mieszkańcy jak i licznie

przebywający na terenie Parku turyści (tablice umieszczone są w punktach gdzie turystów jest najwięcej) mogą zapoznać się z zasięgiem KPK i jego licznymi walorami przyrodniczymi. Tablice- mapy zachęcają do poznawania danego terenu i cieszą się dużym zainteresowaniem wśród turystów.

Konferencja z okazji XXX-lecia Kaszubskiego oraz Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego

19 września br. w Kartuskim Centrum Kultury odbyła się konferencja z okazji XXX-lecia Kaszubskiego Parku Krajobrazowego oraz promocji projektu Gminy Kartuzy pt. „Opracowanie programu ochrony i rekultywacji jezior kartuskich”. W związku z tym, iż Rok 2013 został ogłoszony przez Sejmik Województwa Pomorskiego Rokiem Jezior Pomorza organizatorzy konferencji - Dyrektor Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych Bożena Sikora oraz Burmistrz Kartuz Mirosława Lehman skupiły się na jeziorach. Podczas konferencji można było wysłuchać i zapoznać się z prezentacjami multimedialnymi na temat bioróżnorodności oraz antropogenicznych zagrożeń jezior Kaszubskich przedstawionych przez pracowników PZPK oraz zaczerpnąć informacji na temat rekultywacji jezior kartuskich w teorii i praktyce. Ostatnim prelegentem był kierownik Kaszubskiego Parku Krajobrazowego – Witold Sieciechowski, który przedstawił prezentacje na temat Parku na przestrzeni lat – walorów, zagrożeń, działań pracowników Parku. Po zakończeniu konferencji pracownicy Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych oraz przedstawiciele Urzędu Marszałkowskiego udali się do Ośrodka Edukacji Ekologicznej na warsztaty terenowe po Parku pt. „Geomorfologia KPK” przeprowadzone przez mgr Annę Peichert. Następnego dnia odbyły się warsztaty poświęcone walorom i zagrożeniom miejsc wrażliwych przyrodniczo. Warsztaty przeprowadził mgr inż. Jarosław Pawlikowski z Nadleśnictwa Kartuzy.

Konferencja przyczyniła się do poznania i zainteresowania Kaszubskim Parkiem Krajobrazowym większej publiczności związanej z ochroną środowiska, przyrodą i ekologią. Zadanie to również uświadomiło jak ważna jest współpraca między instytucjami aby wspólnie zapobiegać degradacji środowiska i wspólnie znajdować sposoby dla zachowania walorów przyrodniczych, poza przyrodniczych i krajobrazowych. Wskazano również jak istotne są obszary przyrodniczo cenne jakimi są parki krajobrazowe.

Efekt ekologiczny zadania: „Dofinansowanie działalności Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych – Kaszubski Park Krajobrazowy w zakresie ochrony przyrody i edukacji ekologicznej

Edukacja:

a) Liczba odbiorców działań edukacyjnych:

W konkursach, akcjach („Dzień Ziemi”, „Dzień bez samochodu”, Akcja sprzątnięcia świata”, „Zbieramy zużyte baterie”, „Liczymy bociany w naszej okolicy”) oraz zajęciach i warsztatach edukacyjnych organizowanych i rejestrowanych przez Kaszubski Park Krajobrazowy wzięło udział 5682 osoby.

b) Zasięg zrealizowanych przedsięwzięć edukacyjno-promocyjnych oraz informacyjnych:

Przedsięwzięcia edukacyjno-promocyjne były przeprowadzane głównie na terenie Kaszubskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny ale również poza obszarem Kaszubskiego Parku na terenie województwa pomorskiego (akcja „Dzień bioróżnorodności”, różne festyny przyrodniczo-ekologiczne). Liczba uczestników: 7682 osób.

Budowa, remont, adaptacja obiektów służących prowadzeniu edukacji ekologicznej:

Odnowienie 19 szt. map turystyczno-krajobrazowych Kaszubskiego Parku Krajobrazowego przedstawiających obszar jakim jest Kaszubski Park z uwzględnieniem jego wartości przyrodniczo-turystyczno-krajobrazowych.

Ochrona przyrody:

a) Łączna powierzchnia obszarów, na których zapewniono ochronę właściwego stanu ekosystemów 8232 ha

b) Liczba gatunków z czerwonej księgi, gatunków zagrożonych, chronionych w wyniku realizacji przedsięwzięcia: nocek Natterera, nocek rudy, mroczek późny, karlik malutki, karlik większy, borowiec wielki, gacek brunatny

c) obszary chronione krajowe i Natura 2000, na które wpłynęła realizacja zadania:

- Kaszubski Park Krajobrazowy (powierzchnia wraz z otuliną 65 696 ha);
- Natura 2000 „Lasy Mirachowskie” PLB 220008 (powierzchnia 8232 ha);
- Natura 2000 „Kurze grzędy” PLH 220014 (powierzchnia 1586 ha);
- Rezerwat „Ostrzycki las” (powierzchnia 55,13 ha).

Pkt. 5 Dofinansowanie działalności Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych – Wdzydzki Park Krajobrazowy w zakresie ochrony przyrody i edukacji ekologicznej.

Organizacja warsztatów, wykładów, zajęć, konkursów i akcji edukacyjnych.

W ramach realizacji zadania zakupiono nagrody w postaci książek, sprzętu elektronicznego i turystycznego oraz lornetek z przeznaczeniem na nagrody w konkursach organizowanych przez Wdzydzki Park Krajobrazowy w ramach zajęć, warsztatów i akcji edukacyjnych. Wynajęto również autokar w celu przewozu uczestników wojewódzkiego etapu konkursu Poznajemy Parki Krajobrazowe Polski do Władysławowa.

Wiosenne Warsztaty Przyrodnicze. Powitanie wiosny na terenie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego

W ramach zadania przeprowadzono terenowe zajęcia i warsztaty na różnych stanowiskach ze specjalistami z takich dziedzin jak: botanika, entomologia, ornitologia, herpetologia czy leśnictwo, przedstawione tematy to m.in. „Wiosna w świecie owadów-rozpoznawanie gatunków, przystosowanie do warunków życia, zagrożenia”, „Bezkęgowce spotykane wczesną wiosną – biologia i ekologia wybranych gatunków”. Zakupiono nagrody rzeczowe w postaci książek. Uczestnikom zapewniono przewóz na miejsce warsztatów (do Schodna). Zakupiono artykuły spożywcze celem zapewnienia drobnego poczęstunku dla uczestników warsztatów. Zakupiono paliwo na cele organizacyjne. Data: 19.04.2013r.

W warsztatach wzięło udział około 300 uczniów ze szkół podstawowych, gimnazjalnych z terenu powiatu kościerskiego wraz z opiekunami. Warsztaty odbyły się w plenerze, a ich głównym punktem były zajęcia terenowe z specjalistami. Głównym celem warsztatów było

przybliżenie uczestnikom wiosennych aspektów przyrody i zwrócenie uwagi na potrzebę jej ochrony. Ponad to zajęcia te były niecodzienną okazją, aby pod bacznym okiem instruktorów - specjalistów przedstawić uczniom otaczającą nas przyrodę i ukazać zależności, jakie mają miejsce w środowisku naturalnym. Zajęcia prowadzili pracownicy WPK, specjaliści i leśnicy, którzy dzięki swoim kompetencjom przyczynili się do poszerzenia i uzupełnienia wiedzy szkolnej poprzez zajęcia w terenie. Podczas tegorocznej akcji szczególną uwagę poświęcono barwnemu i różnorodnemu światu owadów. Temat ten dominował również w konkursach przygotowanych specjalnie z okazji Warsztatów tj. „Owadem jestem”, „Wiosenna przyroda z bliska – świat owadów” czy „Dzika olimpiada wiosenna”, których głównym celem było zgłębienie i usystematyzowanie wiedzy.

Organizacja VI Rowerowego Rajdu Edukacyjno -Przyrodniczego we WPK

W ramach realizacji zadania wykonano naklejki okolicznościowe na rowery uczestników oraz przygotowano poczęstunek i napoje chłodzące. Przeprowadzono konkurs z wiedzy ze znajomości terenu Parku; zakupiono nagrody – sprzęt turystyczny i sportowy, sprzęt elektroniczny oraz książki. Zakupiono paliwo na cele organizacyjne. Data: 20.06.2013r

W ramach zadania przygotowano i przeprowadzono rajd rowerową trasą „Szlakiem pięciu jezior” w sąsiedztwie wsi Juszek i Wąglikowice. Tegoroczna edycja Rajdu ze względu na obchody Roku Jezior Pomorza w szczególności poświęcona była poznaniu jezior WPK oraz różnorodności życia wodnego. W rajdzie wzięło udział ponad 50 osób, głównie uczniów Zespołu Szkół w Wąglikowicach i Zespołu Szkół w Wielkim Podlesiu. Rajd zorganizowano celem poznania miejsc cennych przyrodniczo na trasie, promowaniem aktywnego wypoczynku, regeneracją sił fizycznych i psychicznych. Przyjął on formę gry terenowej, podczas której uczestnicy (w grupach) przy użyciu mapy i kompasu musieli pokonać wyznaczoną trasę stawiając się w wybranych punktach kontrolnych, gdzie czekały na nich zadania z zakresu hydrobiologii, właściwości fizykochemicznych wody, różnorodności biologicznej jezior itp... Uczestnicy mieli do pokonania trasę obejmującą tereny położone między miejscowościami Debrzno, Juszek a Wąglikowice. Na trasie odwiedzili 7 jezior od lobeliowego z charakterystyczną lobelią jeziorową i porastającą brzegi rosziczką okrągłolistną, przez jeziora mezotroficzne z łąkami ramienic, po porośnięty płem zbiornik dystroficzny. Po pokonaniu trasy w celu utrwalenia zdobytej wiedzy odbył się konkurs, w którym największą wiedzą wykazali się uczniowie z Zespołu Szkół w Wielkim Podlesiu.

V Grzybobranie we Wdzydzkim Parku Krajobrazowym

W ramach warsztatów terenowych opłacono specjalistów-instruktorów, którzy prowadzili zajęcia w terenie. Wśród uczestników warsztatów przeprowadzono podsumowujący konkurs z wiedzy, w tym celu zakupiono nagrody rzeczowe i książkowe. Przygotowano również drobny poczęstunek zakupując artykuły spożywcze. Na cele organizacyjne zakupiono paliwo do samochodów służbowych. Data: 27.09.2013r

Grzybobranie to nazwa warsztatów terenowych dla dzieci i młodzieży szkolnej, dotyczących budowy, gatunków, rodzajów miejsc występowania i ochrony grzybów. Celem przewodnim warsztatów było poszerzenie i usystematyzowanie wiedzy na temat grzybów ich

różnorodności i ochrony. Podczas zajęć uczestnicy zapoznali się m.in. z funkcją grzybów w ekosystemie i ich rolą w obiegu materii, a także uczyli się rozpoznawania gatunków, szczególnie tych chronionych. Zajęcia w terenie prowadzone były przez grzybiarzy amatorów i specjalistów, wśród których nie zabrakło pracowników Nadleśnictw Lipusz i Kościerzyna oraz pracowników PZPK. Na potrzeby warsztatów na placu w Zielonej Szkole w Schodnie zorganizowano wystawę grzybów gdzie obok gatunków jadalnych można było zobaczyć ich trujące sobowtóry. Na zakończenie uczestnicy mieli okazję wykazać się zdobytą wiedzą biorąc udział w konkursie. Podczas którego było trzeba się wykazać refleksem, spostrzegawczością i przede wszystkim wiedzą. W warsztatach wzięło udział blisko 200 osób.

Udział w akcjach i imprezach przyrodniczych i ekologicznych o znaczeniu edukacyjnym: Obchody Światowego Dnia Ziemi w Kościerzynie, Obchody Dnia Bioróżnorodności w Gdyni, Święto Sielawy we Wdzydzach Kiszewskich i inne festyny dla dzieci, młodzieży, przyjezdnych i mieszkańców województwa pomorskiego

W ramach akcji i imprez edukacyjnych przygotowano edukacyjne stoiska oraz opracowano regulaminy i przeprowadzono konkursy o tematyce związanej z ochroną krajobrazu, przyrody i środowiska. Zorganizowano wystawę zdjęć i prac. Na potrzeby konkursów zakupiono nagrody rzeczowo. Zakupiono również paliwo do samochodów służbowych na cele organizacyjne. W 2013r. pracownicy Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego wzięli udział w:

Obchodach Dnia Ziemi w Kościerzynie i Tucholi organizując konkursy plastyczne pn „Ekoprzypominacze – czyli jak pamiętać o oszczędzaniu energii”, „Kaszubskie Jeziora” (Data: 18.05.2013r.)

Obchody Dnia Bioróżnorodności w Gdyni (Data: 22.05.2013r.)

Obchody Dnia Dziecka we Wdzydzach Kiszewskich i Juszkach (Data: 29 i 31.05.2013r.)

XXII Pomorskich Targach Rolno – Przemysłowych w Lubaniu (Data: 08-09.06.2013r.)

Święto troci jeziorowej we Wdzydzach Kiszewskich (Data: 29.06.2013r.)

XIV Kościerskie Targi Książki Kaszubskiej i Pomorskiej "COSTERINA 2013", Kościerzyna (Data: 19.07.2013r.)

III Święto Sielawy, Wdzydze Kiszewskie (Data: 10.08.2013r.)

XVI Kaszubska Jesień Rolnicza, Lubań (Data: 14-15.09.2013r.)

Tego typu przedsięwzięcia, cieszyły się ogromnym zainteresowaniem i przyciągnęły tysiące osób zainteresowanych przyrodą i jej ochroną. Imprezy ekologiczne, w których wzięli udział pracownicy WPK były doskonałą okazją, aby poprzez zabawę i konkursy przekazać rzetelną wiedzę nt. stanu środowiska naturalnego i obszaru chronionego, jakim jest Wdzydzki PK, a także elementów składających się na krajobraz i różnorodność gatunkową flory i fauny oraz potrzebę ich ochrony.

„Mieszkamy we Wdzydzkim Parku Krajobrazowym” – „Jeziora Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego – ochrona i zagrożenia”- akcja informacyjno-edukacyjna na temat różnorodności biologicznej jezior

W ramach zadania przeprowadzono 15 terenowych warsztatów nad jeziorami WPK ze specjalistą z dziedziny hydrobiologii (dr Barbarą Wojtasik z Uniwersytetu Gdańskiego).

Wynajęto autokary w celu zapewnienia przewozu uczestników warsztatów na miejsce zajęć. Zaprojektowano i wykonano tablicę edukacyjną ukazującą różnorodność bezkręgowych organizmów wodnych. Zakupiono materiały niezbędne do przeprowadzenia warsztatów tj. pojemniki, sita, podbieraki, pipety, wskaźniki pH oraz artykuły papieżnicze. Na cele organizacyjne zakupiono paliwo do samochodów służbowych. Data: 20.05 – 14.06. 2013r.

Podczas zapoczątkowanych 20 maja 2013r warsztatów 15 grup uczniów szkół powiatu kościerskiego zapoznało się z metodami badań oraz sposobami oceny czystości jezior, a także sposobami ich ochrony. Podczas warsztatów młodzież pobierając liczne próby przeanalizowała skład gatunkowy bezkręgowej fauny 8 jezior leżących na terenie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowych i otuliny. Dzięki warsztatom pod bacznym, analitycznym okiem Pani dr Barbary Wojtasik, uczestnicy nabyli umiejętności, które pozwoliły im na samodzielną ocenę stanu czystości zbiorników wodnych, a także poznali bioróżnorodność jezior Wdzydzkiego Parku, zagrożenia oraz możliwe sposoby ochrony cennych zbiorników. Pośród 8 przebadanych jezior jednoznacznie udało się wytypować te najczystsze i najbardziej zanieczyszczone. Wśród tych ostatnich niechlubny tryumf przypadł jezioru Cheb, najlepiej zachowane natomiast okazały się jeziora Kramsko Małe i Strupino. Akcja informacyjno-edukacyjna została zorganizowana w ramach obchodów 30-lecia Wdzydzkiego PK i obchodów Roku Jezior Pomorza.

Akcja porządkowa na terenie WPK

We wrześniu w związku z Akcją Sprzątanie Świata 2013 zakupiono worki i rękawiczki, które przekazano do szkół z terenu Parku i otuliny. W ramach Akcji porządkowej wynajęto autokar i przewieziono młodzież szkolną na teren WPK, gdzie odbyły się terenowe zajęcia, połączone ze zbiórką odpadów i zajęcia warsztatowe nt. gospodarki odpadami, segregacji odpadów i recyklingu.. W ramach akcji przeprowadzono konkurs dla szkół i uczniów na reportaże z przeprowadzonej przez Szkoły akcji – na ten cel zakupiono nagrody rzeczowe. Zakupiono paliwo do samochodów służbowych oraz łodzi, w celu inwentaryzacji i uporządkowania nielegalnych wysypisk i zaśmieconych miejsc na wyspach i brzegach zespołu jezior wdzydzkich jak i całego Parku.

Łącznie w akcji w placówkach szkolnych na terenie gmin WPK wzięło udział około 1000 - dzieci i młodzieży z dziewięciu szkół powiatu kościerskiego. Przeprowadzona akcja porządkowa przyczyniła się do zmniejszenia ilości odpadów pozostawionych przez turystów na terenie Parku w szczególności na brzegach i wyspach zespołu jezior wdzydzkich. Uczestnicy akcji w ramach Sprzątania Świata mieli okazję zaobserwować skalę zagrożenia, jakim są góry śmieci pozostawiane w różnych miejscach i uświadomić sobie niebezpieczeństwa grożące życiu ludzi spowodowane dewastacją najbliższego środowiska przyrodniczego. Uczestnicząc aktywnie w akcjach porządkowych dzieci i młodzież szkolna biorąca w niej udział dba o zachowanie walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych WPK oraz zapobiega degradacji tych cennych przyrodniczo terenów, a tym samym przez swoje działania przyczyniła się do poprawy stanu czystości i estetyki wsi i krajobrazu WPK. Podczas akcji przeprowadzono zajęcia nt. zanieczyszczenia środowiska, recyklingu, w trakcie, których ukazano problem zaśmiecania środowiska i zachęcano do

działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego. W ramach akcji przeprowadzono konkurs na reportaże z przeprowadzonej przez Szkoły akcji

Wykłady i terenowe zajęcia tematyczne organizowane w ramach spotkań Wdzydzkiego Koła Przyrodników

W ramach zadania opłacono wynagrodzenie dla specjalistów prowadzących prelekcje oraz zakupiono artykuły spożywcze w celu zapewnienia drobnego poczęstunku uczestnikom prelekcji. W ramach cyklicznych comiesięcznych spotkań Wdzydzkiego Koła Przyrodników w każdą ostatnią środę miesiąca w siedzibie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego odbywały się prelekcje przyrodnicze. W sumie odbyło się 12 spotkań. W styczniu tematem przewodnim były ptaki – „Zimowe podglądanie ptaków” w lutym bóbr - „Potęga inżynierii budowlanej bobra europejskiego *Castor fiber*” w marcu geologiczne uwarunkowania Kaszub - „Kaszuby w lodowym uścisku” w kwietniu dominowały płazy - „Płazy Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego”, w maju w ramach obchodów Roku Jezior Pomorza odbyło się spotkanie poświęcone czystości naszych jezior – „Czy samodzielnie możemy określić stan czystości jezior” i w czerwcu omówione zostały „Gady Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego”. Lipcowe spotkanie przeprowadzono z myślą o Roku Jezior Pomorza i przedstawiając „Podwodne ogrody, czyli roślinność pomorskich jezior”. Sierpień: „Chwastowiska – kolorowe ostoje życia”, wrzesień: „Okruchy Skandynawii na Kaszubach”, październik: „Ryby i raki Borów Tucholskich (w ramach obchodów Roku Jezior Pomorza), listopad: „O ziemie okiem przyrodnika”, grudzień: „Rok z życia nietoperza”.

Edukacja przyrodnicza to jeden z najważniejszych elementów ochrony przyrody, a działania lokalne dają bardzo wyraźne efekty. Realizowane przez Wdzydzki Park Krajobrazowy tematyczne prelekcje pokazały lokalnej społeczności znaczenia różnorodności biologicznej, a także zagadnienia związane z ekologią i ochroną środowiska. W prelekcjach co miesiąc brało udział około 20 osób od dzieci po osoby dorosłe z lokalnych społeczności do których zazwyczaj większe, ogólnopolskie organizacje często nie docierają. Angażując i edukując społeczność lokalną pokazujemy jednocześnie jak bardzo potrzebna jest człowiekowi przyroda w myśl zrównoważonego rozwoju. Każdorazowo informacja na temat spotkań zamieszczana była na portalu społecznościowym WPK i stronie internetowej, a także na portalach lokalnych serwisów informacyjnych i LOT „Serce Kaszub”. Ponadto za pośrednictwem poczty elektronicznej wysyłano takową informację wraz z plakatem do wszystkich placówek oświatowych z terenu powiatu kościerskiego, do prasy, urzędów, informacji turystycznej i osób indywidualnych, które wyraziły na to zgodę.

Zajęcia stacjonarne i terenowe w/g załączonej oferty w Izbie Edukacyjnej, w terenie, na ścieżkach edukacyjnych i szkołach z terenu WPK i powiatu kościerskiego

Zakupiono artykuły papiernicze i tusze do drukarki w celu przygotowania scenariuszy zajęć, kart pracy i materiałów edukacyjnych. Zakupione materiały były wykorzystywane na potrzeby prowadzonych zajęć z edukacji ekologicznej.

Na zajęciach prowadzonych przez pracowników WPK szerzono wiedzę z dziedziny ochrony środowiska oraz z konieczności jego zachowania dla przyszłych pokoleń, biologii i ekologii

wybranych gatunków roślin i zwierząt, a także walorów i wartości WPK. Propagowanie takiej wiedzy służy w ukształtowaniu właściwych postaw uczniów, społeczeństwa, turystów a tym samym zapewnieniu trwałości najcenniejszych obiektów przyrody i miejsc na terenie Parku. Poprzez warsztaty, zajęcia, pogadanki i prelekcje kształtowano nawyki odpowiedzialności za przyrodę, ciągle podnoszenie świadomości społeczeństwa o istniejących zagrożeniach dla środowiska i bioróżnorodności. Przeprowadzone zajęcia pogłębiły wiedzę na temat walorów WPK, gatunków chronionych roślin i zwierząt, metod ich ochrony i zagrożeń. Podczas zajęć przeprowadzonych w terenie młodzież miała okazję pogłębić wiedzę przyrodniczą oraz praktycznie sprawdzić zdobytą wiedzę biologiczną. W kontakcie z naturą uwrażliwiano i kształtowano pozytywne postawy wobec przyrody, umożliwiano również poznanie różnych ekosystemów z całą złożonością ich wewnętrznych zależności i powiązań. Dzięki zakupionym artykułom możliwe było przygotowanie atrakcyjnych materiałów edukacyjnych. Pracownicy WPK przeprowadzili warsztaty i zajęcia o różnorodnej tematyce połączone z prezentacją multimedialną w izbie edukacyjnej jak i na terenie placówek oświatowych powiatu kościerskiego oraz na ścieżkach edukacyjnych WPK. Zajęcia przewidziane są dla dzieci i młodzieży od klas „0” do klas szkół ponadgimnazjalnych, a także osób dorosłych. W trakcie zajęć z edukacji ekologicznej i przyrodniczej prezentowane są tematy z zakresu flory i fauny WPK, różnorodności ekosystemów, ekologii, ochrony środowiska i przyrody, prawnych form ochrony przyrody, zajęcia związane z użyciem sprzętu laboratoryjnego i mikroskopowego - eksperyment przyrodniczy, biochemicznych właściwości wody i gleby itp. Zakres tematyczny i poziom przekazywanej wiedzy każdorazowo dostosowany jest do grupy odbiorców. Zadanie obejmuje również merytoryczne przygotowanie do zajęć przedstawionych w ofercie edukacji ekologicznej WPK, własnych scenariuszy zajęć, przygotowanie pomocy dydaktycznych i kart pracy. Zajęcia te odbywały się w izbie edukacyjnej WPK, placówkach oświatowych na terenie powiatu kościerskiego i na terenie Wdzydzkiego Parku. W sumie zajęcia takie zostały przygotowane i przeprowadzone dla 74 grup dzieci i młodzieży szkolnej i wzięło w nich udział około 2000 osób.

Doposażenie Izby Edukacyjnej w ramach prowadzonych zajęć edukacyjnych. Uzupełnienie zbiorów biblioteki i wideoteki, prenumerata czasopism o tematyce ekologicznej

Zakupiono materiały do prawidłowego funkcjonowania i pielęgnacji akwarium słodkowodnego w Izbie Edukacyjnej WPK: pokarm dla rybek, preparaty akwarystyczne, rośliny, pompka natleniająca. Zakupiono wykładzinę dywanową i siedziska, które są wykorzystywane głównie podczas zajęć z najmłodszymi (przedszkolaki i klasy „0”). Zakupiono gilotynę do ciecicia papieru. Zakupiono dodatkowe regały na książki w celu lepszego uszeregowania księgozbioru czytelnicy przyrodniczej. Zakupiono dwa mikroskopy terenowe, które wykorzystywane są podczas zajęć terenowych. Zakupiono przenośny rzutnik multimedialny, który umożliwi prowadzenie zajęć z wykorzystaniem prezentacji multimedialnej w placówkach oświatowych na terenie powiatu kościerskiego (dotychczasowy rzutnik multimedialny uległ zużyciu). W celu uzupełnienia księgozbioru czytelnicy znajdującej się w siedzibie WPK zakupione nowe pozycje książkowe i prenumeratę czasopism przyrodniczych. Dokonano konserwacji naprawy urządzeń drukujących i kopiujących wykorzystywanych do przygotowania materiałów dydaktycznych w edukacji ekologicznej.

Z zaoszczędzonych środków zakupiono aparat fotograficzny wraz z akcesoriami w celu wykonywania dokumentacji fotograficznej realizowanych przez Park zadań z zakresu edukacji ekologicznej i ochrony przyrody. Zakupiono również ramy zatraskowe (antyramy), w celu atrakcyjnego przedstawienia zdjęć przyrodniczych i krajobrazowych, a także prac konkursowych podczas wystaw organizowanych w izbie edukacyjnych WPK i plenerowych akcji edukacyjnych.

W okresie roku szkolnego (również w okresie wakacyjnym, dla grup zorganizowanych) Wdzydzki Park Krajobrazowy jest organizatorem różnego rodzaju zajęć w Izbie Edukacyjnej i w terenie na ścieżkach i szlakach przyrodniczych z zakresu edukacji przyrodniczej i ekologicznej. Udoskonalając i poszerzając bazę do prowadzenia edukacji ekologicznej dla szkół z terenu WPK, powiatu kościerskiego i województwa, zachęcano do korzystania z proponowanych przez WPK tematów zajęć przyrodniczych i wzbogacenia wiedzy na temat ochrony przyrody i środowiska. Propagowanie wiedzy proekologicznej służy ukształtowaniu właściwych postaw uczniów, społeczeństwa, turystów a tym samym służy zapewnieniu trwałości najcenniejszych obiektów przyrody i miejsc na terenie Parku. Zbiory biblioteczne i czasopisma są wykorzystane przez pracowników WPK, młodzież i mieszkańców z terenu powiatu kościerskiego. W ramach zadania utrzymuje się znajdujące w Izbie Edukacyjnej akwarium słodkowodne, które stanowi żywą pomoc dydaktyczną budzącą ogromne zainteresowanie i chęć poznania organizmów wodnych. Zakup materiałów do pielęgnacji akwarium słodkowodnego w Izbie Edukacyjnej WPK przyczyniła się do jego prawidłowego funkcjonowania. Akwarium jest doskonałym przykładem ekosystemu wodnego ze względu na umieszczone w nim rodzime gatunki ryb i bezkręgowców wodnych i stanowi niezastąpioną pomoc dydaktyczną w prowadzonych zajęciach.

Odnowienie infrastruktury przyrodniczo – edukacyjnej ścieżki rowerowej „Pętla Przytarnia”

W ramach realizacji zadania przeprowadzono remont infrastruktury ścieżki rowerowej. Na ścieżce umieszczono 2 nowe tablice edukacyjne, ukazujące trasę ścieżki oraz informację o piętrach roślinności leśnej. Wyremontowano również dodatkowy stelaż do tablicy przedstawiającej mapę Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego. W ramach rewitalizacji ścieżki przeprowadzono kapitalny remont punktu widokowego przy ścieżce rowerowej. Wymieniono drewniane słupy konstrukcyjne, wykonano nowy drewniany pokład oraz zadaszenie. Wokół punktu widokowego przygotowano również zejście w postaci drewnianych stopni, w celu zapewnienia bezpieczeństwa odwiedzających. Całość prac przeprowadzono w oparciu o projekty, opisy zadania i dokumentację przetargową. Z wykonaniem wyżej wymienionych prac wiążą się także koszty transportu i paliwa, związane z inwentaryzacją starego punktu widokowego, opracowaniem dokumentacji i nadzorem przy realizacji jak również odbiorem prac remontowych.

Celem odnowienia (remontu) ścieżki rowerowej „Pętla Przytarnia” było utrzymanie w sprawności szlaku często wykorzystywanego oraz zachęcenie do turystyki rowerowej po cennym przyrodniczo i krajobrazowo obszarze. Podczas poruszania się po ścieżce rowerowej turysta ma możliwość poszerzenia wiedzy przyrodniczej, dzięki ustawionym na ścieżce

tablicom informacyjnym. Ma możliwość aktywnego wypoczynku, połączonego z poznawaniem piękna krajobrazu Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego, wyeksponowanego poprzez odpowiednio przygotowane punkty widokowe, w sposób bezpieczny dla siebie i otaczającej go przyrody. Wyremontowana ścieżka rowerowa może stanowić też atrakcyjne zaplecze do organizacji rajdów rowerowych, które są ciekawą i niebanalną formą lekcji przyrody, szczególnie dla młodzieży.

Konserwacja infrastruktury ścieżek przyrodniczo – edukacyjnych WPK

W ramach realizacji zadania zakupiono materiały takie jak drewnochron, pędzle, rękawiczki, papier ścierny, szczotki druciane, które posłużyły do konserwacji stelaży do tablic edukacyjnych oraz wiat na ścieżkach edukacyjnych WPK - trasy rowerowe: Pętla Lipno, Kościerzyna – Wdzydze Kiszewskie, Lipusz- Wdzydze Kiszewskie; trasy piesze: w Juszkach, we Wdzydzach Kiszewskich i Szlakiem Pięciu Jezior. Zakupiono paliwo do samochodów służbowych.

Naprawa oraz odnowienie infrastruktury poprawi estetykę i wygląd oraz trwałość elementów infrastruktury ścieżek przyrodniczych, co zachęci do korzystania z wyznaczonych tras pieszych i rowerowych, a także uatrakcyjni prowadzone zajęcia z edukacji ekologicznej na ścieżkach. Dobry stan infrastruktury świadczy o właściwym podejściu służby Parku do zadań informacyjno-edukacyjnych. Istniejąca infrastruktura turystyczno – edukacyjna doskonale kierunkuje ruch turystyczny po wyznaczonych szlakach, co pozwala zabezpieczyć cenne tereny przed nadmierną, niekontrolowaną penetracją obszaru Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego.

Udział w szkoleniach, konferencjach przyrodniczych, turystycznych i edukacyjnych

Udział pracowników w:

Ogólnopolskiej konferencji chiropterologicznej (G. Sadowska)

Szkoleniu z mediacji (A. Penk)

Szkoleniu „Drzewo w otwartym krajobrazie” (A. Penk)

Konferencji edukacyjnej „Edukacja przygodą” (G. Sadowska)

Wyjeździe studyjnym „LIFE 7230” (M. Orlikowski)

Konferencji „Ochrona przyrody i krajobrazu nad Dolną Wisłą” (A. Penk)

Konferencji „Systemy informacji geograficznej w zarządzaniu obszarami chronionymi” (M. Orlikowski)

Szkoleniu „Natura naszą pasją, a pamięć i wyobraźnia wielkim skarbem, czyli jak efektywnie edukować i inspirować innych w zakresie zagadnień przyrodniczo-ekologicznych" we Władysławowie (G. Sadowska, M. Węsióra)

Uczestnictwo w szkoleniach i konferencjach przyczyniło się do pogłębienia wiedzy, podniesienia kwalifikacji zawodowych pracowników oraz zdobycia nowych umiejętności i wymiany doświadczeń.

Naprawa i konserwacja starych tablic, miejsc cennych przyrodniczo na obszarze Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego

W ramach realizacji zadania wykonano nowe oraz wymieniono zniszczone oznakowania użytków ekologicznych oraz punktów granicznych na obszarze Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 10 kwietnia 2004 r. w sprawie wzoru tablic. W tym celu zlecono wykonanie 9 tablic, zakupiono drewnochron, wkręty, słupki (okrągłaki) modrzewiowe oraz tarcicę dębową, a następnie wykonano 9 stelaży do tablic. Wykonane elementy infrastruktury zostały ustawione w terenie w wybranych punktach granicznych Parku oraz użytkach ekologicznych (m.in. „Tucholskie Mszary”, „Łąki na Rowie”, „Zdradzonko”). Zakupiono paliwo do samochodów służbowych w celu realizacji zadania.

Celem oznakowania miejsc będących użytkami ekologicznymi jest uświadomienie mieszkańców i turystów o tym, że znajdują się na obszarze Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego prezentującym wartości cenne przyrodniczo. Wiedza uzyskana w ten sposób przyczynia się do zwiększenia świadomości ekologicznej oraz promuje formy ochrony przyrody, jakimi są użytki ekologiczne i Wdzydzki Park Krajobrazowy.

„Odkrywamy Wdzydzki Park Krajobrazowy” – terenowa gra parkowa dla lubiących aktywny wypoczynek na świeżym powietrzu (turystyka rowerowa i piesza dla osób indywidualnych, grup zorganizowanych i rodzin połączona z aktywną formą edukacji przyrodniczej i krajoznawczej)

W ramach realizacji zadania opracowano i wyznaczono dwie trasy gry (pieszą i rowerową). W celu uatrakcyjnienia gry wykorzystano do jej stworzenia tzw QR kody. W ramach zadania wykonano drewniane skrzynki oraz zakupiono plastikowe pojemniki, które zostaną powieszone, wkopane w terenie w celu ukrycia zadań i informacji umożliwiających pokonanie wyznaczonej trasy. Zakupiono artykuły papiernicze niezbędne do realizacji zadania. Wykonano odznaki (typu button) w ramach nagrody dla uczestników gry, którzy pokonają wyznaczone trasy i rozwiążą umieszczone na trasie zadania. Zakupiono paliwo do samochodów służbowych.

Turystyka rowerowa i piesza dla osób indywidualnych, grup zorganizowanych i rodzin połączona z aktywną formą edukacji przyrodniczej i krajoznawczej, ma na celu w interesujący i pobudzający sposób zachęcić do zdobywania i pogłębiania wiedzy przyrodniczej. Jednocześnie uwrażliwić i przyczynić się do kreowania postaw proekologicznych wśród mieszkańców jak i odwiedzających teren Parku. Informacja nt. gry umieszczono na stronie internetowej oraz portalu społecznościowym WPK, a także na lokalnych portalach informacyjnych.

Efekt ekologiczny zadania: „Dofinansowanie działalności Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych – Wdzydzki Park Krajobrazowy w zakresie ochrony przyrody i edukacji ekologicznej

Remont wielu elementów infrastruktury służącej edukacji ekologicznej:

odnowiono 4 ścieżki rowerowe (Pętla Przytarnia, Pętla Lipno, Kościerzyna – Wdzydze Kiszewskie, Lipusz- Wdzydze Kiszewskie) i 3 piesze (Juszki, Wdzydze Kiszewskie i Szlak Pięciu Jezior), w tym wykonano 2 tablice edukacyjne, zakonserwowano 96 stelaży drewnianych do tablic edukacyjnych oraz 8 zadaszonych wiat.

Oznakowanie miejsc cennych przyrodniczo: oznakowano 6 użytków ekologicznych (U.E. Zabrody, U.E. Zdradzonko, U.E. Tucholskie Mszary, U.E. Meszonko, U.E. Kopiny, U.E. Łąki na Rowie) o łącznej powierzchni 74,78 ha.

Liczba gatunków z czerwonej księgi, gatunków zagrożonych, chronionych w wyniku realizacji przedsięwzięć (szt.): rosiczka *Drosera Sp.*, torfowiec *Sphagnum Sp.*, bagnica torfowa *Scheuchzeria palustris*, przygielka biała *Rhynchospora alba*, modrzewnica zwyczajna *Andromeda polifolia*.

Obszary chronione krajowe i Natura 2000 na które wpłynęła realizacja zadania:

- Wdzydzki Park Krajobrazowy (powierzchnia 17 800 ha)
- Natura 2000 PLB220009 Bory Tucholskie (powierzchnia 322 535,9 ha)
- Natura 2000 PLH220034 Jeziora Wdzydzkie (powierzchnia 13 583,8 ha).

Liczba odbiorców działań edukacyjnych objętych przedsięwzięciem:

- Działania edukacyjne polegające na organizacji warsztatów, zajęć, prelekcji i konkursów objęły swoim zasięgiem obszar całego powiatu kościerskiego i kierowane były do bardzo różnorodnej grupy odbiorców od przedszkolaków po osoby dorosłe. Łącznie w tych przedsięwzięciach wzięło udział około 4 000 osób.

- Pracownicy WPK brali również czynny udział w akcjach i imprezach masowych. Szacuje się że w tego typu akcjach łącznie uczestniczyło około 60 000 osób z terenu województwa pomorskiego (w tym powiatu kościerskiego), a także turystów odwiedzających nasze tereny z kraju i zagranicy.

Pkt. 6 Dofinansowanie działalności Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych – Zaborski Park Krajobrazowy w zakresie ochrony przyrody i edukacji ekologicznej.

Konserwacja i promocja ochrony pomników przyrody oraz starych drzew na terenie ZPK

W dniu 24 lipca w ZPK odbyły się warsztaty poświęcone pachnicy dębowej i innym gatunkom chrząszczy związanym z alejami przydrożnymi i starymi drzewami. Część terenowa warsztatów odbyła się w pomnikowej alei drzew między Jarcewem a Powalkami, gdzie w praktyce uczestnicy zajęć zapoznali się z metodami badań fauny żyjącej w spróchniałych drzewach. W warsztatach brali udział pracownicy Starostwa Powiatowego w Chojnicach, Nadleśnictwa Rytel oraz parków krajobrazowych województwa pomorskiego – łącznie 12 osób. Szkolenie było kontynuacją działań podjętych przez ZPK w 2012 r. związanych z ochroną starych drzew w krajobrazie. Zajęcia prowadził Adam Juźwiak, animator lokalny programu *Drogi dla Natury* (umowa o dzieło). Pracownicy ZPK prowadzili

przegląd stanu sanitarnego pomników przyrody na terenie ZPK. Ze środków WFOŚiGW sfinansowano: zakup paliwa do samochodu służbowego, wynajem autokaru dla uczestników zajęć oraz zakup artykułów spożywczych.

Konkursy i inne cykliczne zdarzenia edukacyjne na terenie Zaborskiego Parku Krajobrazowego

XV Gminny Konkurs „Eko-Bal” 2013 (SP Pawłowo)

W dniu 19 stycznia 2013 r. w Szkole Podstawowej w Pawłowie odbyła się kolejna edycja konkursu „Eko-Bal” dla uczniów szkół podstawowych gminy Chojnice. W kategorii klasy I-III zaprezentowano trzy przedstawienia, a w kategorii klas IV-VI osiem prezentacji indywidualnych. Przygotowano także trzy inscenizacje zespołowe. Dla laureatów konkursu ze środków WFOŚiGW zakupiono nagrody książkowe. W konkursie wzięło udział łącznie 32. dzieci.

Ferie zimowe w ZPK

Podczas ferii zimowych dla dzieci zorganizowano zajęcia edukacyjne w siedzibie ZPK na temat: biologii i ekologii zimorodka, ptaków zimujących nad jeziorem Charzykowskim oraz sów. W Wiejskim Domu Kultury w Swornegaciach odbył się zimowy dzień z przyrodą, gdzie tematem były tradycyjne ogrody przyjazne naturze i krajobrazom. W zajęciach uczestniczyło łącznie 109. dzieci.

Akcja i konkurs „Pomóżmy ptakom przetrwać zimą”

W dniu 18 kwietnia 2013 r. na podstawie dostarczonych 12. dokumentacji - „kronik”, prezentujących zimową akcję dokarmiania ptaków w sezonie 2012/2013, rozstrzygnięto kolejną edycję konkursu „Pomóżmy ptakom przetrwać zimą”. Laureatami w grupie wiekowej przedszkola i klasy „0” zostali: I miejsce – „Kraina Smerfów” gr. Smerfy w Lichnowach, II miejsce – Przedszkole Niepubliczne „Promyczek” gr. Obłoczki w Chojnicach i Przedszkole Niepubliczne „Jarzębinka” gr. Krasnale w Chojnicach. W grupie wiekowej klasy I-III szkoły podstawowe: I miejsce – grupa świetlicowa SP Wielkie Chełmy oraz klasy „0” i I-III Szkoła Filialna w Rolbiku. Nagrodą za pierwsze miejsce w grupie wiekowej przedszkola i klasy „0” był udział w warsztatach przyrodniczych w Ogrodzie Fauny Polskiej w Myślęcinku. Nagrodą dla pozostałych laureatów konkursu był udział w warsztatach na ścieżce ornitologiczno – przyrodniczej w Kokoszce. Pod koniec listopada 2013 r., do 50. placówek oświatowych z terenu gmin: Chojnice, Brusy, Konarzyny i Lipnica, przekazano karmę dla ptaków wraz z ulotkami na temat zasad dokarmiania ptaków. Ogłoszono kolejną edycję konkursu w sezonie zimowym 2013/2014. W dniach 12 i 13 grudnia 2013 r. w Wiejskim Domu Kultury w Swornegaciach odbyły się zajęcia edukacyjne. Wzięli w nich udział przedszkolacy z Zapcenia, uczniowie Szkoły Podstawowej w Czyczkowach oraz Zespołu Szkół Specjalnych w Chojnicach. Ze środków WFOŚiGW sfinansowano: zakup karmy dla ptaków, transport laureatów konkursu oraz uczestników warsztatów, opłaty za wstęp do Ogrodu Fauny, zakup kiełbasek i innych drobnych artykułów spożywczych, zakup lornetek do prowadzenia warsztatów ornitologicznych na ścieżce w Kokoszce oraz materiałów papierniczych. We wszystkich warsztatach wzięły udział łącznie 174 osoby.

Konkurs „Poznajemy Parki Krajobrazowe Polski”

W dniu 25 stycznia 2013 r. w Zaborskim Parku Krajobrazowym odbył się etap parkowy ogólnopolskiego konkursu „Poznajemy Parki Krajobrazowe Polski”. Do rywalizacji przystąpiły czteroosobowe reprezentacje z gimnazjów w: Brusach, Konarzynie, Nowej Cerkwi i nr 3 w Chojnicach. Zwycięski zespół z Gimnazjum w Brusach reprezentował ZPK na etapie wojewódzkim we Władysławowie (4 kwietnia) i finale ogólnopolskim w Przysieku k. Torunia (21 maja). W finale reprezentacja województwa pomorskiego uplasowała się na piątym miejscu w Polsce.

W dniu 24 października 2013 roku odbył się etap szkolny kolejnej edycji konkursu. Do rywalizacji przystąpiło 251. gimnazjalistów z miasta i gminy Chojnice, gminy Konarzyny i miasta Brusy. Etap gminny odbył się 19 grudnia w Zespole Szkół w Charzykowach, gdzie do rywalizacji stanęło osiem drużyn z gminy i miasta Chojnice – łącznie 30. uczniów. Podczas finału parkowego, który odbędzie się 16 stycznia 2014 r., rywalizować będą reprezentacje gimnazjów z Konarzyny, Brus, Nowej Cerkwi i nr 3 w Chojnicach. Ze środków WFOŚiGW sfinansowano: zakup nagród książkowych dla laureatów konkursu, zakup artykułów spożywczych, wywołanie zdjęć (nagród dla szkół) oraz transport do Władysławowa.

Konkurs „Poznajemy Zaborski Park Krajobrazowy”

W dniu 31 stycznia 2013 r. odbyła się pierwsza edycja konkursu „Poznajemy Zaborski Park Krajobrazowy”, skierowanego do uczniów klas IV-VI szkoły podstawowej. Do konkursu przystąpiło 246. uczniów z miasta i gminy Chojnice, miasta i gminy Brusy oraz z gminy Konarzyny. Etap gminny odbył się 11 kwietnia, a finał 9 maja na ścieżce ornitologiczno-przyrodniczej w Kokoszce. W rywalizacji wzięły udział cztery szkoły podstawowe: z Konarzyny, Ostrowitego, Brus i nr 7 z Chojnic. Finał rozstrzygnięto w formie gry terenowej, która polegała na przejściu trasy przy pomocy mapy topograficznej oraz kompasu. Uczestnicy konkursu rozwiązywali zadania na czterech punktach kontrolnych, umiejscowionych na trasie marszu. Ze środków WFOŚiGW w Gdańsku zakupiono nagrody dla laureatów konkursu oraz kiełbaski i drobne artykuły spożywcze.

XIX Gminny Konkurs Ekologiczny (SP Charzykowy)

W dniu 18 kwietnia 2013 r. w Zespole Szkół w Charzykowach odbył się XIX Gminny Konkurs Ekologiczny pod hasłem: „Zimorodek-klejnocy jezior i rzek Zaborskiego Parku Krajobrazowego”. W konkursie udział wzięli uczniowie klas IV-VI ze szkół podstawowych gminy Chojnice (Pawłowo, Kłodawa, Nowa Cerkiew, Charzykowy, Ostrowite). Dla laureatów konkursu zakupiono ze środków WFOŚiGW nagrody książkowe.

X Konkurs Ekologiczny o Złote Kocanki Piaskowe (Zaborskie Towarzystwo Naukowe, KLO Brusy)

12 kwietnia w Kaszubskim Liceum Ogólnokształcącym w Brusach odbył się jubileuszowy X Zaborski Konkurs Ekologiczny o Złote Kocanki Piaskowe. W konkursie wzięło udział rekordowo 56. uczniów ze szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych z powiatów: chojnickiego, kościerskiego, bytowskiego i tucholskiego. Dla laureatów konkursu zakupiono ze środków WFOŚiGW nagrody książkowe. W dniu 24 czerwca odbyły się warsztaty

botaniczne, w których udział wzięli uczestnicy konkursu z Technikum Leśnego w Tucholi oraz Liceum Ogólnokształcącego w Chojnicach.

„Jestem przyjacielem przyrody” (SP Kłodawa)

Odbyła się X edycja gminnego konkursu plastycznego dla uczniów klas I-III szkół podstawowych gminy Chojnice pt. „Ptaki mieszkańcami naszych lasów i jezior”. Dla laureatów konkursu zakupiono nagrody książkowe oraz zorganizowano warsztaty przyrodnicze na ścieżce w Kokoszce (dla 47. osób).

Festyn „Dzień Ziemi w Siódemce” (ZS nr 7 w Chojnicach)

W sobotę 19 kwietnia 2013 r. na terenie Zespołu Szkół nr 7 w Chojnicach odbył się festyn ekologiczny z okazji Dnia Ziemi. Na stoisku ZPK promowana była akcja informacyjno – edukacyjna „Zimorodek – klejnotem jezior i rzek Zaborskiego Parku Krajobrazowego”, która jest nawiązaniem do ogłoszonego przez Sejmik Województwa Pomorskiego „Roku Jezior Pomorza”. Dla uczestników festynu przygotowano liczne konkursy, gry edukacyjne oraz drobne nagrody w postaci wydawnictw Parku. Dużym zainteresowaniem cieszyło się „zimorodkowe domino” oraz wielkoformatowe puzzle przedstawiające zimorodka. Wśród wszystkich osób biorących udział w zabawach zorganizowanych przez ZPK rozlosowano budki lęgowe dla ptaków.

Festyn „Dzień Ziemi w Tucholi” (Tucholski Park Krajobrazowy)

W dniu 18 maja w Tucholi odbyły się XI uroczyste obchody Dnia Ziemi, które w tym roku przebiegały pod hasłem „Elektroodpady - proste zasady”. Impreza stanowiła okazję do promocji walorów przyrodniczych i kulturowych Rezerwatu Biosfery Bory Tucholskie. Swoje stoiska miały parki krajobrazowe województwa kujawsko-pomorskiego, parki narodowe: Słowiński i „Bory Tucholskie” oraz Wdzydzki i Zaborski Park Krajobrazowy. Stoisko ZPK poświęcone było zimorodkowi. Ze środków WFOŚiGW sfinansowano zakup nagród dla laureatów konkursów na stoisku ZPK (zakładki, smycze, foldery oraz budki lęgowe dla ptaków) oraz transport uczestników festynu z zespołu folklorystycznego „Mała Paneszką” z Brus.

Festyn w Kłodawie (SP Kłodawa)

Pracownicy ZPK wzięli udział w Festynie Rodzinnym, zorganizowanym 9 czerwca br. w Kłodawie w gminie Chojnice, z okazji nadania miejscowej szkole podstawowej imienia Przyjaciół Ziemi. Na stoisku ZPK promowano tegoroczną akcją edukacyjną poświęconą biologii i ochronie zimorodka. Dla uczestników festynu przygotowano konkursy i zabawy edukacyjne z nagrodami (puzzle i domino). Na zakończenie wśród uczestników konkursu zostały rozlosowane budki lęgowe dla ptaków. Nagrody dla uczestników gier i zabaw zakupiono ze środków WFOŚiGW.

Festyn „Czym chata bogata” w Charzykowach (Stowarzyszenie Charzy...)

28 lipca w Charzykowach odbył się V Jarmark Ekoturystyczny „Czym Chata Bogata”. Stoisko ZPK poświęcone było zimorodkowi. Dla uczestników festynu przygotowano gry i

zabawy edukacyjne – puzzle, domino. Za udział w zabawach można było zdobyć drobne nagrody, związane z tegoroczną akcją edukacyjną. Stoisko ZPK odwiedziło ok. 150 osób.

Udział w dożynkach gminnych w Brusach i wojewódzkich w Lubaniu

8 września 2013 r. w Brusach odbyły się Zaborskie Dożynki Gminne. W czasie dożynek ZPK przygotował stoisko edukacyjne, na którym promowano tradycyjne ogrody przyjazne naturze i krajobrazom. 15 września odbyła się XVI Kaszubska Jesień Rolnicza i dożynki w Lubaniu. W czasie dożynek ZPK przygotował stoisko edukacyjne, na którym promowano działania Parku związane z ochroną rodzimych gatunków raków. Dla uczestników festynów przygotowano konkursy przyrodnicze z nagrodami.

Konkurs „Tradycyjne ogrody przyjazne naturze i krajobrazom” (Gmina Brusy i Chojnice)

W roku 2013 w ramach promocji tradycyjnych ogrodów przyjaznych naturze i krajobrazom Zaborski Park Krajobrazowy po raz kolejny wziął udział w obradach gminnych komisji powołanych do rozstrzygnięcia konkursu „Piękna Wieś 2013” w Brusach i Chojnicach. ZPK przyznał w tym konkursie nagrodę specjalną wyróżniając w każdej z gmin ogród, który sprzyja zachowaniu różnorodności biologicznej oraz wpisuje się w krajobraz kulturowy Ziemi Zaborskiej.

Konkurs przyrodniczy „O Kulika Wielkiego” (Zaborskie Towarzystwo Naukowe, KLO Brusy)

VIII konkurs ornitologiczny o Kulika Wielkiego dla szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych odbył się 13 grudnia w Kaszubskim LO w Brusach. Konkurs współorganizowany jest we współpracy z Zaborskim Parkiem Krajobrazowym. Brało w nim udział 48 uczniów. Pracownik ZPK uczestniczył w pracach jury, przygotował i wygłosił prezentację poświęconą biologii, ekologii i ochronie zimerodka. Ze środków WFOŚiGW zakupiono nagrodę w postaci lornetki.

Konkurs „Eko-Art.” (Chojnicki Dom Kultury)

W dniach 22, 23 i 29 października w Chojnickim Domu Kultury odbył się Powiatowy Konkurs Recytatorski "Eko - Art 2013" oraz "Kaszëbsczi Eko-Art". W edycji „kaszubskiej” wystartowało 31 uczestników. Recytacje po polsku wygłosili: w kategorii szkoła podstawowa 44 uczestników, gimnazja i szkoły ponadgimnazjalne 23. Pracownicy ZPK uczestniczyli w pracach jury, a ze środków WFOŚiGW zakupiono nagrody książkowe dla laureatów.

Konkurs „Blżej lasu” (SP Kosobudy)

26 listopada w Szkole Podstawowej w Kosobudach odbył się finał VI Międzyszkolnego Konkursu Przyrodniczego pt. „Blżej lasu” dla uczniów klas IV – VI szkół podstawowych z gminy Brusy. W konkursie brały udział trzyosobowe reprezentacje z sześciu szkół podstawowych w: Lubni, Leśnie, Wielkich Chełmach, Męcikale, Zalesiu i Kosobudach. Uczestnicy konkursu musieli wykazać się wiedzą o funkcjonowaniu ekosystemu leśnego, znaczeniu lasów dla człowieka oraz znajomością zasad zachowania się w lesie.

Sprzątanie Jeziora Charzykowskiego

Akcję sprzątania brzegów Jeziora Charzykowskiego w tym roku nabrała szczególnego wymiaru w związku z ogłoszonym przez Sejmik Województwa Pomorskiego "Rokiem Jezior Pomorza". Sprzątane zorganizowano w dniach 19-20 kwietnia. Łód na Jeziorze Charzykowskim ustąpił dopiero w czwartek 18 kwietnia, a już następnego dnia do pracy przystąpili pracownicy Parku Narodowego „Bory Tucholskie”, leśnicy z Rytle i Przymuszewa, pracownicy Zaborskiego Parku Krajobrazowego, LGD Sandry Brdy, Spółdzielni Inwalidów w Chojnicach, a także myśliwi z koła łowieckiego w Klosnowie. Od

strony wody brzegi jeziora oczyszczali rybacy z Gospodarstwa Rybackiego w Charzykowach, żeglarze z Ludowego Klubu Sportowego w Charzykowach i Chojnickiego Klubu Żeglarskiego. W sobotę 20 kwietnia do akcji dołączyli wychowankowie Młodzieżowego Ośrodka Socjoterapii w Wierzchowie Człuchowskim, sekcji kajakowej „Szansa” i członkowie Stowarzyszenia „Charzy...”. Jak zwykle liczną grupę stanowili strażacy z OSP Charzykowy. Akcja zbierania śmieci wokół jezior i rzek z roku na rok się rozszerza. Tym razem dołączyły do nas Swornagacie. W sobotę 20 kwietnia odcinek Brdy między jeziorami Karsińskim, a Witocznem sprzątany był dzięki zaangażowaniu członków stowarzyszenia „Swory” oraz pracowników Wiejskiego Domu Kultury w Swornegaciach. W niedzielę 21 kwietnia członkowie i miłośnicy Stowarzyszenia "Meandry Chociny" sprząтали rzekę Chocinę na odcinku od Zielonej Chociny do Chocińskiego Młyna. Już drugi rok z rzędu są z nami uczniowie szkół ponadgimnazjalnych z powiatu chojnickiego. Półwysep Miechurz w Małych Swornagaciach sprząтали uczniowie z Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2 w Chojnicach, a brzegi Jeziora Niedźwiedź uczniowie Liceum Ogólnokształcącego w Chojnicach. Wychowankowie Bursy Powiatowej w Chojnicach sprząтали brzeg Jeziora Charzykowskiego od Funki do Bachorza. W ostatni weekend kwietnia do akcji dołączyli myśliwi z koła łowieckiego Jeleń Swornegacie, pracownicy RZGW Gdańsk i ratownicy z charzykowskiego WOPR-u. Wszystkie śmieci trafiły do kontenera, a następnie na wysypisko dzięki Gminie Chojnice i Gminnemu Zakładowi Gospodarki Komunalnej w Chojnicach. Uczestnicy akcji otrzymali okolicznościowe smycze dzięki zaangażowaniu Zakładu Zagospodarowania Odpadów sp. z o.o. w Nowym Dworze. Organizację akcji, w tym zakup worków i rękawic dofinansował WFOŚiGW w Gdańsku.

Akcja „Sprzątanie świata”

ZPK włączył się w organizację akcji w regionie. W siedzibie ZPK odbyło się spotkanie z przedstawicielami gmin Brusy, Chojnice, miasta Chojnice i ZZO Nowy Dwór, którego celem było wypracowanie zasad współpracy, w związku z wprowadzeniem nowych regulacji dotyczących zagospodarowania odpadów w gminach. Do szkół na terenie miasta i gminy Chojnice oraz w gminie Brusy dostarczono worki na śmieci, rękawice i plakaty wraz z informacjami na temat sposobu wywozu odpadów do Zakładu Zagospodarowania Odpadów w Nowym Dworze. Przy współpracy z Zespołem Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1 w Chojnicach, Gimnazjum nr 1 w Chojnicach oraz Młodzieżowym Ośrodkiem Socjoterapii w Wierzchowie Człuchowskim posprzątano brzegi jezior Charzykowskiego i Niedźwiedź oraz rzeki Zbrzycy (razem 72. osoby). Relacje z akcji umieszczono na stronie zaborskipark.pl. Dla najbardziej aktywnych szkół w nagrodę zorganizowano dwie wycieczki krajoznawcze po terenie Zaborskiego PK. Ze środków WFOŚiGW sfinansowano: zakup rękawic i worków na śmieci, transport uczestników akcji i uczestników wycieczek, zakup artykułów spożywczych oraz paliwa do samochodów służbowych.

Warsztaty obrączkarskie podczas obozu ornitologicznego w Kokoszce.

W dniach 23-27 września na polu namiotowym i ścieżce edukacyjnej w Kokoszce odbyły się IV warsztaty ornitologiczne. W pięciodniowych zajęciach wzięli udział gimnazjaliści z Brus, Pawłowa, Charzyków, Swornegaci, Gimnazjum nr 1 i nr 3 z Chojnic oraz członkowie Związku Emerytów i Rencistów z Brus. Łącznie obóz obrączkarski w Kokoszce odwiedziło 112 osób. Podczas obozu zaobróczkowano łącznie 117 osobników, należących do 16.

gatunków. Najliczniej chwymano bogatkę *Parus major*, która stanowiła blisko 26% wszystkich zaobraczkowanych ptaków oraz modraszkę *Cyanistes caeruleus* (21%). Obrączkowaniem ptaków zajmował się Dawid Kilon – ornitolog z OTOP-u. Ze środków WFOŚiGW sfinansowano ponadto: wynajem transportu dla uczestników warsztatów, opłatę za pole namiotowe, zakup artykułów spożywczych, materiałów papierniczych i drobnych nagród, zakup paliwa do samochodu służbowego, zakup obrączek ornitologicznych, latarek, kaloszy i drobnego sprzętu biwakowego do organizacji obozu.

Bieg ekologiczny (ZS Swornegacie, UKS Tur)

W dniu 5 października w Swornegaciach odbył się XXI Jesienny Bieg Ekologiczny Gminy Chojnice, w którym wzięło udział 492. zawodników - uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych. Ze środków WFOŚiGW zakupiono trzy nagrody dla zwycięzców jednego z ośmiu biegów (sprzęt turystyczno-sportowy).

Warsztaty fotograficzne „Spotkania z przyrodą w obiektywie i nie tylko...”

W dniach 9-10 października odbyły się warsztaty fotograficzne w których wzięło udział 45 gimnazjalistów z Chojnic, Nowej Cerkwi i Sławęcina. Pierwszego dnia w Gimnazjum nr 1 w Chojnicach odbyły się warsztaty na temat krajobrazu oraz zajęcia instruktazowe poświęcone technice fotografowania. Następnego dnia uczestnicy warsztatów wybrali się w teren w celu wykonywania zdjęć krajobrazowych i makro. Wykonane fotografie wzięły udział w konkursie, w tym także na profilu warsztatów na Facebooku. Konkurs internetowy cieszył się dużym zainteresowaniem: łącznie 105 zdjęć 24. autorów, 122 „Lubię to” oraz 2245 „Osoby, które o tym mówią”. Zdjęcia nagrodzone i wyróżnione zaprezentowano na wystawie podczas uroczystości wręczenia nagród. Ze środków WFOŚiGW sfinansowano wynajem transportu dla uczestników warsztatów, zakup nagród dla laureatów i artykułów spożywczych.

Dojazd do szkół, bibliotek i innych placówek, gdzie organizowane były konkursy i inne cykliczne zdarzenia edukacyjne na terenie Zaborskiego Parku Krajobrazowego odbywał dzięki środkom WFOŚiGW przeznaczonym na zakup paliwa. Ze środków WFOŚiGW zakupiono dwa obiektywy do aparatu fotograficznego Canon, służące do przygotowywania sprawozdań z działalności Parku publikowanych m.in. na stronie internetowej zaborskipark.pl.

Szkolenia, konferencje, seminaria oraz prenumerata literatury fachowej i zakup pomocy dydaktycznych

Pracownicy ZPK brali udział w szkoleniach:

- "Eko-mediator promotorem zrównoważonego rozwoju" organizowanym przez CE2 Centrum Edukacji w dniach 21 - 22 lutego 2013 r. (jedna osoba);
- Ogólnopolska Konferencja Chiropterologiczna. Wypracowanie czynnych metod ochrony nietoperzy - wykorzystanie doświadczeń projektu "Ochrona podkowca małego w Polsce" w dniach 22-24 marca 2013 r. (jedna osoba);
- „Drzewa w otwartym krajobrazie - instrukcja obsługi. Szkolenie z zakresu oceny stanu, pielęgnacji oraz podejmowania decyzji o wycince drzew” w dniach 26-27 marca 2013 r. w Sadlinkach (jedna osoba);
- „Identyfikacja i waloryzacja krajobrazów – wdrażanie Europejskiej Konwencji Krajobrazowej” – konferencja odbyła się w dniach 25-26 września 2013 r. w Czosnowie k/Warszawy (jedna osoba);

- „Ochrona przyrody i krajobrazu nad dolną Wisłą” – konferencja w dniach 7-8 listopada 2013 r. w Grucznie (dwie osoby);
  - „Systemy Informacji Geograficznej w zarządzaniu obszarami chronionymi – od teorii do praktyki” – konferencja w dniach 28-29 listopada 2013 r. w Fojutowie (dwie osoby)
  - udział w szkoleniu we Władysławowie pt. „Natura naszą pasją, a pamięć i wyobraźnia wielkim skarbem, czyli jak efektywnie edukować i inspirować innych w zakresie zagadnień przyrodniczo-ekologicznych” w dniach 25-26 listopada 2013 r. (dwie osoby).
- Ze środków WFOŚiGW sfinansowano koszt delegacji jednego pracownika Parku w związku z udziałem w wyjeździe studyjnym w dniach 1-9 czerwca 2013 r. zorganizowanym przez Klub Przyrodników w ramach projektu pn.: „Ochrona torfowisk alkalicznych (7230) w młodogłacjalnym krajobrazie Polski północnej”.
- Ze środków WFOŚ sfinansowano ponadto zakup 12 książek do biblioteki i roczną prenumeratę czasopism: Salamandra, Przyroda Polska i Chrońmy Przyrodę Ojczystą.

Konserwacja i uzupełnienie zagospodarowania ekoturystycznego

Dwukrotnie w ciągu roku dokonano przeglądu stanu technicznego zagospodarowania turystycznego na terenie ZPK. Wymieniono na nowe cztery tablice informacyjne z mapą w miejscowościach: Ciecholewy, Kaszuba, Kruszyn i Skoszewo. Ponadto dokonano drobnych napraw innych elementów zagospodarowania: ogrodzenia w Wolności i Dolinie Kulawy, uzupełniono tabliczki kierunkowe na węzłach szlaków turystycznych, zamontowano 5. tablic granicznych, wymieniono uszkodzoną tablicę na ścieżce Dolina Kulawy oraz dokonano naprawy znaku drogowego E-22c w Męcikale. Po konsultacjach z archeologami usunięto zakrzaczenia na 22 obiektach (kręgach, wieńcach i kurhanach) z cmentarzyska w Leśnie, gdzie zlokalizowana jest edukacyjna ścieżka kulturowa ZPK. Dzięki tym zabiegom układ cmentarzyska jest bardziej czytelny w przestrzeni, co przyczynia się do lepszego poznania historii miejsca.

Organizacja rajdu ekoturystycznego pod hasłem „Rok 2013 rokiem jezior Pomorza”, promującego walory przyrodnicze i krajobrazowe jezior oraz szlaki turystyczne Zaborskiego Parku Krajobrazowego

W sobotę 22 czerwca odbył się rajd ekoturystyczny szlakami Roku Jezior Pomorza na trzech trasach rowerowych: z Lipnicy, Brus i Chojnic oraz dwóch pieszych: z Przymuszewa i Drzewicza. Udział w trasach pieszych zaliczany był do Grand Prix Borów Tucholskich w Nordic Walking. W imprezie uczestniczyło 98 osób, dla których przygotowano okolicznościowe koszulki i znaczki rajdowe. Wręczono nagrody dla najmłodszego uczestnika rajdu oraz najliczniejszej rodziny. Odbyły się konkursy: „Jakie to jezioro?” oraz przyrodniczo-leśny. Organizatorzy rajdu to: nadleśnictwa Przymuszewo, Rytel i Osusznica oraz Zaborski Park Krajobrazowy. Impreza odbywa się przy współpracy z Chojnickim Towarzystwem Miłośników Roweru CYKLISTA. Ze środków WFOŚiGW sfinansowano: zakup części nagród, wykonanie znaczka rajdowego, ubezpieczenie uczestników, opiekę medyczną podczas rajdu oraz organizację ogniska z poczęstunkiem i zakup paliwa do samochodu służbowego (obsługa techniczna i medyczna rajdu).

Zwalczanie gatunków inwazyjnych na terenie Zaborskiego Parku Krajobrazowego

W ostatnim tygodniu sierpnia 2013 r. przeprowadzono pięciodniowe warsztaty w których uczestniczyli studenci kierunków przyrodniczych (łącznie 12 osób). Wykonano inwentaryzację gatunków inwazyjnych roślin, nanosząc je na mapę (m.in. nad brzegami rzek: Zbrzyca, Chocina i Brda w granicach ZPK). W czasie warsztatów usuwano również niecierpka gruczołowatego i kolczurkę klapowaną z brzegów Jeziora Charzykowskiego na odcinku od Charzyków do Bachorza (odcinek linii brzegowej o długości 6 km) oraz w wybranych miejscach w Małych Swornegaciach (około 150 m linii brzegowej) i Charzykowach (trzy obiekty o łącznej powierzchni około 0,2 ha). Ze środków WFOŚiGW sfinansowano noclegi dla uczestników warsztatów, zakup paliwa do samochodów służbowych oraz artykułów spożywczych.

Czynna ochrona sów leśnych i zimorodka

Na początku kwietnia na terenie Zaborskiego Parku Krajobrazowego odbyło się szkolenie poświęcone inwentaryzacji włośchatki i innych sów leśnych. Uczestniczyli w nim pracownicy parków krajobrazowych, a także leśnicy, nauczyciele i członkowie klubu Ptaki Polskie. Ornitologiczna część terenowa poprzedzona została warsztatami z rozpoznawania i preparowania wypluwek sów, które poprowadził Tomasz Błaszczuk z Komitetu Ochrony Orłów – Sekcji Ochrony Sów. Następnie cztery zespoły terenowe, wyposażone w odbiorniki GPS, prowadziły nasłuchy nocne na wcześniej wyznaczonych trasach. Pozyskane dane przestrzenne wzbogaciły bazę danych Parku o kolejne informacje dotyczące sów leśnych. Kolejny dzień warsztatów poświęcony był analizom przestrzennym z wykorzystaniem technologii GIS. Zajęcia poprowadził Mieczysław Kunz z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W celu prowadzenia inwentaryzacji ptaków, w tym sów i zimorodka, zakupiono ze środków WFOŚiGW lornetki i endoskop. Na stronie internetowej Esri Polska znalazła się informacja na temat warsztatów pt. Inwentaryzacja sów z GIS-em.

W okresie od końca kwietnia do końca września obrączkowano zimorodki na 10 stanowiskach (nad Jezioro Charzykowskim 1, na Zbrzycy 3, na Chocinie 4, na Brdzie 2). Łącznie w tym czasie zaobrączkowano 52 osobniki i odnotowano powtórne stwierdzenie ptaka zaobrączkowanego w 2011 r. Ze środków WFOŚiGW sfinansowano zakup paliwa do samochodu służbowego wykorzystywanego podczas inwentaryzacji.

Akcja edukacyjno-promocyjna „Zimorodek – klejnotem jezior i rzek Zaborskiego Parku Krajobrazowego”

W dniu 9 maja przy współpracy z Parkiem Narodowym „Bory Tucholskie” odbył się wykład zatytułowany „Zimorodek – klejnotem jezior i rzek”. Biologię i behavior zimorodka przedstawiła Beata Waśko – biolog środowiskowy i analityk GIS. Wykładu wysłuchało 40 osób. Kolejnego dnia tj. 10 maja odbyły się warsztaty, w których wzięło udział 18. uczniów z gimnazjów w powiecie chojnickim oraz uczniowie Technikum Leśnego w Tucholi. Wykład i warsztaty odbyły się w ramach obchodów Roku Jezior Pomorza, ogłoszonego przez Sejmik Województwa Pomorskiego, a ich organizacja została dofinansowana przez WFOŚiGW w Gdańsku (umowa o dzieło). W szkołach powiatu chojnickiego przez cały rok prowadzone były zajęcia edukacyjne poświęcone biologii, ekologii i ochronie zimorodka. W całym roku 2013 przeprowadzono 89. godzin lekcyjnych zajęć, w których uczestniczyło 2299 osób. Ze

środków WFOŚiGW sfinansowano przygotowanie materiałów edukacyjnych poświęconych zimorodkowi: puzzli, gry domino, tablic, roll-upu, zakładek, gier *Jakie to jezioro?* i *Ptaki jezior*. Dojazd do szkół i bibliotek odbywał na koszt ZPK (zakup paliwa ze środków WFOŚiGW).

Efekt ekologiczny zadania: „Dofinansowanie działalności Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych –Zaborski Park Krajobrazowy w zakresie ochrony przyrody i edukacji ekologicznej

Liczba odbiorców działań edukacyjnych objętych przedsięwzięciem: (opracowano na podstawie prowadzonego w ZPK rejestru zdarzeń edukacyjno-promocyjno-informacyjnych) – 3 021 osób, w tym 2 299 w ramach akcji *Zimorodek – klejnotem jezior i rzek Zaborskiego Parku Krajobrazowego*.

Zasięg zrealizowanych przedsięwzięć edukacyjno-promocyjnych oraz informacyjnych (opracowano na podstawie prowadzonego w ZPK rejestru zdarzeń edukacyjno-promocyjno-informacyjnych oraz danych szacunkowych) – 6 903 osoby.

Budowa, remont, adaptacja obiektów służących prowadzeniu edukacji ekologicznej: w 2013 r. przeprowadzono drobne naprawy i konserwacje na dwóch ścieżkach edukacyjnych (Dolina Kulawy i Leśno Kręgi Kamienne).

Ochrona przyrody: 0,2 ha, 6150 mb linii brzegowej jezior (usuwanie gatunków roślin obcych inwazyjnych).

Liczba gatunków z czerwonej księgi, gatunków zagrożonych, chronionych w wyniku realizacji przedsięwzięć (szt.): włośchatka, puchacz, puszczyk, zimorodek, żuraw (gatunki bezpośrednio objęte działaniami ochronnymi lub edukacyjno-promocyjnymi).

Obszary chronione krajowe i Natura 2000 na które wpłynęła realizacja zadania:

- Zaborski Park Krajobrazowy (powierzchnia 34 026 ha);
- Rezerwat przyrody „Nawionek” (powierzchnia 10,67 ha);
- Rezerwat przyrody „Bagno Stawek” (powierzchnia 40,80 ha);
- Rezerwat przyrody „Jezioro Laska” (powierzchnia 70,40 ha);
- Rezerwat przyrody „Jezioro Małe Łowne” (powierzchnia 37,83 ha);
- Rezerwat przyrody „Piecki” (powierzchnia 19,42 ha);
- Rezerwat przyrody „Dolina Kulawy” (powierzchnia 155,41 ha);
- Rezerwat przyrody „Moczadło” (powierzchnia 26,17 ha);
- Wielki Sandr Brdy PLB 220001 (powierzchnia 37 106,2 ha);
- Sandr Brdy Sandr Brdy PLH 220026 (powierzchnia 7 492,6 ha);
- Doliny Brdy i Chociny PLH 220058 (powierzchnia 1 455,76);
- Czerwona Woda pod Babilonem PLH 220056 (powierzchnia 821,12 ha);
- Las Wolność PLH 220060 (powierzchnia 335,29 ha).

Pkt. 7. Dofinansowanie działalności Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych – Park Krajobrazowy „Dolina Słupi” w zakresie ochrony przyrody i edukacji ekologicznej.

Ochrona i monitoring cennych gatunków ryb w dorzeczu Słupi

- opracowano wyniki inwentaryzacji gniazd tarłowych salmonidów z roku 2012 z dorzecza Słupi (m.in. wprowadzono zinwentaryzowane gniazda do bazy GIS, utworzono mapy itp);
- prowadzono stały monitoring wędrówek ichtiofauny przez słupskie przepławki oraz prowadzono bieżącą konserwację i opiekę nad skanerem. W ramach zadania m.in. wymieniono linkę do dźwigu wyciągającego skaner, czyszczono na bieżąco kamerę i kraty z rumoszu drzewnego i śmieci, zgrywano wyniki itp.
- wykonano odłowy narybku troci wędrownej na tarliskach w rzekach dorzecza Słupi dostępnych dla ryb anadromicznych. Przelowiono stanowiska na następujących rzekach: Gnilna, Basienica, Kamieniec, Głaźna, Kwacza, Żelkowa Struga, Żelkowa Woda, Kamienna i Skotawa. Duże ilości narybku – świadczącego o skutecznym tarle – odłowiono na Basienicy, Głaźnej i w starym korycie Skotawy. Stwierdzono też prawie zupełny brak ryb w rzece Kwaczej - co jest dowodem na wykłusowanie tej rzeki. Wyniki odłowów przekazano do IRŚ Gdańsk.
- dokonano przerzutu tarlaków troci wędrownej ze starego koryta rzeki Skotawy po zakończeniu remontu elektrowni w Skarszewie Dolnym. Przerzucono powyżej elektrowni 26 sztuk troci wędrownej ratując tym samym ryby przed wykłusowaniem.
- w dniach 04-08 listopada 2013 r. oraz 12-15 listopada 2013 r. zorganizowano po raz kolejny „Warsztaty tarliskowe”. Łącznie w warsztatach wzięło udział 17 osób (I turnus - 8, II turnus - 9 osób). Uczestnikami byli studenci kierunków rybackich z: Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie i Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie; pracownicy parków krajobrazowych – Trójmiejskiego, Wdzydzkiego i Zaborskiego oraz pracownik naukowy z Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie. Warsztaty składały się z wykładów związanych z tematyką wodną i chronionymi siedliskami przyrodniczymi oraz z zajęć terenowych, obejmujących: odłowy tarlaków, ich znakowanie oraz badania radiotelemetryczne, inwentaryzacje gniazd tarłowych salmonidów, zapoznanie się z efektami zrealizowanych przez Park projektów, tj.: renaturyzacją rzeki Kwaczy, budową sztucznych tarlisk, budową przepławek wraz z ich wyposażeniem, pomiar przepływu wody przy użyciu młynka hydrometrycznego, zapoznano uczestników z metodyką posługiwania się niwelatorem w kontekście wykonywania profili podłużnych i poprzecznych fragmentu doliny rzecznej, pomiarach spadku hydraulicznego rzeki, budowy sztucznych tarlisk dla gatunków

- zakupiono także baterie do przenośnego agregatu prądotwórczego służącego do badań ichtiofauny;

Odtwarzanie stanowisk cennych gatunków makrofitów w wybranych ciekach dorzecza Słupi

- W ramach przygotowań do realizacji tego zadania przygotowano procedurę oraz zakupiono wodery i buty do brodzenia w rzekach i okulary polaryzacyjne.

- W czerwcu rozpoczęto rozsadzanie włosieniczników w wytypowanych rzekach dorzecza Słupi. Dokonano wsiedleń tych makrofitów do następujących cieków: Głaźnej od Głobina do ujścia do Słupi – 7 stanowisk; Ciek Hamera – 2 stanowiska; Kamiennej od przepustu drogowego w Łysomicach do ujścia do Słupi; rzeki Skotawy od elektrowni wodnej w Skarszewie Dolnym do jej ujścia do Słupi – 3 wytypowane stanowiska; Warblewska Struga od Warblewa do ujścia do Skotawy – kilkadziesiąt stanowisk, Brodek od Wierszyńskiego Młyna do ujścia do Słupi – 3 stanowiska, Kamienica i Stara Słupia poniżej Kamieńcza – 3 stanowiska.

- W III kwartale b.r. kontynuowano rozsadzanie włosieniczników w wytypowanych rzekach dorzecza Słupi. Dokonano dalszych wsiedleń tych makrofitów do następujących cieków: Głaźnej od Głobina do ujścia do Słupi – 4 stanowiska; rzeki Skotawy od elektrowni wodnej w Skarszewie Dolnym do jej ujścia do Słupi – 2 wytypowane stanowiska; Słupia przy moście w Leśnym Dworze – 2 stanowiska. Dotychczasowe obserwacje wsiedlonych makrofitów pozwalają stwierdzić, że **działania podjęte w 2013 r zakończyły się dużym sukcesem**. Większość wsadzonych roślin przyjęła się, do ostatecznej oceny wsiedleń konieczny jest dalszy monitoring.

Czynna ochrona nietoperzy

W ramach tego punktu przeprowadzono szereg działań, także edukacyjnych.

- W lutym przeprowadzono inwentaryzację zimowisk nietoperzy na terenie parku i otuliny wspólnie z kołem chiropterologów przy Uniwersytecie Gdańskim pod nadzorem Mateusza Ciechanowskiego. Łącznie skontrolowano ponad 30 obiektów i stwierdzono ponad 130 nietoperzy z 5 gatunków, najcenniejszym stwierdzeniem było 10 mopków zimujących na terenie naszego Parku.

- W marcu wymieniano uszkodzone budki dla nietoperzy: łącznie wymieniono 30 budek typu Stratmann, 2 typu Issel i 2 typ angielski. Ponadto zostały rozwieszane nowe budki trocinobetonowe w liczbie 24sztuk.

- Zakupiono siatki ultra cienkie i tyczki do odłowów nietoperzy, zakupiono rejestrator cyfrowy do zapisów głosów nietoperzy.

- W maju naprawiono kratę w zimowisku nietoperzy w starym nasypie kolejowym w pobliżu wsi Soszyca.

- Przeprowadzono monitoring skrzynek rozrodczych dla nietoperzy, kontrolę 332 skrzynek typu Stratmann, Issel, angielskiego oraz skrzynek trocinobetonowe.

- Dokonano inwentaryzacji nietoperzy na dwóch wybranych stanowiskach w otulinie południowo-wschodniej (ujście Słupi do J. Żukowskiego i wyjście z J. Żukowskiego) polegającej na odłowach w sieci i nasłuchach detektorowych - prace prowadzono w ramach

zorganizowanego obozu koła chiropterologów Uniwersytetu Gdańskiego na terenie południowo-wschodniej części otuliny Parku.

- W październiku 2013 r. pracownicy PKDS wykonali ogrodzenie studni „kolejowej” dla nietoperzy. W dniu 3. października 2013 r. dokonano kontroli zabezpieczenia zimowisk dla nietoperzy

- Pracownik Parku Józef Wysiński w ramach podnoszenia kwalifikacji i wiedzy z dziedziny hiropterologii wziął czynny udział w badaniach telemetrycznych nocka łydkowłosego w Widnie.

- W Parchowie (07.01.2013) i Łubnie (17.01.2013) odbyły się prelekcje dotyczące biologii nietoperzy, przeprowadzono ankietę wśród uczniów na temat możliwości hibernacji nietoperzy na terenie ich zamieszkiwania.

- W dniu 12.02 przeprowadzono prelekcje na temat nietoperzy w Smołdzinie - świetlica wiejska, Gardna Wielka - sala gimnastyczna przy szkole.

Monitoring sów na terenie PKDS

Dokonano w marcu 2 wyjazdy na nasłuchiwanie sów. W kwietniu wykonano 2 wyjazdy terenowe, a w maju - 4 wyjazdy na nasłuchy nocne, których celem było określenie aktualnej liczebności sów oraz porównanie wyników z wcześniej zebranymi danymi. Kontrole prowadzono w granicach 5 obszarów kluczowych dla włośchatki: Żelkówko, Łysomice, Zalewy Słupi, Ryczyn i Godzierz, a także stanowisko przy Trakcie Wierszyńskim. Dodatkowo skontrolowano miejsca występowania puchacza – 6 znanych wcześniej stanowisk. W ramach nocnych nasłuchów w 2013 roku zinwentaryzowano jedno stanowisko puchacza, 5 stanowisk sóweczki i 19 stanowisk puszczyka (z których 10 znajdowało się na obszarach kluczowych i Trakcie Wierszyńskim, pozostałe na trasie przejazdu), natomiast nie stwierdzono zajętych rewirów przez włośchatki.

Przetransportowanie wysp dla rybitwy rzecznej i monitoring rybitw

- Wykonano 2 wyjazdy terenowe w celu lokalizacji wysp po zejściu pokrywy lodowej. W efekcie na Jeziorze Jasień ostały się 3 moduły. 24.04 stwierdzono brak wysp, fakt ten zgłoszono na policję, z prokuratury otrzymano pismo o umorzeniu postępowania wobec niemożności wykrycia sprawców kradzieży. 24.05 zakotwiczone 2 odnalezione moduły. 26.06.2013 r. na wyspach stwierdzono jedną samicę krzyżówki wysiadującą jaja.

- Zakupiono lornetkę do monitoringu ptaków.

- W związku z opracowywaniem planu zadań ochronnych dla PLB „Dolina Słupi” przez RDOŚ Gdańsk zrezygnowano z planów przetransportowania wysp z jeziora Jasień.

- W listopadzie 2013 r. dokonano kontroli wysp dla rybitwy rzecznej na J. Jasień. W jej trakcie przymocowano sztuczne wyspy do drzewa na jednej z naturalnych wysp na jeziorze w celu przeciwdziałania znoszeniu wysp przez krę w czasie zimy.

Czynna ochrona mokradel

W ramach tego zadania przeprowadzono procedury wyłonięcia wykonawców oraz wykonano:

- usunięcie zadrzewień i zakrzaczeń z dz. nr 192 w granicach projektowanego rezerwatu przyrody „Gogolewko” w następującej ilości biomasy: brzoza brodawkowata – 67 sztuk,

sosna zwyczajna 8 sztuk i 2700 m² krzewów wierzby. W związku z realizacją zadania wykonano 2 wyjazdy, w celu nadzoru i odbioru prac.

- Wykonano ręczne koszenie mechowisk, półnaturalnych łąk i turzycowisk na powierzchni 15 ha (dz. nr nr 192 i 161/2), w granicach projektowanego rezerwatu przyrody „Gogolewko”, zlokalizowanego na terenie północnej otuliny Parku. W związku z realizacją zadania wykonano 4 wyjazdy terenowe, w celu nadzoru i odbioru prac.

- Zgodnie z istniejącą metodyką przeprowadzono monitoring wybranych obiektów torfowiskowych, które ze względu na swój charakter reprezentują cenne, chronione siedliska przyrodnicze, niezwykle wrażliwe na wszelkie przejawy antropopresji. W przypadku każdego obiektu ustalano jego lokalizację przy pomocy systemu GPS, wyznaczano transekt i wykonywano po 3 zdjęcia fitosocjologiczne metodą Braun-Blanqueta, sporządzano dokumentację fotograficzną oraz wypełniano karty obserwacji siedliska. W obrębie niektórych powierzchni zaobserwowano wiele zmian które zaistniały na przestrzeni lat, tj. zwiększony udział trzęślicy modrej, co świadczy o przesuszeniu siedliska, ekspansję trzciny pospolitej, będącą wyrazem eutrofizacji zbiornika na którym rozwinęło się torfowisko, czy znamiona naturalnej sukcesji roślinności. Zmiany te znalazły odzwierciedlenie w wartościach wskaźników uwzględnianych w metodyce. Dzięki realizacji przedmiotowego działania zdobyto niezwykle ważne informacje na temat kondycji jednych z najbardziej wartościowych obiektów przyrodniczych znajdujących się na terenie Parku, a w efekcie zaproponowano odpowiednie zabiegi ochronne w stosunku do niektórych z nich. Na potrzeby monitoringu wykonano 5 wyjazdów w teren. Natomiast jeden wyjazd poświęcono na mniej szczegółowy monitoring niektórych mokradeł, obejmujący inwentaryzację ich walorów przyrodniczych, wykonanie spisów florystycznych, ocenę stanu uwodnienia i zaproponowanie zabiegów ochronnych.

Zagospodarowanie turystyczne Parku

- Wykonano tabliczki informacyjne w ilości 180 szt. oraz tabliczki kierunkowe do oznakowania trasy rowerowej pn „Szlak Elektrowni Wodnych”, biegnącej przez teren parku o długości 110 km. Tabliczki zostały umieszczone na drewnianych słupkach i ustawione w terenie. Cała trasa rowerowa oznakowana jest tabliczkami kierunkowymi, które są częściowo niszczone. Zniszczone tabliczki są przez nas wykonywane i na nowo montowane na metalowych stojakach – wykonano 17 tabliczek kierunkowych.

- W miesiącu lutym zorganizowaliśmy kilka spotkań z zainteresowanymi stronami, które informowały nas o potrzebach turystów rowerowych odwiedzających nas park. Spotkania odbyły się w urzędach gmin z terenu parku oraz z przedstawicielami Stowarzyszenia Rowerowego „Szprycha” i PTTK oddział w Słupsku.

- Przygotowane przez nas atrakcje turystyczne zostały przedstawione podczas Gdańskich Targów Turystycznych w dniach 19- 21 kwietnia 2013r.

- Oznakowano nowe pomniki przyrody w ilości 32 drzew pomnikowych dla których zostały przygotowane tabliczki opisowe wraz ze słupkiem.

- odnowiono waitę na ścieżce przyrodniczej w Gałąźni Małej;

- Wyremontowana została wiata turystyczna w m. Krępa wraz z tablicą informacyjną o „sztucznym tarlisku” nad rzeką Głaźną.

- Współpraca przy organizacji I Rajdu Rowerowego „Szlakiem Doliny Słupi”. W dwudniowym rajdzie uczestniczyły 34 osoby, przebiegał on trasą ze Słupska do Jasienia. Ustawione zostały nowe stojaki kierunkowe oraz przestawione niektóre stare które mają za zadanie informowanie o wyborze i kierunku jazdy. Ustawiono 3 nowe stojaki. Trasa ze względu na swoją atrakcyjność przyciąga coraz więcej turystów. Wszystkie uwagi co do oznakowania są na bieżąco poprawiane, uzupełniane.
- W miejscach parkingowych ustawione zostały aktualne mapy parku w ilości 20 szt.
- Przygotowanie wystawy pn. „Jeziora Pomorza”, która to była wystawiona w Akademii Pomorskiej, Urzędzie Marszałkowskim oraz na Wojewódzkich Dożynkach w Lubaniu.
- W przygotowaniu jest informator o przebiegu trasy rowerowej, atrakcjach trasy.
- Kontynuowano prace związane z inwentaryzacją drzew pomnikowych w gminach leżących na terenie Parku w ramach prac przygotowawczych do udziału w projekcie organizowanym przez Lokalną Grupę Rybacką „Pojezierze Bytowskie”.
- W ramach przeglądu oznakowania granic parku tablicami zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska, wykonano 35 tablic które zostały ustawione w terenie.
- w IV kwartale dokonano przeglądu i naprawy oznakowania na trasie rowerowej przebiegającej przez teren parku - wymieniono 12 tabliczek kierunkowych wraz ze stojakami
- zakupiono tarcicę iglastą do utrzymania zagospodarowania turystycznego Parku
- wykonano tablice informacyjne do oznakowania zabytkowego cmentarza w m. Łysomicki

Edukacja ekologiczna

W 2013 roku w ramach zadania „Edukacja ekologiczna” zrealizowano zaplanowane spotkania i imprezy. Zrezygnowano z realizacji konkursu dla gimnazjalistów z miasta Słupska na projekt edukacyjny, naszym partnerem przy realizacji tego przedsięwzięcia był Miejski Ośrodek Doradztwa Metodycznego, który decyzją Rady Miasta Słupska, który został zlikwidowany. Nie odbył się także Rajd „Tarlisko 2013”, planowany na dzień 7.12.2013. Odwołanie imprezy nastąpiło z powodu silnego wiatru (huragan Ksawery) i istniejącego zagrożenia zdrowia i życia.

Łącznie z zajęć edukacyjnych prowadzonych w naszej sali lub w terenie skorzystało 3566 osób.

Około 2600 osób uczestniczyło w akcjach edukacyjnych i imprezach plenerowych m in. „Bioróżnorodność – poznaj by zachować” w Gdyni, Rodzinnego Pikniku Ekologicznego organizowanego przez Słowiński Park Narodowy w Czołpinie oraz Dożynek Wojewódzkich w Lubaniu, gdzie prezentowaliśmy zagadnienia związane z Rokiem Jezior Pomorza.

Przeprowadzone były także prelekcje w szkołach w związku z realizacją zadania „Czynna ochrona nietoperzy” (zajęcia prowadził Pan Józef Wysiński) . W ciągu całego roku prowadzona była edukacja ekologiczna zarówno z naszej sali edukacyjnej, w terenie jak i w szkołach, świetlicach, bibliotekach. Wspólnie z Miejskim Ośrodkiem Doradztwa Metodycznego i Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli przeprowadzono 2 krotnie szkolenia dla nauczycieli.

PK Dolina Słupi był organizatorem lub współorganizatorem następujących konkursów i imprez:

- 15 stycznia 2013 etap parkowego konkursu „Poznajemy Parki Krajobrazowe Polski”,

- 18 marca 2013 przeprowadzono rozgrywki półfinałowe konkursu „Chronimy przyrodę w naszym regionie”,
- 21 marca 2013 konkurs literacko- plastyczny dla szkół podstawowych z powiatów słupskiego i bytowskiego oraz miasta Słupska z okazji Roku Jezior Pomorza- „Na mapie świata jest takie miejsce”. W ramach konkursu powstały baśnie i bajki o jeziorach pomorskich. Współorganizatorami konkursu były: Miejska Biblioteka Publiczna w Słupsku oraz Biblioteka Gminna w Kobylnicy. Laureaci uczestniczyli w warsztatach dramowych w Niepogłędziu. *W ramach środków z WFOŚ i GW zapewniono transport dzieci oraz nagrody i poczęstunek dla uczestników konkursów, zapewniono zajęcia z instruktorem,*
- 22 marca 2013 XIII konkurs regionalny dla szkół podstawowych „My i las”. Organizatorzy konkursu: Szkoła Podstawowa nr 6 w Słupsku, PK „Dolina Słupi” i Miejski Ośrodek Doradztwa Metodycznego w Słupsku. *W ramach środków z WFOŚ i GW zapewniono transport dzieci oraz nagrody dla uczestników konkursów,*
- 12 kwietnia 2013 –Promocja książki ”Jezioro lobeliowe” w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Słupsku. Było to podsumowanie konkursu dla szkół podstawowych z okazji Roku Jezior Pomorza,
- 19 kwietnia 2013 - Eko-zabawa pn. „Ekologia w wierszu, tańcu i piosence”- to jedno z przedsięwzięć realizowanych przez Przedszkole nr 5 z udziałem Parku i PGK w Słupsku z okazji obchodów Dnia Ziemi . Ideą wspólnej zabawy jest promowanie zdrowego stylu życia w zgodzie z naturą, poszanowanie przyrody i wyrabianie w młodych ludziach poczucia odpowiedzialności za stan naszego środowiska. W imprezie uczestniczyło 150 dzieci z Miejskich Przedszkoli nr 5, 6 i 7 oraz zerówka i pierwszaki ze Szkoły Podstawowej nr 9 w Słupsku. *W ramach środków z WFOŚ i GW zapewniono nagrody dla klas biorących udział w konkursach,*
- 22 kwietnia 2013- finał konkursu „Chronimy przyrodę w naszym regionie”. Organizatorami konkursu byli Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych Oddział Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”, Miejski Ośrodek Doradztwa Metodycznego w Słupsku, Gimnazjum nr 4 w Słupsku, Liceum Plastyczne w Słupsku. Do ścisłego finału dotarło pięć szkół, które walczyły o nagrodę dla zespołu. W wyniku ostatecznej klasyfikacji I miejsce i dwudniowy pobyt w Ośrodku Edukacji Ekologicznej w Szymbarku, dofinansowany przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku wywalczyła Szkoła Podstawowa nr 10 w Słupsku , II miejsce i wizytę oraz zajęcia w Słowińskim Parku Narodowym zdobyła drużyna ze Szkoły Podstawowej w Kwakowie , natomiast drużyna ze Szkoły Podstawowej w Kobylnicy laureaci III miejsca zostali zaproszeni przez Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku do złożenia wizyty i udziału w zajęciach edukacyjnych w Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie. *W ramach środków z WFOŚ i GW zapewniono: materiały papiernicze niezbędne do przygotowania konkursu, nagrody dla zwycięzców, wyżywienie klasy podczas pobytu w Szymbarku, przejazdy autokarem do Szymbarka, Swołowa i SPN,*
- 11 maja 2013 -Piknik ekologiczny na lotnisku w Krępie, zorganizowany wspólnie z Gminnym Ośrodkiem Kultury Gminy Słupsk. *W ramach środków z WFOŚ i GW zapewniono transport dzieci,*

- 18 maja 2013 - „Blżej natury”- rajd Nordic Walking i akcja ekologiczna w Krępie. Marsz z kijkami, zbiórka elektrośmieci, sadzenie drzewek i zarybianie to najważniejsze punkty imprezy, której byliśmy współorganizatorami. Miłośnicy nordic walking spotkali się przy bibliotece Akademii Pomorskiej w Słupsku. Ci którzy przybyli na strat wcześniej, zwiedzili bibliotekę i naszą wystawę „Lasy- zielony skarb Pomorza” . Trasa marszu przebiegała min. przy sztucznym tarlisku na rzece Głaźnej, gdzie uczestnicy wędrowki zostali zaproszeni przez pracownika Parku na krótką pogadankę o projekcie czynnej ochrony ryb łososiowatych w Słupi i jej dopływach. *W ramach środków z WFOŚ i GW zapewniono transport dzieci oraz nagrody dla uczestników konkursów,*
- 22 maja 2013- „Bioróżnorodność – poznaj by zachować”- impreza odbyła się w przed Akwarium Gdyńskim w ramach Bałtyckiego Festiwalu Nauki. W tym roku tematem przewodnim były jeziora pomorskie. Stoisko PKDS przedstawiło tematykę związaną ze strefami jeziora. Przygotowaliśmy dużą tablicę magnetyczną ze strefami jeziora i jego mieszkańcami. *W ramach środków z WFOŚ i GW zakupiono materiały do przygotowania tablicy (blacha, folie, taśmy, farby) oraz zamówiono wydruki na folii samoprzylepnej,*
- 5 czerwca 2013 - XXII Międzyszkolny Konkurs Wiedzy o Ochronie Przyrody i Parku Krajobrazowym „Dolina Słupi” „Jeziora – ostoje bioróżnorodności” w konkursie wzięło udział 9 gimnazjów z: Kobylnicy, Nożyna, Dębicy Kaszubskiej, Czarnej Dąbrówki, Parchowa, Borzytuchomia, Niepogłędzia i dwa gimnazja z Bytowa. Młodzież uczestniczyła w warsztatach terenowych na ścieżce „Szlakiem pięciu jezior”. *W ramach środków z WFOŚ i GW zapewniono transport na warsztaty terenowe, nagrody dla zwycięzców oraz poczęstunek podczas warsztatów i w trakcie finału konkursu,*
- 12 czerwca 2013 - „Ekolandia” konkurs dla szkół podstawowych z gminy Kobylnica. „Najpierw były płazy, później gady”. Konkurs był połączony z warsztatami terenowymi. *W ramach środków z WFOŚ i GW zakupiono nagrody dla zwycięzców,*
- 17 czerwca 2013 „Z czego się składa ciało owada ?... czyli entomologiczne dylematy przedszkolaków”- warsztaty entomologiczne w których wzięło udział 60 przedszkolaków z Dębicy Kaszubskiej, Kobylnicy i Kwakowa. *W ramach środków z WFOŚ i GW zapewniono transport, instruktora do prowadzenia zajęć, nagrody książkowe dla przedszkoli oraz zakupiono pomoce dydaktyczne do prowadzenia zajęć,*
- 20.06. 2013 Szkolenie dla nauczycieli organizowane wspólnie z Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku pn. Rozpoznawanie chronionego siedliska – „Rzeki nizinne i podgórskie ze zbiorowiskami włosieniczników”,
- 29-30 czerwca 2013 - *I Rajd Rowerowy Doliną Słupi* organizowany we współpracy ze Stowarzyszeniem Szprycha . Rajd był oficjalnym otwarciem ścieżki rowerowej, której autorem i wykonawcą jest Park Krajobrazowy Dolina Słupi. *W ramach środków z WFOŚ i GW zapewniono nagrody dla uczestników konkursów ekologicznych oraz poczęstunek,*
- 9-15 lipca 2013 – przeprowadzono zajęcia dla 3 grup uczestniczących w półkoloniach na terenie miasta Słupska,
- sierpień - grudzień 2013 – opracowanie regulaminu i przeprowadzenie konkursu plastycznego i warsztatów terenowych w dniu 23.09.2013 dla wychowanków Specjalnego Ośrodka Szkolno- Wychowawczego w Damnicy filia w Machowinku. W ramach środków

z WFOŚ i GW zapewniono nagrody w konkursie, transport na warsztaty terenowe oraz poczęstunek dla uczestników,

- 7 września 2013 – udział w Rodzinnym Pikniku ekologicznym w Czołpinie organizowanym przez Słowiński Park Narodowy,
- 15 września 2013 - udział w Dożynkach Wojewódzkich w Lubaniu- prezentacja stoiska związanego z Rokiem Jezior Pomorza,
- 20 września 2013 – w ramach współpracy z Biblioteką Akademii Pomorskiej w Słupsku, zorganizowano warsztaty terenowe na słupskich przepławkach dla uczestników Ogólnopolskiej konferencji „Ekologia informacji w środowisku lokalnym”,
- 1-2 października 2013 –wystawa grzybów w siedzibie Parku. Na wystawie zgromadzono ponad 50 gatunków grzybów, przygotowano wystawę zdjęć grzybów chronionych. Dla każdej z 20 grup odwiedzających wystawę przygotowano prelekcję o znaczeniu i potrzebie ochrony grzybów,
- 29 października 2013 - Zajęcia terenowe dla nauczycieli pn. „Ochrona naturalnego tarła troci i łososa w dorzeczu Słupi”. Wyjazd nad rzekę Kwaczę, inwentaryzacja gniazd tarłowych,
- 7 listopada 2013 - przygotowanie i przeprowadzenie etapu szkolnego i gminnego (12.12.2013) Ogólnopolskiego Konkursu „Poznajemy Parki Krajobrazowe Polski”.
- 4-15 listopada 2013 - 2-tygodniowe warsztaty tarliskowe dla studentów i osób zainteresowanych tematyką.(opisane szczegółowo w pkt.1 sprawozdania),
- Grudzień 2013- Podsumowanie konkursu fotograficznego z okazji Roku Jezior Pomorza pn. „Jeziora w Parku Krajobrazowym Dolina Słupi”, *W ramach środków z WFOŚ i GW zapewniono nagrody dla uczestników konkursu.*

Ponadto w ramach zadania edukacja ekologiczna uzupełniono bazę dydaktyczną PKDS. W ramach środków z WFOŚ i GW zakupiono pomoce dydaktyczne, plansze i gry, materiały do wykonania pomocy, a także zakupiono karmę i akcesoria do utrzymania akwarium w sali edukacyjnej PKDS.

Zakup literatury fachowej do biblioteki Parku, udział w szkoleniach i konferencjach związanych z edukacją i ochroną przyrody.

W roku 2013 zakupiono 55 pozycji do biblioteki PKDS.

Pracownicy uczestniczyli w różnorodnych szkoleniach, warsztatach i konferencjach:

- Udział w szkoleniu poświęconemu tematowi właściwego zarządzania zadrzewieniami pt. „Drzewa w otwartym krajobrazie – instrukcja obsługi”
- 2.03-4.03.13 udział w ogólnopolskiej konferencji chiropterologiczne (J.Wysiński)
- Udział w szkoleniu "Eko-mediator promotorem zrównoważonego rozwoju" (M.Miller)
- Udział w warsztatach herpetologicznych w Szymbarku – 16.04.2013 (A. Kasprzak, A. Grzybowski, E. Ahmad)
- Szkolenie „Odpady- śmieci czy surowce?” 26.04. 2013 (A. Kasprzak)

- Udział w warsztatach ornitologicznych w Schodnie 15-17.05.2013 (A. Kasprzak, E.Ahmad)
- Udział pracownika Parku w konferencji podsumowującej projekt Miejskiego Ośrodka Doradztwa Metodycznego „ Słupsk w sercu przedszkolaka” – 16.05.2013 (Andrzej Grzybowski)
- Szkolenie „Odpady- śmieci czy surowce?” 26.04. 2013 (A. Kasprzak)
- Udział w wyjeździe studyjnym LIFE+ : Słowacja, Austria, Włochy, 1-9.06.2013 r. Elwira Ahmad
- 2 - 5 lipca 2013 r. 2 pracowników PKDS wzięło udział w warsztatach dotyczących metod hydromorfologicznej oceny wód płynących (RHS) oraz makrofitowej metody oceny rzek (MMOR), które odbyły się w Zielonej Szkole w Schodnie, na terenie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego.
- 1-5 lipca 2013 –udział pracownika PKDS (Anna Kasprzak) w Letniej Szkole Liderów Ekologii w Spale organizowanej przez Fundację „Nasza Ziemia”
- 24 lipca 2013 -udział w warsztatach dotyczących pachnicy dębowej w ZPK (A.Kasprzak)
- 16-18 września 2013 - udział w szkoleniu dla edukatorów w Zielonej Szkole w Schodnie. (Anna Kasprzak)
- 7 października 2013- udział w warsztatach mykologicznych w Tucholskim PK – (A. Kasprzak, E. Ahmad)
- 25 października 2013 – udział w szkoleniu organizowanym przez CIEE w Gdańsku pn. „Jeziora wielkie archiwa przyrody”- (A. Kasprzak, E. Ahmad)
- Szkolenie dla edukatorów w Błękitnej Szkole we Władysławowie 25-26 listopada 2013 - (A. Kasprzak)
- W dniach 28-29 listopada kierownik PKDS Marcin Miller wziął udział w konferencji merytorycznej dotyczącej udrażniania rzek, organizowanej przez Klaster Ochrony i Monitoringu Zwierząt, która odbyła się w Hotelu EKWOS w Grębiszewie k/Mińska Mazowieckiego
- Konferencja GIS w Fojutowie (listopad 2013)- (E. Ahmad)

Efekt ekologiczny zadania „Dofinansowanie działalności Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych – Park Krajobrazowy „Dolina Słupi” w zakresie ochrony przyrody i edukacji ekologicznej”

Liczba odbiorców działań edukacyjnych objętych przedsięwzięciem:

Łącznie z zajęć edukacyjnych prowadzonych w naszej sali lub w terenie skorzystało 3566 osób. W warsztatach tarliskowych uczestniczyło 17 osób.

Około 2600 osób uczestniczyło w akcjach edukacyjnych i imprezach plenerowych m in. „Bioróżnorodność – poznaj by zachować” w Gdyni, Rodzinnego Pikniku Ekologicznego organizowanego przez Słowiński Park Narodowy w Czołpinie oraz Dożynek Wojewódzkich w Lubaniu, gdzie prezentowaliśmy zagadnienia związane z Rokiem Jezior Pomorza.

Zasięg zrealizowanych przedsięwzięć edukacyjno-promocyjnych oraz informacyjnych (opracowano na podstawie prowadzonego w PKDS rejestru zdarzeń edukacyjno-promocyjno-informacyjnych oraz danych szacunkowych) – 6 183 osoby.

Budowa, remont, adaptacja obiektów służących prowadzeniu edukacji ekologicznej: w 2013 r. przeprowadzono drobne naprawy i konserwacje na ścieżce przyrodniczej w Gałąźni Małej oraz oznakowano tabliczkami opisowymi 32 pomniki przyrody. Ustawiono 20 tablic z mapami Parku na parkingach leśnych.

Ochrona przyrody:

- usunięto naloty wierzby i brzozy w projektowanym rezerwacie „Gogolewko” z powierzchni ok. 5 ha, w następującej ilości biomasy: brzoza brodawkowata – 67 sztuk, sosna zwyczajna 8 sztuk i 2700 m² krzewów wierzby.
- Wykonano ręczne koszenie mechowisk, półnaturalnych łąk i turzycowisk na powierzchni 15 ha (dz. nr nr 192 i 161/2), w granicach projektowanego rezerwatu przyrody „Gogolewko”
- Reintrodukowano reofilne włosieniczniki na ponad 30 km biegu rzek dorzecza Słupi na następujących rzekach:
Głaźna od Głębina do ujścia do Słupi – 7 km biegu rzeki;
  - Ciek Hamera – ok 1,2 km;
  - Kamienna od przepustu drogowego w Łysomicach do ujścia do Słupi – 5,8 km biegu rzeki;
  - Skotawa od elektrowni wodnej w Skarszewie Dolnym do jej ujścia do Słupi – 2.5 km biegu rzeki;
  - Warblewska Struga od Warblewa do ujścia do Skotawy – ok. 7,5 km biegu rzeki,
  - Brodek od Wierszyńskiego Młyna do ujścia do Słupi – 4 km biegu rzeki,
  - Kamienica i Stara Słupia poniżej Kamieńcza – ok . 1 km,
  - Słupia przy moście w Leśnym Dworze i stare koryto Słupi przy Konradowie – ok. 1,5 km biegu rzeki

Liczba gatunków z czerwonej księgi, gatunków zagrożonych, chronionych w wyniku realizacji przedsięwzięć (18 szt.):

łoś atlantycki, włośchatka, puchacz, puszczyk, sóweczka, zimorodek, żuraw, rybitwa rzeczna, mopek, nocek łydkowłosy, borowiec wielki, karlik malutki, karlik większy, karlik drobny, nocek Natterera, nocek rudy, gacek brunatny i mroczek późny (gatunki bezpośrednio objęte działaniami ochronnymi lub edukacyjno-promocyjnymi).

Obszary chronione krajowe i Natura 2000 na które wpłynęła realizacja zadania:

- Park Krajobrazowy „Dolina Słupi” (powierzchnia 37 040 ha);
- oso „Dolina Słupi” PLB 220002 (powierzchnia 37471,84 ha);
- soo „Dolina Słupi” PLH 220052 (powierzchnia 6991,5 ha);
- soo „Jeziora lobeliowe koło Soszycy” PLH 220039 (powierzchnia 132,40 ha);
- Rezerwat przyrody „Dolina Huczka” (powierzchnia 11,95 ha).

Pkt. 8 Dofinansowanie działalności Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych w zakresie ochrony przyrody i edukacji ekologicznej.

Warsztaty dla lokalnych samorządów z terenów Parków Krajobrazowych wchodzących w skład PZPK

W ramach dofinansowania działalności PZPK w ramach działań wspólnych zostały przeprowadzone warsztaty dla lokalnych samorządów z terenów Parków Krajobrazowych tzw. „Dzień Samorządowca”. Wszystkie Parki zorganizowały warsztaty przyrodnicze dla pracowników samorządów lokalnych – gmin i starostw powiatowych. Pracownicy samorządów – głównie z wydziałów środowiska i zagospodarowania przestrzennego pogłębili swoje wiadomości z zakresu ochrony przyrody, zasobów przyrodniczych oraz poznali największe problemy związane z ochroną w Parkach jak również podzielili się swoimi problemami spotykanymi w codziennej pracy. Wspólnie pracownicy Parków i samorządów podjęli próbę wspólnego rozwiązania tych problemów. W ramach tegorocznego „Dnia samorządowca” w NPK odbył się rejs kutrem po Zatoce Puckiej, w ZPK rajd rowerowy, TPK – piesza wycieczka po Trójmiejskim Parku Krajobrazowym, PKMW – wyjazd terenowy na zbiorniki wodne w Parku i otulinie oraz do RP „Mewia Łacha”, KPK – piesza wycieczka wokół J. Lubygość oraz zwiedzanie rezerwatu „Staniszewskie Błoto”, PKDS – spotkanie poświęcone ogrodom przyjaznym naturze. W lipcu odbyły się warsztaty we Wdzydzkim Parku Krajobrazowym pn. „Bioróżnorodność różnych typów troficznych jezior Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego”. W porównaniu z rokiem ubiegłym obserwujemy większe zainteresowanie warsztatami, a już w tym roku przedstawiciele samorządów deklarowali swój udział w roku następnym.

Dzień Bioróżnorodności

W tym roku po raz drugi wszystkie parki Pomorskiego Zespołu zaprezentowały swoje stoiska w Gdyni 22 maja w ramach akcji „Bioróżnorodność – poznaj by zachować” zorganizowanego przez CIIEE w Gdańsku. Stoiska poszczególnych Parków prezentowały następujące zagadnienia: Dolina Słupi przybliżała strefy występujące w jeziorach. Dowiadując się jak przebiegały procesy tworzenia różnych typów jezior, poznawano ich genezę w Kaszubskim Parku Krajobrazowym. Pokazano także dwojaki charakter Zatoki Puckiej, jej słodko- i słonowodne oblicze objawione wyjątkową fauną i florą. Dzięki temu można lepiej zrozumieć zjawiska zachodzące w Zatoce i znaleźć odpowiedź na pytanie: Zatoka Pucka - morze czy jezioro? Pracownicy Parku Mierzeja Wiślana dzielili się wiedzą o kormoranach - ogromnej atrakcji turystycznej i przyrodniczej ciekawostce, nie przez wszystkich jednak lubianej. Zastanawiano się dlaczego tak jest, co jada kormoran oraz jak jego obecność wpływa na przyrodę regionu, w którym spędza znaczną część roku. Trójmiejski Park Krajobrazowy podzielił się wiedzą o swoich jeziorach, poznano także najmniejszych mieszkańców jezior Wdzydzkiego PK, czyli mikro i makroorganizmy. W namiocie Zaborskiego PK każdy mógł „uraczyć się” wiedzą na temat naszego największego skorupiaka. Dowiadowano się dlaczego niegdyś tak liczny rak szlachetny, będący „prawowitym” mieszkańcem pomorskich wód, dzisiaj jest gatunkiem unikatowym.

W ramach przygotowania przedsięwzięcia „Bioróżnorodność - poznaj by zachować” zakupiono materiały niezbędne do przygotowania stoisk oraz 2 namioty ekspresowe.

Geoportal

W tym roku po raz trzeci odbyło się szkolenie dla tzw. „grupy GIS-

W dniach 4 - 6 kwietnia 2013 roku w Ośrodku Edukacji Ekologicznej w Szymbarku odbyło się szkolenie specjalistyczne, z zakresu wykorzystania nowoczesnych metod i narzędzi geoinformatycznych do zarządzania obszarami chronionymi, dla pracowników PZPK „GIS w Pomorskim Zespole Parków Krajobrazowych”. Były to trzecie warsztaty GIS mające na celu pogłębienie wiedzy z zakresu tworzenia jednolitego systemu zarządzania informacjami geograficznymi. Realizowane było przez Mieczysława Kunza doktora Wydziału Nauk o Ziemi UMK w Toruniu. Obejmowało głównie wybrane analizy przestrzenne, podłączanie i pracę z zewnętrznymi źródłami danych, standardy danych przestrzennych dotyczących obszarów chronionych oraz wizualizację wyników pracy.

W ramach tego punktu został zakupiony sprzęt potrzebny do pracy w systemie GIS m.in. laptop i tablet z osprzętem.

Również w ramach tego punktu osoba odpowiedzialna za GIS w PZPK p. Dariusz Wrzosek uczestniczył w konferencji „GIS w praktyce. Systemy GIS, a ochrona przyrody” w Warszawie.

Druk albumu oraz kalendarza promujących walory pomorskiej przyrody

W pierwszym półroczu 2013 roku został wydany, w nakładzie 2000 egzemplarzy, album „Jeziora województwa pomorskiego”. Album został wykonany w ramach obchodów roku 2013 „Rokiem jezior Pomorza”. Prezentuje on najcenniejsze typy jezior naszego województwa, charakterystyczną florę i faunę jak również porusza problematykę gospodarczego i rekreacyjnego wykorzystania zbiorników wodnych.

Również w ramach tego punktu został wydany kalendarz na rok 2014. Ze względu na przypadające w roku 2014 90-cie Lasów Państwowych zdecydowaliśmy się przedstawić walory lasów Pomorza.

Organizacja wystawy „Jeziora województwa pomorskiego z okazji Roku 2013 Rokiem Jezior Pomorza

Kolejnym zadaniem wykonanym wspólnie przez Zespół było przygotowanie oraz zorganizowanie wystawy „Pomorskie jeziora ostoją bioróżnorodności”. Wystawa prezentuje najcenniejsze typy jezior naszego regionu oraz cenna florę i faunę żyjącą w nich. W ramach organizacji wystawy wykonano logo Roku Jezior Pomorza. W tym roku wystawa została wykonana w dwóch wersjach językowych – polskiej i angielskiej. Angielska wersja wystawy została zaprezentowana podczas „Dni Kaszubskich” w Brukseli. 4 czerwca w byłej siedzibie Ambasady RP w Królestwie Belgii odbyła się konferencja pod tytułem „*Jeziora – cenne ostoje przyrody. Jak poprawić stan ekosystemów jeziornych?*”, na którą zaproszeni zostali Poseł do Parlamentu Europejskiego Jarosław Wałęsa oraz Marszałek Województwa Pomorskiego - Ryszard Świlski. W czasie sesji wykładowej Pan Bartosz Płóciennik przedstawił prezentację poświęconą antropogenicznym zagrożeniom dla jezior i ich skutkom na przykładzie jezior Pomorza. Konferencji towarzyszyła specjalnie przywieziona do Brukseli wystawa PZPK pod tytułem „*Pomeranian Lakes. Haven of Biodiversity*” (*Pomorskie jeziora jako ostoje bioróżnorodności*), która eksponowana była w budynku byłej ambasady, a o wystawie opowiadał Pan Dariusz Ożarowski.

Warsztaty dla pracowników PZPK oraz osób, które zajmują się edukacją ekologiczną w woj. pomorskim

Warsztaty dla osób, które zajmują się edukacją ekologiczną w woj. Pomorskim

W dniach 16-18 września w Zielonej Szkole w Schodnie odbyła się II edycja szkolenia dla osób zajmujących się edukacją ekologiczną w województwie pomorskim.

W przedsięwzięciu wzięli udział pracownicy takich instytucji jak: Centrum Informacji i Edukacji Ekologicznej w Gdańsku, Akwarium Gdyńskie, Centrum Edukacji Ekologicznej Wodociągów w Słupsku, Park Narodowy „Bory Tucholskie”, Słowiński Park Narodowy, Liga Ochrony Przyrody oddział Kościerzyna, WFOŚiGW w Gdańsku, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych.

Szkolenie miało charakter warsztatowy, a jego głównym celem było przedstawienie edukatorom metod i możliwości atrakcyjnego i aktywizującego przekazu treści ekologicznych.

W dobie nowych technologii, atrakcyjnych i kolorowych treści przekazywanych przez telewizję i serwisy internetowe edukacja ekologiczna, która nie wątpliwie jest niezbędnym i kluczowym elementem ochrony środowiska musi wyjść naprzeciw oczekiwaniom i zmierzać w kierunku nowoczesnych metod nauczania. Warsztaty te miały ukazać możliwości przekazu zagadnień przyrodniczych i ekologicznych w sposób aktywizujący i zachęcający odbiorców do poznawania środowiska naturalnego, a tym samym dbania o jego zachowanie.

Pierwszy dzień zajęć poprowadziła pani dr Dorota Morka pracownik naukowy Akademii Pomorskiej w Słupsku, która przedstawiła zagadnienia z zakresu metod projektu realizowanych przez szkoły. Jednocześnie wskazując kierunki współpracy instytucji zajmujących się edukacją pozaformalną z placówkami oświatowymi.

Kolejne dni to zajęcia i warsztaty, które prowadzone były przez mgr Hajkę Święch, teatrologa, plastyka, pedagoga i wieloletniego pracownika Wojewódzkiego Domu Kultury oraz przez trenerów Pracowni Nauki i Przygody w Warszawie zajmującą się pedagogiką przygody. Zajęcia prowadzone przez panią Hajkę Święch dotyczyły możliwości wykorzystywania dramy w przekazie treści ekologicznych oraz metod oceny prac konkursowych ilustrujących wartości przyrodnicze. Instruktorzy Pracowni natomiast przedstawili nowoczesne metody pracy z dziećmi, młodzieżą i dorosłymi, wykorzystujące przygodę jako czynnik sprzyjający rozwojowi oraz edukacji człowieka. Uczestnicy warsztatów mieli szansę poznać i wypróbować metody działania bazujące na głębokim kontakcie z przyrodą, nauką oraz kulturą. Podczas warsztatów można było nauczyć się: jak projektować i wykorzystywać gry i zabawy terenowe zorientowane na określony cel dla uczestników w różnym wieku, jak w działaniach edukacyjnych można wykorzystać mobilny, niski park linowy oraz poznać nowoczesne metody pracy z dziećmi, młodzieżą i dorosłymi wykorzystujące przygodę jako czynnik sprzyjający rozwojowi i edukacji, a także poznać formy adventure education do wykorzystania w edukacji ekologicznej.

Ważnym punktem warsztatów była również możliwość wymiany doświadczeń. Zadaniem każdego uczestnika było wcześniejsze przygotowanie i zaprezentowanie konkretnej wykorzystywanej przez siebie metody aktywizującej uczestników zajęć ekologicznych.

Podsumowując szkolenie przeprowadzona została anonimowa ankieta, w której uczestnicy wyrazili pozytywną opinię nt warsztatów i co najważniejsze wskazali możliwości wykorzystania przedstawionych zagadnień w pracy zawodowej. Jednogłośnie wszyscy uczestnicy wyrazili potrzebę kontynuacji tego typu szkoleń.

Warsztaty z zakresu rozpoznawania gatunków ptaków wybranych siedlisk oraz zasad prowadzenia monitoringu tych gatunków

W dniach 15 – 17 maja odbyło się szkolenie wewnętrzne dla pracowników Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych, mające na celu poszerzenie wiedzy z zakresu metodyki prowadzenia monitoringu pospolitych ptaków woj. pomorskiego. Szkolenie zostało przygotowane i przeprowadzone przez Dariusza Ożarowskiego (pracownika Trójmiejskiego PK, członka Trójmiejskiej Grupy Lokalnej OTOP).

Podczas trzydniowego szkolenia odbywały się wykłady, na których przybliżono uczestnikom podstawowe zasady prowadzenia badań ilościowych ptaków, metody oceny liczebności ptaków - transektów liniowych, liczeń punktowych i metodą kartograficzną oraz określono w jakich badaniach znajdują one zastosowanie. Wyjaśniono, jak opracowywać wyniki monitoringu i w jaki sposób je analizować. Zaprezentowano przykłady zastosowania różnych metod oceny liczebności ptaków w obecnie trwających programach badawczych.

Część praktyczna szkolenia odbywała się w godzinach wczesnoporannych (ok. godz. 05:00 rano), gdzie na warsztatach terenowych, uczestnicy poznali w praktyce system zbierania danych terenowych: ilościowych i jakościowych awifauny na wybranym transekcie. Na wieczornych warsztatach terenowych przyglądano się charakterystycznym cechom śpiewu, wyglądu i zachowania pospolitych gatunków ptaków, które mogą ułatwić ich rozpoznawanie.

Podsumowaniem szkolenia była wspólna analiza wyników liczeń ptaków na transekcie oraz opracowywanie pomysłów programu monitoringu ptaków w poszczególnych parkach krajobrazowych. Prowadzenie monitoringu ptaków jest niezbędnym elementem umożliwiającym skuteczną ochronę różnorodności biologicznej.

Dyrektywy Europejskie a ekosystemy rzeczne

W dniach od 2 do 5 lipca 2013 r. w Zielonej Szkole w Schodnie, na terenie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego, odbyły się warsztaty dla pracowników Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych, które dotyczyły metod hydromorfologicznej oceny wód płynących (RHS) oraz makrofitowej metody oceny rzek (MMOR). Zajęcia składały z części teoretycznej i praktycznej, a prowadził je prof. dr hab. inż. Krzysztof Szoszkiewicz z Katedry Ekologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu wraz ze współpracownikami.

Część teoretyczna miała na celu zapoznanie się z metodami monitoringu rzek. Metoda RHS wykorzystywana jest do oceny hydromorfologicznej oceny rzek na potrzeby ramowej Dyrektywy Wodnej, natomiast makrofitowa metoda oceny rzek pozwala na ocenę jakości wód poprzez określenie stanu ekologicznego ekosystemu wodnego. Szczególną uwagę poświęcono makrofitom - roślinom, których analiza jakościowa i ilościowa umożliwia określenie stopnia degradacji rzek. Dodatkowo zapoznano nas z podstawowymi zapisami 3 kluczowych dokumentów: Ramowej Dyrektywy Wodnej, Dyrektywy Siedliskowej oraz Dyrektywy Azotanowej.

Podczas zajęć praktycznych dokonano oceny stanu ekologicznego rzeki Trzebiochy metodą MMOR, wyliczając Makrofitowy Indeks Rieczny (MIR). Ponadto wielu wrażeń widokowych i cennych informacji dostarczył spływ kajakowy rzeką Wdą, gdzie można było wnikliwie przyjrzeć się rzece i jej roślinności z najatrakcyjniejszej perspektywy – „od środka”.

Czynna ochrona raka szlachetnego *Astacus astacus* w parkach PZPK

W 2013 roku w ramach czynnej ochrony raka szlachetnego wykonano następujące działania: przeprowadzono badania inwentaryzacyjne na obszarze Kaszubskiego Parku Krajobrazowego, Parku Krajobrazowego Doliny Słupi, odłowiono osobniki raka szlachetnego (*Astacus astacus* L.) w akwenach jego restytucji na terenie Zespołu Parków Krajobrazowych w celach określenia skuteczności działań restytucyjnych gatunku, wyprodukowano materiał zaraczeniowy w oparciu o lokalny materiał genetyczny gatunku, restytucję gatunku poprzez zaraczania i opiekę nad miejscami przeprowadzonych restytucji na terenie Wdzydzkiego i Zaborskiego Parku Krajobrazowego, przeprowadzono jednorazową serię badań oceniających stan populacji raka szlachetnego (*Astacus astacus* L.) w Jeziorze Granicznym koło Łobzowa.

Wyniki uzyskane w ramach realizacji działań na rzecz restytucji raka szlachetnego (*Astacus astacus* L.) w wodach Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych w sezonie 2013 pozwalają na wyciągnięcie następujących wniosków:

- W jeziorach Kaszubskiego Parku Krajobrazowego dominującym gatunkiem raka jest rak pręgowaty *Orconectes limosus*, który wyeliminował z pierwotnych siedlisk rodzimy gatunek raka szlachetnego. Zaledwie trzy zbiorniki zdają się oferować warunki siedliskowe sprzyjające skutecznej restytucji gatunku rodzimego raka.
- W zbiornikach wodnych Parku Krajobrazowego Dolina Słupi stwierdzono również fakt pospolitego występowania gatunku inwazyjnego raka pręgowatego. Jednakże na obszarze tego Parku zidentyfikowano obecność aż 6 jezior których walory siedliskowe przemawiają za skuteczną restytucją. Do jezior tych należą: Obrowo Małe, Modre i jeden śródleśny zbiornik bez nazwy.
- Wskutek zastosowanych modyfikacji uzyskano szczególnie efektywną metodę podchowu realizowanej od kilku lat w wodach Jeziora Sominko. Z uwagi na sprawdzone warunki w tym akwenu i urządzoną bazę sprzętową wydaje się szczególnie zasadnym kontynuować działania tego typu w latach kolejnych.
- Ze względu na potwierdzony fakt występowania silnej populacji raka szlachetnego w jeziorze Skrzyńka na obszarze Parku Krajobrazowego Dolina Słupi należy wykorzystać potencjał rozrodczy celem pozyskiwania materiału do zaraczeń na obszarze tego Parku.
- Skuteczność zaraczeń można podnieść poprzez dokonywanie wprowadzeń w okresie wiosennym po przezimowaniu materiału podchowanego. Działanie to podnosi znacznie konkurencyjność gatunku rodzimego i ułatwia adaptację do nowego siedliska.
- Konieczne są dalsze działania monitoringowe poszerzone o analizę zmian jakości siedlisk występowania naturalnych i restytuowanych stanowisk raka szlachetnego na obszarze ZPK
- Wskazana jest dalsza intensyfikacja prac na restytucją raka szlachetnego na obszarze PZPK na bazie wieloletnich doświadczeń i wiedzy oraz wyników praktycznych działań.

Promocja Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych

W ramach promocji Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych zaprojektowano oraz wykonano kalendarz szkolny zawierający informacje o działaniach ochronnych poszczególnych Parków wchodzących w skład Zespołu. Rysunki do kalendarza zostały wykonane przez Pana Andrzeja Grzybowskiego – pracownika Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”. Również w ramach tego zadania wykonano dodruk folderu „Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych”. Wydawnictwo składa się z 8 folderów spiętych wspólną obwolutą. Dodrukowane wydawnictwo jest wydane w języku polskim.

Projekt przebudowy i remontu siedziby Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych i Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”

Nowa siedziba została wytypowana spośród zasobów własnościowych Województwa Pomorskiego – były internat Zespołu Szkół Policealnych przy ul. Poniatowskiego. Siedziba ta spełnia wszystkie wymagania, na parterze znajduje się duża sala wraz z niezbędnym zapleczem umożliwiającym prowadzenie edukacji ekologicznej (szeroki hol, toalety, pomieszczenia magazynowe). Natomiast na piętrze będą znajdowały się pomieszczenia biurowe dla PZPK oraz dla PK Dolina Słupi wraz z salą konferencyjną umożliwiającą organizowanie mniejszych seminariów, warsztatów, itp. Dodatkowo w otoczeniu tej nieruchomości istnieje możliwość zagospodarowania w postaci tablic, wiaty, drobnej ścieżki edukacyjnej, itp.

Z uwagi na fakt, iż pomieszczenia byłego internatu wymagają niezbędnego przystosowania i adaptacji na potrzeby PZPK niezbędne jest wykonanie odpowiednich prac remontowych na co został opracowany projekt przebudowy i remontu.

W regionie słupskim PZPK, w tym także Park Krajobrazowy Dolina Słupi, jest jedynym ośrodkiem prowadzącym edukację ekologiczną. Rocznie w różnorodnych formach zajęć edukacyjnych uczestniczy ponad trzy tysiące dzieci, młodzieży oraz dorosłych. Organizowane są także wystawy, konferencje, warsztaty. Nowa siedziba umożliwi prowadzenie a także rozszerzenie tej działalności, jak również będzie stanowiła trwałą własność Województwa Pomorskiego w zarządzie Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych.

Kurs Ichtiologii Morza

W dniach 15-25 września 2013 roku w Helu odbył się „Kurs ichtiologii morza”.

Kurs był współorganizowany przez Instytut Oceanografii Uniwersytetu Gdańskiego i Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych. W kursie wzięło udział 15 studentów kierunków przyrodniczych polskiej uczelni wyższych oraz pracownicy PZPK. Celem kursu było zapoznanie się słuchaczy ze składem taksonomicznym i biologią ichtiofauny Morza Bałtyckiego, ekologicznymi uwarunkowaniami ich życia w tym interakcją pomiędzy tą grupą organizmów a drapieżnikami oraz rybołówstwem, antropogenicznymi zagrożeniami dla gatunków ryb i ich siedlisk, metodami połowów i hodowli gatunków użytkowych, ochroną i metodami odtwarzania zasobów gatunków zagrożonych, podstawami przeprowadzania badań ichtiologicznych oraz zarządzania zasobami przyrodniczymi morza.

Zakres tematyczny kursu:

I. Zasady bezpieczeństwa i pracy na morzu (wstęp do kursu)

1. Podstawowe zasady pracy na morzu
2. Środki ratunkowe

II. Ichtiofauna bałtycka

1. Gatunki ryb wód przybrzeżnych
2. Siedliska ryb strefy przybrzeżnej
3. Zmienność dobową występowania ichtiofauny piaszczystego eulitoralu
4. Ichtiofauna otwartych wód Bałtyku
5. Ryby dwuśrodowiskowe / restytucja morskich ryb łososiowatych w Polsce

III. Podstawowe analizy ichtiologiczne

1. Zasady przeprowadzania masowej i szczegółowej analizy ichtiologicznej
  2. Sposoby oznaczania wieku ryb
  3. Metody i zasady badań pokarmu ryb
- IV. Gospodarcze wykorzystanie zasobów ryb
1. Rybołówstwo, stan obecny i perspektywy
  2. Rola i perspektywy akwakultury na Bałtyku
  3. Wędkarstwo morskie stan i perspektywy
  3. Tradycyjne i nowe techniki połowów ryb
  4. Wykorzystywanie technik połowowych do badań ichtiologicznych
  5. Podstawy zarządzania rybołówstwem morskim
- V. Ochrona ryb i ich siedlisk
1. Zagrożenia gatunków ryb i ich siedlisk
  2. Metody ochrony ichtiofauny
  3. Ocena metod połowu pod kątem ich wpływu na zasoby przyrodnicze i środowisko
  4. Problem przyłowy i odrzutów w rybołówstwie morskim
  5. Uwarunkowania społeczne uprawiania rybołówstwa i ochrony zasobów ryb

Modernizacja przepławki i montaż skanera do monitoringu wędrówek ichtiofauny na terenie PKDS oraz Odnowienie infrastruktury przyrodniczo-edukacyjnej ścieżki rowerowej na terenie WPK w ramach projektu „Ochrona hydrobiontów w dorzeczu Słupi oraz walorów przyrodniczych na obszarze Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego”

W miesiącu sierpniu 2013 roku przebudowana została przepławka dla ryb wędrownych na węźle wodnym w Słupsku. Przebudowa spowodowała obniżenie prędkości przepływu wody w szczelinach rygli w przepławce do wartości niższych niż graniczne prędkości pływania słabiej pływających gatunków hydrobiontów, a tym samym powinna umożliwić pokonanie przepławki przez te gatunki. W efekcie udostępnionych zostało 40,41 ha rzek powyżej miasta Słupska, na obszarze PKDS, dla cennego gatunku anadromicznego – minoga rzeczno-gatunkowego. Działania te przyczynią się do zwiększenia różnorodności biologicznej, umożliwią wymianę genów izolowanych dotąd populacji po obu stronach bariery hydrotechnicznej. Będą miały wpływ na osiągnięcie zakładanych dla rzek celów środowiskowych, zgodnie z zapisami Ustawy Prawo Wodne oraz założeniami Ramowej Dyrektywy Wodnej. Wykonane przez nas działania ochronne wpłyną bezpośrednio na osiągnięcie tych celów Ramowej Dyrektywy Wodnej (zakładanych dla większości JCPW do 2015 roku), poprzez wzrost różnorodności biologicznej i naturalizację składu ichtiofauny, która jest podstawą (wraz z makrofitami, zoobentosem i glonami) oceny stanu ekologicznego wód. Został też zamontowany skaner do monitoringu migracji hydrobiontów.

W ramach odnowienia infrastruktury przyrodniczo-edukacyjnej ścieżki rowerowej na terenie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego wyremontowano wiatę zlokalizowaną przy trasie Przytarnia - Struga oraz dwa stelaże do tablic z informacjami przyrodniczymi w miejscowości wiele. Wyremontowana ścieżka rowerowa stanowi zaplecze do organizacji rajdów rowerowych oraz zajęć przyrodniczych.

Organizacja „Domu Kultury Recyklingu” w trakcie trwania Jarmarku Dominikańskiego w Gdańsku

Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych podjął się współorganizacji „Domu Kultury Recyklingu” w trakcie trwania Jarmarku Dominikańskiego w Gdańsku. W trakcie trzytygodniowej akcji plenerowej pracownicy trójmiejskiego Parku Krajobrazowego, Zielonej

Szkoły w Schodnie i Centrum Informacji i Edukacji Ekologicznej przygotowali stoiska edukacyjne i prowadzili warsztaty. Zielona Szkoła w Schodnie zaprezentowała stoisko pod hasłem „Eko – kreacje” z butelek plastikowych po napojach i kosmetykach. Pokazaliśmy jak można stworzyć niebanalną, zupełnie za darmo i w pełni autorską, a w dodatku naprawdę ładną plastikową biżuterię – robiliśmy kolczyki, bransoletki, gumki do włosów, czy ozdoby na ścianę i na stół. Trójmiejski Park Krajobrazowy przeprowadził warsztaty budowy budek lęgowych dla ptaków z drewnianych elementów. Przy okazji uczestnicy warsztatów otrzymali informacje na temat ptaków żyjących w mieście, ich dokarmiania i ewentualnych zagrożeń. Przed namiotem ustawiona była tablica magnetyczna poświęcona ptakom, dzięki której w formie zabawy można było nauczyć się rozpoznawania podstawowych gatunków ptaków i zdobyć informacje o ich życiu. Podstawowe informacje o pomorskich parkach krajobrazowych, ochronie przyrody, a także trwających aktualnie warsztatach przechodnie zdobywali dzięki nagłośnieniu i prowadzeniu imprezy z pomocą mikrofonu.

Centrum Informacji i Edukacji Ekologicznej zapewniło warsztaty z wikliny papierowej, a dla najmłodszych babki z masy papierowej. Zajęcia odbywały się w trzy dni. Ponadto Centrum udostępniło siedzibę jako powierzchnię magazynową oraz wspierało rzeczowo organizatorów akcji.

Bezpośrednimi odbiorcami akcji było łącznie około 5500 osób (w warsztatach 1200 osób, w konkursach 800 osób, w wystawach i pokazach 1000 osób, 2500 osób to przechodnie do których docierała informacja o bieżącej działalności DKR.

Efekt ekologiczny zadania: „Dofinansowanie działalności Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych – Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w zakresie ochrony przyrody i edukacji ekologicznej

Liczba odbiorców działań edukacyjnych objętych przedsięwzięciem: w akcjach edukacyjnych i warsztatowych – „Bioróżnorodność – poznaj by zachować”, „Dniu samorządowca”, „Domu Kultury Recyklingu” wzięło udział ok. 7 500 uczestników. W „Kursie Ichtiologii Morza” wzięło udział 17 osób, w warsztatach dla pracowników PZPK wzięło udział 56 osób. Wystawę „Pomorskie jeziora ostoją bioróżnorodności” obejrzało ok. 5 000 osób.

Liczba gatunków z czerwonej księgi, gatunków zagrożonych, chronionych w wyniku realizacji przedsięwzięć (szt.): rak szlachetny.

Obszary chronione krajowe i Natura 2000 na które wpłynęła realizacja zadania:

- Zaborski Park Krajobrazowy (powierzchnia 34 026 ha);
- Kaszubski Parku Krajobrazowego (powierzchnia 33 202 ha);
- Wdzydzki Park Krajobrazowy (powierzchnia 17 800 ha);
- Park Krajobrazowy „Dolina Słupi” (powierzchnia 37 040 ha);
- Sandr Brdy Sandr Brdy PLH 220026 (powierzchnia 7 492,6 ha);
- Doliny Brdy i Chociny PLH 220058 (powierzchnia 1 455,76 ha);
- Dolina Rzeki Słupi PLH 220052 (powierzchnia 6991,5 ha);
- „Jeziora lobeliowe koło Soszycy” PLH 220039 (powierzchnia 132,40 ha).